

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Cüneyt AKAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlköğretim Anabilim Dalı

Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Şenay YAPICI

101750

101750

Afyon

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2001

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Cüneyt AKAR

İlköğretim Anabilim Dalı

Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2001

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Şenay YAPICI

Bu çalışmanın amacı, 02 Mart 1998'de Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafında hazırlanan Sosyal Bilgiler programını değerlendirmektir. Programın değerlendirmesinde sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin program hakkındaki görüşleri kullanılmıştır. Öğretmen görüşleri bir anket yoluyla elde edilmiştir.

Bu çalışmanın evreni, Uşak ilinin 27 ilköğretim okulunda görev yapan sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinden oluşmaktadır. Örneklem, Uşak ilinin 20 ilköğretim okulunda görev yapan 132 sınıf öğretmeni ve 32 sosyal bilgiler öğretmenini kapsamaktadır.

Öğretmenlerden programın hedefleri, içeriği, öğretim metodları ve öğretim materyalleri hususlarını içine alan sorulara cevap vermeleri istenmiştir.

Araştırmanın bulguları şu şekilde özetlenebilir:

Çalışmaya katılan öğretmenlerin yaklaşık yarısı programı desteklemiştir. Diğer yarısı programın hedeflerinin gerçekleştirilemediğine inanmaktadır. Öğretmenlerin yaklaşık %71'i programın uygulanmasında güçlüklerin olduğu söylemiştir. Bunun gibi,

öğretmenlerin %73'ü programın geliştirilmeye ve değişikliklere ihtiyaç gösterdiğini belirtmiştir.

Erkek öğretmenler, kıdemi 6-10 yıl arası olan öğretmenler, eğitim fakültesi mezunu öğretmenler ve sınıf öğretmenleri; bayan öğretmenlere, kıdemi 6'dan az 10'dan çok olan öğretmenlere, eğitim fakültesi harici bir yüksek öğretim kurumundan mezun olan öğretmenlere ve branşı sosyal bilgiler olan öğretmenlere göre programı daha olumlu karşılamışlardır.

Programın öğretmenlerden yeterli desteği bulmamasından dolayı planlandığı gibi uygulanamayacağı sonucuna varılmıştır. Öğretmenlerden üst düzeyde bir destek gelmediği sürece bir programın hedeflerinin gerçekleştirebileceğine inanmak oldukça güçtür.

ABSTRACT

The purpose of this study is to evaluate Elementary Social Studies Curriculum initiated in March 2, 1998 by the Curriculum and Instruction Department of the Ministry of National Education of Turkey. Elementary grade and social studies teachers' perceptions related to curriculum were used to evaluate the program. A survey instrument was utilized to determine teachers' perceptions.

The population of this study is composed of all grade and social studies teachers working at 27 elementary schools of the province of Uşak. The sample of the study includes 132 grade and 32 social studies teachers working at 20 elementary schools in the province of Uşak.

Teachers were asked to respond to items related to written objectives of social studies curriculum, content of the curriculum, instructional methods mentioned in the curriculum, and instructional materials.

About half of the teachers participated in the study were supportive of curriculum. The other half believed that the objectives of the curriculum had not been not actualized. About 71 percent of teachers reported difficulties implementing the curriculum. Like wise, 73 percent of teachers indicated that the curriculum needed some improvements and changes.

The perceptions of male teachers, teachers whose work experience ranges from 6 to 10 years, teachers who graduated from a teacher collage, and grade teachers were more supportive of the curriculum than the perceptions of female teachers, teachers whose work experience is less than 6 years or more than 10 years, teachers who were not graduated from a teacher collage, and teachers who teach social studies.

It was concluded that the curriculum would not be implemented as it was planned since it did not received enough support from the teachers. Without a high degree of support from teachers, it is hard to believe that the curriculum objectives will be met.

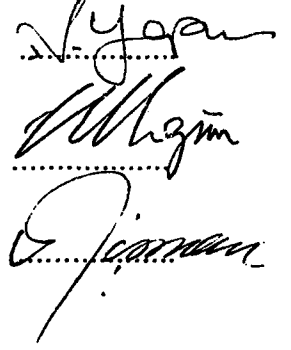
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Şenay YAPICI

Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Mustafa ERGÜN

Prof. Dr. Adnan ŞİŞMAN

İmza

İlköğretim Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencilerinden Cüneyt AKAR'ın "İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER PROGRAMININ DEĞERLENDİRİLMESİ " başlıklı tezi 04/06/ 2001 tarihinde yukarıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca İlköğretim Anabilim Dalında değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. H. Hüseyin BAYRAKLI
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

İlköğretim okullarında okutulan Sosyal Bilgiler dersleri, bu çağdaki çocukların sosyal gelişimleri açısından son derece önemlidir. Çocuklar bu derste tarihlerini, kültürlerini, diğer kültür ve medeniyetleri, yaşadıkları çevrenin özelliklerini, ülkelerini, dünyayı, devleti ve kurumlarını vs. tanımaya; cumhuriyet, demokrasi, laiklik, insan hakları gibi çok önemli ve gelecekte kişiliklerini etkileyecek birtakım önemli kavramları öğrenmeye başlarlar. Bu nedenle, bu denli önemli bir dersin öğretim programının, günün koşullarına göre sık sık yenilenmesi gerekir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi amacıyla yapılan bu araştırma bir çok kişinin katkısıyla gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, gerek ders döneminde, gerekse tez çalışmalarında her zaman yardım ve tavsiyelerini gördüğüm danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Şenay YAPICI'ya, verilerin istatistik işlemlerinin gerçekleştirilmesinde bilgilerini ve yardımlarını bizlerle paylaşan Yrd. Doç. Dr. Cemil YÜCEL'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın gerçekleştirilmesinde yardımlarını gördüğüm Öğr. Grv. Mehmet YAPICI, Öğr. Grv. Hakan GÜLVEREN ve Uzm. Metin CEYLAN'a teşekkürü borç bilirim.

Çalışmalarımın her aşamasında varlığıyla bana her zaman destek olan eşime de ayrıca teşekkür ederim.

Cüneyt AKAR

ÖZGEÇMİŞ

Cüneyt AKAR

İlköğretim Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans: 1998 Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi, Sınıf Öğretmenliği Bölümü

Lise: 1993 Kırşehir Mucur İmam-Hatip Lisesi

İş/İstihdam

1998- Araştırma Görevlisi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Uşak Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Kırşehir/Mucur, 19.12.1975

Cinsiyeti: Erkek

Yabancı Dili: İngilizce

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	v
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZGEÇMİŞ.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	xiii

I. BÖLÜM

GİRİŞ

I. PROBLEM DURUMU.....	1
A.) EĞİTİM PROGRAMLARININ HAZIRLANMASI VE GELİŞTİRİLMESİ.....	3
1. Eğitim Programı.....	3
2. Eğitim Programı Tasarısı	5
a) Hedefler.....	5
b) Eğitim Durumları.....	7
c) Değerlendirme	9
3. Program Tasarısı Yaklaşımları	9
a) Konu Merkezli Yaklaşım.....	10
b) Birey Merkezli Yaklaşım.....	11
c) Sorun Merkezli Yaklaşım	11
4. Eğitimde Program Geliştirme Modelleri.....	12
a) Tyler Modeli.....	13
b) Taba Modeli.....	14
c) Sistem Yaklaşımı Modeli.....	14
B) PROGRAM DEĞERLENDİRME.....	17
1. Eğitimde Program Değerlendirme.....	17
2. Değerlendirme Çeşitleri.....	18

a) Yansıtıcı Değerlendirme.....	18
b) Biçimlendirici Değerlendirme.....	19
c) Toplam Değerlendirme.....	19
d) Ürüne ve Erişmeye Bakılarak Değerlendirme.....	20
e) Program Öğelerine Dönük Değerlendirme.....	21
ea) Hedeflerin Değerlendirilmesi.....	21
eb) Eğitim Durumlarının Değerlendirilmesi.....	21
ec) Değerlendirme (Sınama) Durumlarının Değerlendirilmesi.....	22
3. Program Değerlendirme Yaklaşım ve Modelleri.....	25
a) Hedefe Dayalı Değerlendirme Modeli.....	25
b) CIPP Değerlendirme Modeli.....	26
c) UCLA Değerlendirme Modeli.....	27
d) Stake'nin Uygun-Olasılık Modeli.....	28
e) Metfessel ve Michael Değerlendirme Modeli.....	29
C) SOSYAL BİLGİLER	30
1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Önemi.....	30
2. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler.....	31
D) İLKÖĞRETİMDE SOSYAL BİLGİLER	33
1. Sosyal Bilgiler Programlarının Gelişimi	33
a) İlköğretim I. Kademe (İlkokul).....	34
b) İlköğretim II. Kademe (Ortaokul).....	36
2. Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçları.....	39
E) İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	43
II. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	46
PROBLEM CÜMLESİ.....	46
III. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	48
IV. SINIRLILIKLAR.....	49
V. TANIMLAR.....	49

BÖLÜM II

YÖNTEM

I. ARAŞTIRMANIN MODELİ	51
II. EVREN VE ÖRNEKLEM	51
III. VERİ TOPLAMA ARACI	54
V. VERİ TOPLAMA ARACININ GELİŞTİRİLMESİ	
VE UYGULANMASI.....	55
A) ANKETİN GELİŞTİRİLMESİNDE İZLENEN YOLLAR.....	55
B) VERİLERİN TOPLANMASI.....	56
V. VERİLERİN ANALİZİ.....	56

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLAR

A) İLKÖĞRETİM OKULU SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ.....	59
1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline Yönelik Öğretmen Görüşleri.....	59
2. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Öğretmen Görüşleri.....	64
3. Öğretmenlerin İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerileri.....	69
B) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN CİNSİYET DEĞİŞKENİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	71
1. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline Yönelik Görüşleri.....	71
2. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Görüşleri.....	72
3. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerileri.....	73

C) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN KIDEM DEĞİŞKENİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	75
1. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline Yönelik Görüşleri.....	75
2. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Görüşleri.....	78
3. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Düzeltme-Geliştirme Önerilerine Yönelik Görüşleri.....	81
D) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN MEZUNİYET DURUMU DEĞİŞKENİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	83
1. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline Yönelik Görüşleri.....	83
2. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Görüşleri.....	86
3. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Düzeltme-Geliştirme Önerilerine Yönelik Görüşleri.....	90
E) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN BRANŞ DEĞİŞKENİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	93
1. Branş Değişkeni Açısından Öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline Yönelik Görüşleri.....	93
2. Branş Değişkeni Açısından Öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Görüşleri.....	95
3. Branş Değişkeni Açısından Öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Düzeltme-Geliştirme Önerilerine Yönelik Görüşleri.....	96

BÖLÜM IV**SONUÇ VE ÖNERİLER**

ÖNERİLER..... 100

EKLER

EK-1 PROGRAM DEĞERLENDİRME ANKETİ..... 101

EK-2 İZİN BELGESİ..... 105

KAYNAKLAR..... 106

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenlerinin Okullara Göre Dağılımı.....	52
Tablo 2. Araştırmanın Kapsamına Giren Öğretmenlerin Cinsiyetlere Göre. Dağılımı.....	53
Tablo 3. Araştırma Kapsamına Alınan Öğretmenlerin Mezun Oldukları Yüksek Öğretim Kurumuna Göre Dağılımı.....	53
Tablo 4. Araştırma Kapsamına Alınan Öğretmenlerin Meslekteki Kıdemlerine Göre Dağılımı.....	54
Tablo 5. Araştırma Kapsamına Alınan Öğretmenlerin Branşlarına Göre dağılımı.....	54
Tablo 6. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline İlişkin Öğretmen Görüşleri.....	59
Tablo 7. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Öğretmen Görüşleri.....	64
Tablo 8. Öğretmenlerin İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerileri.....	70
Tablo 9. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline İlişkin Bulgular ve t testi Sonuçları.....	72
Tablo 10. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına İlişkin Bulgular ve t testi Sonuçları.....	73
Tablo 11. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline İlişkin Bulgular ve ANOVA Testi Sonuçları.....	76
Tablo 12. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline İlişkin TUKEY Testi Sonuçları.....	77
Tablo 13. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına İlişkin Bulgular ve ANOVA Testi Sonuçları.....	79
Tablo 14. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına İlişkin TUKEY Testi Sonuçları.....	79

Tablo 15. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerilerine İlişkin Bulgular ve ANOVA Testi Sonuçları.....	82
Tablo 16. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerilerine İlişkin TUKEY Testi Sonuçları.....	82
Tablo 17. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline İlişkin Bulgular ve ANOVA Testi Sonuçları.....	84
Tablo 18. Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline İlişkin TUKEY Testi Sonuçları.....	85
Tablo 19. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Görüşlerin Genel Ortalamasına İlişkin Bulgular ve ANOVA Testi Sonuçları.....	86
Tablo 20. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Görüşlerin Genel Ortalamasına İlişkin TUKEY Testi Sonuçları.....	87
Tablo 21. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına İlişkin Bulgular ve ANOVA Testi Sonuçları.....	87
Tablo 22. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına İlişkin TUKEY Testi Sonuçları.....	89
Tablo 23. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerilerine İlişkin Bulgular ve ANOVA Testi Sonuçları.....	91
Tablo 24. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerilerine İlişkin TUKEY Testi Sonuçları.....	92
Tablo 25. Öğretmenlerin Branşlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline İlişkin Bulgular ve t Testi Sonuçları.....	94

Tablo 26. Öğretmenlerin Branşlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi**Öğretim Programının Uygulanmasına İlişkin Bulgular ve t Testi Sonuçları..... 95****Tablo 27. Öğretmenlerin Branşlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi****Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerilerine İlişkin****Bulgular ve t Testi Sonuçları.....97**

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu ile ilgili olarak; Eğitim programlarının hazırlanması ve geliştirilmesi, eğitim programı tasarısı ve yaklaşımları, eğitimde program geliştirme modelleri, eğitimde program değerlendirme, program değerlendirme çeşit, yaklaşım ve modelleri, Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler ve Sosyal Bilimler, İlköğretimde Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler programlarının gelişimi, Sosyal Bilgiler dersinin amaçları ve ilgili araştırmalar, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıklar ve tanımlar yer almaktadır.

I. PROBLEM DURUMU

Hızla gelişen bilim ve teknoloji, birçok alanda olduğu gibi, eğitimin görev alanlarını da etkilemiş ve eğitimi sadece kültür aktarıcı birtakım çalışmalar olmaktan daha fazlasını yapmaya zorlamıştır. Bugün eğitimin en önemli görevini; “geçmiş, şimdiyi ve geleceği anlayabilen, yorumlayabilen ve ilerde içinde yaşayacağı toplum tipine ve zaman kesitine uyum sağlayabilen insanlar yetiştirmek”¹ şeklinde tasvir etmek mümkündür. Böyle bir durumda eğitim-öğretim faaliyetlerinin rastgele yapılması düşünülemez. Dolayısıyla toplumların ideal olarak benimsedikleri eğitim hedeflerine ulaşabilmeleri, bu alandaki çalışmaları belli programlara uygun olarak sürdürmelerine bağlıdır.² Bunun içinde, eğitim amaçlarının belirlenmesi ve bu amaçlar ile değerlendirme süreçleri arasındaki boşluğun doldurulması gerekir. Amaçların işaretlediği yönde davranış değiştirilmediği sürece eğitimde kaliteyi arttırmak imkansızdır.³ Bunları gerçekleştirmek için de eğitim sisteminin alt sistemleri olan ve hangi hedeflere “ne” ile “nasıl” ulaşılacağını açıkça gösteren ve bu hedeflere ulaşıp ulaşamadığını anlamayı sağlayan eğitim programları, eğitim-öğretim faaliyetlerinin yürütülmesinde eğitimcilere yardımcı olan en önemli rehber olarak göze çarpmaktadır.

¹ Mustafa ERGÜN, *Eğitim Felsefesi*, (Ocak Yayınları, Ankara, 1996), s.195

² Savaş BÜYÜKKARAGÖZ ve Cuma ÇİVİ, *Genel Öğretim Metodları*, (Öz Eğitim Yayınları, İstanbul, 1997), s.197

³ Fatma VARİŞ, *Eğitimde Program Geliştirme Teoriler-Teknikler*, (Alkım Yayınları, Ankara, 1997), s.14

Bu açıdan eğitim programları, eğitim-öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği tüm kurumlar için büyük önem taşımaktadır.

Eğitim kurumları içinde yer alan en önemli kurumlardan biri ilköğretim okullarıdır. Çünkü ilköğretim, tüm eğitim-öğretim faaliyetlerinin temelini oluşturmakta ve gelecek nesilleri ilk biçimlendirme bu kurumlarda gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle ilköğretim okulları için hazırlanan eğitim-öğretim programları daha fazla önem taşımaktadır. Ülkeler vatandaşlarını sorumlu, bilinçli, topluma, kurallara ve kanunlara saygılı, etkin ve sorumluluk sahibi insanlar olarak yetiştirmek için büyük çabalar harcamaktadırlar. Her ülkede olduğu gibi ülkemizde de bunları gerçekleştirme işinin en önemli bölümünü ilköğretim okulları üstlenmektedir. Ders açısından ele alındığında ise, bireylere bu özellikleri kazandırma işinin büyük bir kısmı, ilköğretim I. kademedede 4 ve 5, II. kademedede de 6 ve 7. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler dersleri tarafından gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Ülkemizde sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmesiyle birlikte ilköğretim programlarında bazı değişiklikler yapılmıştır. Bunlardan biri de, “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı”dır. Yeniden düzenlenen İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 2.4.1998 tarih ve 62 sayılı kararı ile kabul edilmiş ve programın 1998-1999 yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere uygulanmasına karar verilmiştir. Bu çerçevede, ilköğretim Sosyal Bilgiler programının basılı halinin (Programın Tebliğler Dergisi’nde yayınlanan doküman hali) ve uygulamada ne sonuçlar verdiğinin ortaya çıkarılması, bir başka deyişle değerlendirilmesi gerekmektedir. Bir ders programının etkili ve verimli olabilmesi, o programın iyi hazırlanması ve sürekli olarak değerlendirilmesi, dolayısıyla geliştirilmesi ile sağlanabilir. Değerlendirme işleminin yapılmasına ise, program uygulayıcılarının aktif bir biçimde katılımının sağlanması büyük önem taşımaktadır. Çünkü, çağdaş program geliştirme anlayışı, hazırlanan bir programın masa başında değiştirilmesini değil, eğitim sürecine etkide bulunan tüm koşulların sürekli bir biçimde geliştirilmesini esas alır.⁴

⁴ VARİŞ, a.g.e., s. 16-17

Söz konusu konuların daha iyi anlaşılabilmesi için, eğitim programlarının hazırlanması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesini ayrıntılı olarak açıklamakta yarar vardır.

A) EĞİTİM PROGRAMLARININ HAZIRLANMASI VE GELİŞTİRİLMESİ

1. Eğitim Programı

Günlük dilde, yapılacak olan işin bölümlerini ve bu bölümlerle ilgili zamanlamayı gösteren maddeler bütünü anlamını içerecek biçimde kullanılan program sözcüğü, eğitimle ilgili kaynaklarda da esas itibarıyla aynı anlamı taşır.⁵

Saylor ve Alexander'e göre program; okulun, okul içi ve dışındaki bütün durumlarda arzu edilen sonuçlara ulaşmak için giriştiği çabaların tümüdür.⁶ Doll, programı; okulun rehberliğinde öğrencilerin bilgi ve anlayış kazandığı, beceriler, tavırlar, değerler ve tutumlar geliştirdiği formal ve informal süreç ve içerik şeklinde tanımlamıştır.⁷

Ertürk programı; "öğretmenler için eğitim durumları düzeni, öğrenciler için eğitim yaşantıları düzeni"⁸ olarak tanımlarken, Özçelik programı, öğretme-öğrenme sürecinde nelerin, niçin ve nasıl yer alacağını gösteren bir kılavuz, başka bir deyişle bu nitelikte bir proje planı olarak tanımlamıştır.⁹ Varış'a göre eğitim programı operasyonel bir tanımdır ve önemli olan eksiksiz bir tanım değil etkin bir çabadır. Öğretim, ders dışı kol faaliyetleri, geziler, kurslar, sağlık hizmetleri vb. eğitim programının kapsamına girer. Varış, eğitim programının geniş ve kapsamlı olduğunu, bu doğrultuda tanımının da geniş ve kapsamlı olması gerektiğini belirtmiş ve bu doğrultuda eğitim programını;

⁵ D. Ali ÖZÇELİK, "Eğitimde Program Değerlendirme", *Çağdaş Eğitim Dergisi*, S. 86, (Şubat 1984), s.1

⁶ J. Galen SAYLOR And Willam M. Alexander, *Planning Curriculum For Schools*, (Holt, Rinehart And Winston Inc, Newyork, 1974), s.6

⁷ C. Ronald DOLL, *Curriculum İmprovement, Decision Making And Process*, (Allyn And Bacon Inc., Boston, 1978), s.6

⁸ Selahattin ERTÜRK, *Eğitimde Program Geliştirme*, (Meteksan A.Ş, Ankara, 1997), s.14

⁹ D. Ali ÖZÇELİK, *Eğitim Programları ve Öğretim:Genel Öğretim Yöntemleri*, (ÖSYM Eğitim Yayınları 8, Ankara, 1989), s.4

“bir kurumun çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, Milli Eğitimin ve okulun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetleri kapsar” şeklinde tanımlamıştır.¹⁰

Eğitim Programı kavramının içinde yer alan kavramlardan biri “öğretim programı”, bir diğeri ise “ders programıdır”. **Öğretim programı** eğitim programı içinde ağırlık taşımakta ve genellikle belli bilgi kategorilerinin bir sistem dahilinde düzenlenmesiyle oluşmaktadır. Bu program okullarda öğrenilmesi istenen ders konularını zaman ve süre öğeleri dikkate alınarak, eğitim kademelerine ve okul tipinin amaç ilkeleri doğrultusunda düzenlenmesiyle oluşmaktadır¹¹. Bir başka deyişle öğretim programı; belli bir öğretim basamağındaki çeşitli sınıf ve derslerde okutulacak konuları, bunların amaçlarını, derslerin sınıflara dağılımını ve öğretim yöntemlerini gösteren kılavuzdur.¹²

Ders programı ise, “öğretim programı içinde yer alan” bilgi kategorilerinin, disiplinlerin ve faaliyet alanlarının eğitim amaçları ile ilişkili olan özel amaçlarını gerçekleştirmeleri için öğretim ilkelerini konuların alt kategorilerini ve değerlendirme esaslarını içeren ve eğitim-öğretim programlarındaki esasları öğrenci davranışına dönüştüren programdır.¹³ Böyle bir ders programı, bir okulun eğitim programının kapsadığı matematik, fen bilgisi, Sosyal Bilgiler gibi tüm etkinliklerin hepsi için söz konusudur.¹⁴

Bir eğitim programının hazırlanması ve geliştirilmesi, istenilen niteliklerin belirlenmesini, seçilmesini ve düzenlenmesini ve programla ilgili tüm kararların verilmesini sağlayan sistematik bir çalışma sonucunda gerçekleştirilebilir. Bu da bir programının sistematik bir biçimde tasarlanması ile sağlanabilir. Bir eğitim programı tasarısının tutarlı, uygun ve etkili bir şekilde hazırlanması, o programın değerlendirilmesinde ve geliştirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, eğitim programı tasarısına ve yaklaşımlarına değinmekte yarar vardır.

¹⁰ VARİŞ, a.g.e., s.13-15

¹¹ VARİŞ, a.g.e., s.13-14

¹² BÜYÜKKARAGÖZ ve ÇİVİ, a.g.e., s.198

¹³ VARİŞ, a.g.e., s.14

¹⁴ BÜYÜKKARAGÖZ ve ÇİVİ, a.g.e., s.199

2. Eğitim Programı Tasarısı

Eğitim programı tasarısı, bir programın hangi öğelerden oluşacağını ortaya konulma sürecidir¹⁵. Programın neye benzediği, elemanlarının neler olduğu, bu elemanlarının nasıl düzenleneceği ve birbirleriyle ilişkilerinin neler olduğu program tasarısının konusudur.¹⁶ Bir eğitim programı hazırlanırken, işe önce programın nasıl olacağını tasarlamakla başlanmalıdır. Bunu bir mimarın yapacağı bir binayı daha önceden tasarlamasına benzetmek mümkündür.¹⁷

Eğitim programları hazırlanırken programa yön veren bir takım unsurlar vardır. Bunlar; ülkenin benimsediği değerler, toplumun ve bireylerin ihtiyaç ve beklentileri, toplumun inandığı felsefe, konu alanları vb. şeklinde sıralanabilir. Bir program hazırlanırken toplumun ve bireylerin ihtiyaç ve beklentileri ile konu alanının özellikleri çok iyi analiz edilmelidir¹⁸. Yapılan analizler sonucunda programın hedefleri, eğitim durumları ve değerlendirme öğeleri oluşturulur.

a) Hedefler

Hedef, “bir toplumun yetiştirdiği insanda bulunmasını öngördüğü özelliklerdir.”¹⁹ Eğitimde ise hedefler, uzak hedefler, genel hedefler ve özel hedeflerden oluşmaktadır. Uzak hedefler, bir ülkenin politik felsefesini yansıtır, eğitim hizmetlerinin ne yönde oluşacağını gösterir ve genelde kısa ifadelerden oluşur. Hedefler genelden özele doğru belirginleşen bir açılım gösterir. Bir ülke insanların oluşturduğu toplumun felsefesi, idealleri, sosyal ve ekonomik gereksinimleri, bireylerden bazı ortak davranışlar bekler. Bunlar o toplumun kültürü, yasaları, sosyal ve ekonomik yapısının özellikleri ve değerleri içinde görülür. Her ülke bunlara göre eğitimini genel hedeflerini

¹⁵ Özcan DEMİREL, *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, (Kardeş Kitap ve Yayınevi, Ankara, 1998), s.59

¹⁶ Nevin SAYLAN, *Eğitimde Program Tasarısı Temeller-Prensipier-Kriterler*, (İnce Ofset, Balıkesir, 1995), s.13

¹⁷ DEMİREL, a.g.e., s.5

¹⁸ ERTÜRK, a.g.e., s. 32-39

¹⁹ Halil TEKİN, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, (Daily News Web Ofset Tesisleri, Ankara), 1982, s.11

oluşturur. Genel hedefler, uzak hedeflerin yorumu veya dökümü olarak nitelendirilebilir.²⁰

Belli bir alanda program hazırlanırken eğitimin genel hedefleri, programın ilgili olduğu konu alanının özellikleri, eğitilecek bireylerin gelişim özellikleri ve eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi gerekir. Bu çalışmalar sonunda bireylere kazandırılacak özellikler, aday hedefler biçiminde belirlenir. Aday hedefler ülkenin eğitim felsefesine uygunluk, birbirleriyle tutarlılık, eğitimle oluşturulabilirlik, öğrenciye görelilik, ülkenin eğitim imkanları içinde gerçekleştirilebilirlik yönlerinden incelenir ve seçilir. Aday hedefler eğitim felsefesi, eğitim psikolojisi, eğitim ekonomisi süzgeçlerinden geçirilerek özel hedef niteliği kazanır.²¹ Özel hedefler ise öğrencilerin hangi kapsamı ne derece yeterlilikte öğrenmesi gerektiğini ve öğrenme sonunda hangi davranışı gösterebileceğini açıkça gösteren ifadelerdir.²²

İster genel düzeyde, isterse özel hedef düzeyinde olsun ifade edilen hedeflerin belli ölçütlerle kontrol edilmesi gerekir. Bu ölçütler kısaca şöyledir:²³

- Hedefler, toplumsal ve kurumsal ihtiyaçlara cevap vermelidir.
- Hedefler, bireyin ihtiyaçlarına cevap vermelidir.
- Hedefler, belli bir programla gerçekleştirilebilecek şekilde gerçekçi olmalıdır.
- Hedefler, gelişmeye dönük ve süreklilik içinde olmalıdır.
- Hedefler, davranışa dönüştürülebilecek nitelikte olmalıdır.
- Hedef cümlesinin sonunda “bilgisi, becerisi, gücü, yeteneği, oluş, ilgililik, hoşgörülülük” gibi sözcüklerden biri bulunmalıdır.
- Hedefler, öğrenme özelliğini belirtecek nitelikte yazılmalıdır.
- Hedef, genel ve aynı zamanda sınırlı olmalıdır. Yani bir hedef bir öğrenme ürününü kapsamalıdır.

²⁰ ERTÜRK, a.g.e., s. 15; Özcan DEMİREL ve Esat YAĞCI, *Anadolu Öğretmen Liseleri için Öğretim İlke ve Yöntemleri*, (MEB Yayınları, İstanbul, 1999), s.35

²¹ Kamuran ÇİLENTİ, *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim*, (Kadioğlu, Ankara 1984), s.12

²² Münire ERDEN, *Eğitimde Program Değerlendirme*, (Pegem, Ankara, 1993), s.6-7; Nurettin FİDAN, *Eğitim Psikolojisi: Okulda Öğrenme ve Öğretme*, (Alkım Yayıncılık ve Kitapçılık, Ankara, 1895), s.20-

21

²³ ERTÜRK, a.g.e., s. 53-54; SÖNMEZ, *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, (Pegem, Ankara, 1994), s. 28-30

- Hedeflerin hangi konu içeriğiyle ilgili olarak gerçekleştirileceği belirtilmelidir.
- Hedefler birbirlerini destekler nitelikte olmalıdır. Bir ders için belirlenen hedefler, kendi içinde mantıksal açıdan tutarlı olmalıdır.

b) Eğitim Durumları

Hedefler belirlendikten sonra yapılacak şey, öğrencileri istenilen hedeflere ulaştıracak eğitim yaşantılarının belirlenmesi olacaktır. Bu aşamada hedefe ulaştırıcı içeriğin, yöntem, teknik ve araçların belirlenmesi gerekir. İçeriğin öğrenci düzeyine göre seçimi, öğrenme yaşantısını oluşturacak ortamın belirlenmesi, ipuçlarının veya uyarıcıların düzenlenmesi, öğrenci katılımının kararlaştırılması, öğretme durumunun tasarlanmasında yapılacak en önemli işlerden biridir.²⁴ Dersin içeriği, ders içeriğine uygun yöntem ve teknikler, ders araç-gereçleri, ders içi ve ders dışı etkinlikler, bu etkinliklerin gerçekleştirileceği derslik, atölye, laboratuvar, kütüphane vb. yerler eğitim durumlarının kapsamına girer²⁵. Bunun için çevre, öğrencilerin uygun ve gerekli yaşantıları geçirmeleri için belirlenir ve düzenlenir. Bir öğretim ve ders programının bu aşaması, büyük ölçüde öğrenmenin nasıl gerçekleştirileceğinin planlanmasını içine alır.

Programın hazırlanmasında içeriğin bilimsel çalışmalara göre düzenlenmesi gerekir. Hedeflere uygun bir içeriğin seçilebilmesi için içerik analizi yapılmalıdır. İçeriğin seçilmesinde, seçilecek içeriğin günün koşullarını karşılayacak ve sorunları çözümlenecek şekilde geçerli olmasına, eğitim programının amaçlarının gerçekleşmesi açısından anlamlı ve önemli olmasına, öğrencinin ilgisini çekecek nitelikte olmasına, öğrencilerin öğrenebileceği konuları içermesine, öğrencileri ezbere yöneltmemesine, öğrencilere yarar getirecek konulardan oluşmasına ve seçilecek içeriğin getireceği sosyal yararların göz önüne alınmasına özen gösterilmelidir.²⁶

Eğitim hedeflerinin gerçekleşmesinde ve eğitim durumlarının düzenlenmesinde uygulanacak yöntem ve tekniklerin büyük önemi vardır. Eğitim-öğretim faaliyetleri

²⁴ ÇİLENTİ, a.g.e., s.17

²⁵ BÜYÜKKARAGÖZ ve ÇİVİ, a.g.e., s.233

²⁶ Mehmet A. KISAKÜREK, "Eğitim Programlarının Hazırlanması ve Geliştirilmesi", *H.Ü Eğitim Bilimleri Dergisi*, C. 16, S.1, (1983), s. 217-220

yürütülürken kullanılabilecek öğretim yöntemlerinden bazıları; Düz anlatım, Tartışma, örnek olay, gösterip-yaptırma, problem çözme, programlı öğretim, bireysel çalışma yöntemleridir. Yaygın olarak kullanılan bazı teknikler ise; beyin fırtınası, gösteri, soru-cevap, drama ve rol yapma, benzetim, ikili grup çalışmaları, mikro öğretim, eğitsel oyunlardır. Bir eğitim programı hazırlanırken, programın uygulanmasında kullanılacak olan yöntem ve teknikler belirlenmeli ve öğretmenlerin kullanacakları yöntem ve tekniklerin yeri geldiğinde, nasıl kullanılacağı açıklanmalıdır.²⁷

Program hazırlanırken, öğretim yöntemlerini öğretim materyalleriyle (araç-gereç) desteklemek gerekir. **Öğretim araç-gereçlerinin** etkili olabilmesi için araç-gereçlerin konu alanına, öğrencilerin özelliklerine ve kazandırılmak istenen davranışa uygun olarak seçilmesi ve öğretmenler tarafından iyi kullanılması önem taşır. Belli başlı öğretim materyalleri; numuneler, modeller, ders kitabı, kaynak kitaplar, kara tahta, fotoğraflar, slaytlar, tepegöz, grafikler, tablolar, şekiller, haritalar, radyo, teyp-plak-cd, televizyon, video, bilgisayar şeklinde sıralanabilir.²⁸

Hedeflerin kazandırılmasında önemli bir unsur da **süredir**. Süre her hedefin gerçekleştirilebileceği kadar olmalıdır. Bu, hedef davranışların sayısına, düzeyine ve öğrencilerin öğrenme hızlarına göre ayarlanmalıdır. Programlar düzenlenirken, hedef davranışlar için ayrılan zamanın üzerine %10 ile %20'lik bir zaman daha eklenmelidir; Çünkü öğrenme eksikliklerini gidermek ve öğrenciye yardım etmek için ek bir zamana ihtiyaç olabilir.²⁹

Eğitim durumlarının hedefe ve öğrenciye göre olması ve bir çok hedefe birden hizmet etmesi beklenir. Ayrıca eğitim durumlarının düzenlenmesi yaşantılarda sürekliliğin ve yaşantılar arsında hem dikey hem de yatay ilişkilerin sağlanmasını gerektirir.³⁰

²⁷ Mürüvvet BİLEN, *Plandan Uygulamaya Öğretim*, (Ankara, 1990), s.81-95; Leyla KÜÇÜKAHMET, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, (Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1995), s. 39-56

²⁸ Nurettin FİDAN ve Münire ERDEN, *Eğitime Giriş*, (Meteksan, Ankara, 1994), s.187-188; KÜÇÜKAHMET, a.g.e., s. 95-107

²⁹ SÖNMEZ, a.g.e., s.121

³⁰ Özcan DEMİREL ve Esat YAĞCI, a.g.e., s.36

c) Değerlendirme

Değerlendirme programın son ögesidir. Değerlendirme, öğrencilerin istenen hedeflere ulaşip ulaşmadığını veya hedef davranışları kazanıp kazanmadığını, öğrenmelerin gerçekleşip gerçekleşmediğini, öğrenmede karşılaşılan güçlüklerin neler olduğunu, bu güçlüklerin hangi nedenlerden kaynaklandığını vs. anlamak ve ölçmek amacıyla düzenlenir. Ölçme ve değerlendirme durumları düzenlenirken yapılan düzenlenmenin, ilgili oldukları her hedef davranışın öğrenci tarafından kazanılıp kazanılmadığını ortaya koyacak şekilde olmasına, ölçme araçlarının geçerli, güvenilir, tutarlı ve öğrencilerin seviyelerine uygun olmasına çalışılır. Öğrenci başarısı derslerin özelliklerine göre yazılı, sözlü ve uygulamalı sınavlar ile ödev ve projelerden notlar esas alınarak tespit edilir³¹.

Öğrencilerin başarısını ölçmek amacıyla hazırlanan ölçme araçları, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinışsel özellik ve becerilerini ölçebilmeli ve ölçme araçları geçerlik, güvenirlik, kullanışlılık, objektiflik, kapsamlılık ve ayırt edicilik özelliklerine sahip olacak nitelikte hazırlanıp uygulanmalıdır.³² Böylelikle, değerlendirme ilke, ölçüt ve işlemleri belirlenerek programın ana öğeleri belirlenmiş olur.³³

Eğitim programları hazırlanırken programı oluşturan öğelerden hangisine ya da hangilerine ağırlık verileceği konusunda eğitimciler arasında görüş farklılıkları olduğu görülmektedir. Bu farklılıklar eğitim programı tasarılarında da farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.³⁴

3. Program Tasarısı Yaklaşımları

Eğitim programı tasarısı hazırlanırken, programın temelini oluşturan verilerin önem derecesi, program tasarısının dayandırıldığı eğitim felsefesi ve modeline göre değişmektedir. Bu doğrultuda ortaya bir çok değişik yaklaşım çıktığı görülmektedir.

³¹ Durmuş A. ÖZÇELİK, *Ölçme ve Değerlendirme* (ÖSYM, Ankara, 1992), s. 121-144

³² ÖZÇELİK, a.g.e., s. 92-93.

³³ BÜYÜKKARAGÖZ ve ÇİVİ, a.g.e., s.233

³⁴ DEMİREL, a.g.e., s.59

Bunlardan önemli bazıları; konu merkezli yaklaşım, birey merkezli yaklaşım, sorun merkezli yaklaşımdır.

a) Konu Merkezli Yaklaşım

Bu program anlayışı eski Yunan ve Roma'dan başlayarak günümüze kadar gelmiştir. Bu yaklaşımda program birtakım derslerden meydana gelmektedir.³⁵ Dersler birbirlerinden bağımsızdır. Dersler organize olmuş ve belirli bir yapıda düzenlenmiş bilgi kaynaklarını esas alır ve öğrencinin yapacağı faaliyetler bir disiplin etrafında geliştirilmiştir.³⁶

Konu alanını esas alan yaklaşımda program, önceden, genellikle konu uzmanı olan öğretmen grupları tarafından hazırlanmaktadır. Ancak derslerin programda kapsayacağı konular ve zaman bakımından, her öğretmen grubunun kendi konularına ağırlık vermek istemeleri, programın hazırlanmasında sorunlar oluşturmaktadır. Bununla birlikte Programın kolay uygulanabilirliği, çok uzun bir geçmişi olduğu, bir çok seçme ve yerleştirme sınavlarının bu yaklaşıma uygun olduğu, bir çok öğretmenin bu yaklaşıma göre yetişmesinden ve uygulama kolaylığı sağlamasından dolayı avantajlı olduğu söylenebilir.

Bu yaklaşımda, giderek konuların mantığa uygun bir şekilde bir araya getirilmesine doğru bir gidiş görülmektedir. Bu şekilde farklı dersler olan tarih, coğrafya, vatandaşlık bilgisi vb. gibi dersler bir araya getirilerek Sosyal Bilgiler dersi oluşturulmuştur. Bu uygulamaları daha çok ilköğretim kademesinde görmek mümkündür.³⁷

³⁵ Savaş BÜYÜKKARAGÖZ, "Eğitim Programı İle İlgili Desenler", *Eğitim ve Bilim Dergisi*, C.19, S.98, (Ekim 1995), s.3

³⁶ Hıfzı DOĞAN, *Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı*, (Önder Matbaacılık, Ankara, 1997), s.7

³⁷ VARİŞ, a.g.e., s.65-66

b) Birey Merkezli Yaklaşım

Bu yaklaşım, öğrenciyi merkeze alan ve genellikle okul öncesi ve ilkokullarda kullanılan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda bireyde mevcut olan tüm yetenekler azami bir düzeye çıkarılmaya çalışılır³⁸

Öğrenciyi aktif, öğretmeni pasif hale getirmeyi amaçlayan bu yaklaşımda, bireyin değişen ihtiyaçları göz önünde tutulur ve değişen yaşam içinde fonksiyonel değeri olan elemanlar kazanılır ve geliştirilir. “Doğacı ve İlerici” eğitim anlayışının etkisinde gelişen bu program tasarımı çocuk merkezdedir ve eğitim kademeleri ilerledikçe ağırlık çocuktan konulara geçtiği için orta ve yükseköğretimde bu program uygulanması yaygın bir hal almamıştır.³⁹ Bu yaklaşımı örgün eğitimin bütününe uygulayan kurumlar başlıca iki sorunla karşılaşmaktadırlar: 1. Öğretimde yer verilecek dersler ve bunların konularının nasıl belirleneceği sorusu yeterli olarak cevaplandırılmamıştır. 2. Bu alanların sınırlarının nasıl ayrılacağı konusunda objektif ölçütler bulunmamaktadır.⁴⁰

c) Sorun Merkezli Yaklaşım

Bu tasarım, ilk iki tasarımın meydana getirdiği eksiklikleri gidermek amacıyla ortaya çıkmıştır. Bu nedenle konular arasında bağ kurulması ve yaparak yaşayarak öğrenmenin sağlanmasını merkeze alan görüşler ortaya çıkmıştır.

Bu yaklaşıma göre toplumun ihtiyaçlarını karşılama öncelikli olarak dikkate alınır. Eğitim, bireyleri iş hayatına hazırlama süreci olarak algılanır. İş hayatının analiz edilebilir ve öğretilebilir bir faaliyet olduğu kabul edilir ve iş hayatındaki etkinlikler, geliştirilen programın hedeflerini oluşturur.

³⁸ DOĞAN, a.g.e., s.7

³⁹ VARİŞ, a.g.e., s.75-77

⁴⁰ BÜYÜKKARAGÖZ, a.g.e., s.8

Bu program sosyal değerlere önem verir. Bu değerler, halkın üzerinde birleştiği ortak değerlerdir. Ancak zamanla eskiyen ya da değişen değerlerin incelenmesi ve nasıl bir yapıya kavuşturulacağı üzerinde durulması gerekmektedir. Öğrenciler, ilgi duydukları konulara yönelirler ve o alanda uzmanlaşabilirler. Mesele, uzmanlaşılacak konuya toplumun ihtiyaç duymasıdır. Bu yaklaşımda konu kadar öğrencinin gelişmesi de ön planda tutulur. Bazı tasarımcılar da toplumun yeniden yapılanması ile daha çok ilgilenirler. Bunlar arasındaki fark bireysel ihtiyaçlar karşısında toplumsal ihtiyaçlara verdikleri önem derecesidir.

Bu yaklaşımda, program aracılığı ile, topluma önemli problemlerin çözümünde yetenekli, fikir sahibi bireylerin yetişmesi ve sonuç olarak sağlıklı bir toplumun yaratılması düşünülmektedir.⁴¹

Sonuç olarak, farklı eğitim felsefesi ve modeller farklı program tasarısı yaklaşımlarını doğurmuş, bu da farklı program geliştirme modellerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Program geliştirme alanında çalışanlara katkı sunması açısından önem taşıyan bu araştırmada da, program geliştirme modellerine kısaca değinmekte yarar vardır.

4. Eğitimde Program Geliştirme Modelleri

Eğitim programlarında sık sık karşılaşılan kavramlardan biri de “program geliştirmedir.” Varış, program geliştirmeyi kısaca, “eğitim programlarının uygulamada araştırmacı bir yaklaşımla geliştirilmesi”⁴² olarak tanımlamıştır. Yine Varış’a göre, bir programın geliştirilmesi ancak öğretmenlerin program geliştirme çalışmalarına etkin katılımı ile mümkün olabilir. Bu katılım, program geliştirmenin başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Bunun ardından, programın uygulanmasıyla yüksek kaliteli ürün ve nitelikli öğrenci yetiştirmek için yapılan etkinlikler gelir.⁴³ Çilenti’ye göre “bireylere toplumun arzu ettiği davranışların kazandırılması anlamına gelen bir eğitimin planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi işlemlerine program geliştirme

⁴¹ VARİŞ, a.g.e., s.15-16

⁴² VARİŞ, a.g.e., s. 16

⁴³ VARİŞ, a.g.e., s.22

denilmektedir.”⁴⁴ Demirel ise, eğitim programının hedef, içerik, öğretme- öğrenme süreci ve değerlendirme öğeleri arasındaki dinamik ilişkiler bütününe “program geliştirme” demektedir.⁴⁵

a) Tyler Modeli

Program geliştirme modellerinden biri Tyler Modeli’dir. 1950’lerde “icat etme, düzenleme, sunma” tekniği Tyler’ın geniş çapta kullanılan analizinde daha rafine hale ulaşmıştır. Bu analizler sonucunda Tyler şunlara dikkat çekmiştir.⁴⁶

- Okulun ulaşmaya uğraştığı eğitim amaçları neler olmalı?
- Eğitim amaçlarına ulaşmayı destekleyen eğitim yaşantıları neler olabilir?
- Eğitsel yaşantılar etkili olarak nasıl düzenlenebilir?
- Belirlenen eğitim amaçlarına ulaşıp ulaşılmadığını nasıl belirleyebiliriz?

Tyler modeline göre öncelikle hedefler belirlenir. Hedefleri belirlemede ilk olarak bireyin, toplumun ve konu alanının beklentileri dikkate alınarak olası genel amaçlar belirlenir. Olası genel amaçlar eğitim felsefesi ve öğrenme psikolojisi süzgeçlerinden geçirilerek kesinleşmiş öğretim hedeflerine dönüştürülür. Bu aşamadan sonra öğrenme yaşantıları seçilir. Sonraki aşamada öğrenme yaşantıları düzenlenir, ardından bu yaşantılar yönlendirilir ve son olarak öğrenme yaşantıları değerlendirilir.⁴⁷

Tyler, bu modelle programın dört ögesini hedefler, öğrenme yaşantılarının seçimi, öğrenme yaşantılarının düzenlenmesi ve değerlendirme olarak belirtmiş ve okulun amaçlarını etkili bir şekilde en üst düzeyde gerçekleştirmek için öğrenme yaşantılarını programın temel elemanı olarak düşünmüştür.⁴⁸ Tyler geliştirmiş olduğu model geniş kabul görmüş ve ülkemizde ki program geliştirme çalışmalarını da büyük ölçüde etkilemiştir.

⁴⁴ ÇİLENTİ, a.g.e., s.15

⁴⁵ DEMİREL, a.g.e., s.7

⁴⁶ J. WILES and J. BONDI, *Curriculum Development A Guide Practice*, (Merrill, 1989, London), s. 10

⁴⁷ DEMİREL, a.g.e., s.67

⁴⁸ SAYLAN, a.g.e., s.26

b) Taba Modeli

Diğer bir model ise Taba Modeli'dir. Taba'ya göre öğretme-öğrenme üniteleri genel program tasarısı için temel oluşturabilirler. Bu nedenle öğretimin tasarlanmasına öğretme-öğrenme ünitesinin planlanmasıyla başlanmalıdır. Taba'nın program geliştirme basamakları; ihtiyaçların belirlenmesi, hedeflerin formüle edilmesi, içeriğin seçimi, içeriğin organize edilmesi, öğrenme deneyimlerinin seçimi, öğrenme deneyimlerinin organize edilmesi, değerlendirmenin "nasıl" ve "ne" olduğunun belirlenmesidir.⁴⁹

Taba'ya göre özel tasarıları ne olursa olsun, bütün programlar belirli öğelerle düzenlenir. Bir program genellikle amaçları ve özel hedefleri içerir, içeriğin düzenini belirtir, bazı öğrenme ve öğretme örneklerini verir veya açıklar; sonuçları değerlendirme programını içerir. Programlar bu öğelere verilen değerlere, bu öğelerin birbirleriyle olan ilişkilerine göre değişir. Taba'nın ortaya koyduğu her bir basamakta, alt basamaklar, tanımlanan ölçütler için etkinlikleri belirlemeye yardım etmiştir. Örneğin, öğrenme yaşantılarının seçiminde program hazırlayıcılar aşağıdakilere dikkat etmelidirler.⁵⁰

- İçeriğin geçerliği ve önemi.
- Sosyal gerçeklikle olan uyumu.
- Yaşantıların genişliği ve derinliğindeki denge.
- Geniş bir çerçeve içinde amaçları sağlama.
- Yaşantıların öğrencilerin gerçek hayatlarına uygulanabilir olması ve öğrenilebilirliği.
- Öğrenenlerin ihtiyaçlarına ve ilgilerine uygunluk.

c) Sistem Yaklaşımı Modeli

Wulf ve Schave tarafından geliştirilen sistem yaklaşımı modeline göre öğretim bir sistem gibi algılanır. Öğretim sisteminin en önemli öğelerini öğrenciler, öğreticiler,

⁴⁹ J. WILES And J. BONDI, a.g.e., s.10

⁵⁰ J. WILES And J. BONDI, a.g.e., s.11

öğretim materyalleri ve öğretme- öğrenme ortamı oluşturur. Sistem yaklaşımının ilk aşaması analizdir. Bu aşamada performansa yönelik problemler analiz edilerek eğitim ihtiyaçları belirlenir. Öğretim tasarım sürecinde analiz, önce ihtiyaçlar hakkında bilgi toplamayı ve toplanan bilgileri kullanarak öncelikler hakkında karar vermeyi içerir.⁵¹ Modelin ikinci aşamasında öncelikle ne öğretelim sorusuna cevap aranarak programın içeriği belirlenir. Buradan hareketle bir ders ya da kursta kazandırılacak hedef ve davranışlar belirlenir. Bundan sonra ise bu hedefleri öğrencilerin nasıl, ne yolla ve ne kadar süre içinde kazandırılacağı belirlenir.⁵² Modelin son aşamasında değerlendirme ve dönüt sistemi üzerinde durulmaktadır. Değerlendirme, öğrenme durumlarına göre farklı şekillerde yapılmaktadır. Dönüt sistemine sürecin tamamında yer verilir.

Avrupa’da değişik program geliştirme modelleri uygulanmaktadır. Bunlardan en önemli üçü Rasyonel Planlama Modeli, Süreç Yaklaşımı Modeli ve Yenilikçi-Durumsal Modelidir. Bu üç modelle ilgili bilgiler özetle şöyledir.⁵³

Rasyonel Planlama Modeli: Taba ve Tyler yaklaşımına uygun düşen bu modele teknokratik model de denilmektedir. Rasyonel planlama modelinde izlenen sıra şöyledir: 1. Genel hedefler, 2. Hedefler, 3. Eğitim durumları, 4. Değerlendirme.

Süreç Yaklaşım Modeli: Stenhouse (1975) tarafından ortaya konulmuştur. Daha çok öğretmenlerin ders planı yapmalarından esinlenerek geliştirilen modelin ilerlemecilik felsefesinin etkisi altında olduğu söylenebilir. Bu modelde izlenecek sıra; 1. İçerik-Bağlam, 2. Öğrenme durumları, 3. Genel amaçlar, 4. Değerlendirmedir.

Yenilikçi-Durumsal Model: okul merkezli program geliştirme anlayışına ağırlık vermektedir. Klasik Hımanizm felsefesinin etkisi altında olduğu söylenebilir. Skilbeek (1984) yılında geliştirilen modele göre program geliştirmede izlenecek sıra şöyledir: 1. Durum çözümlenmesi 2. Hedefler 3. Öğrenme-öğretme, programı desenleme, Programı Uygulama ve 4. Değerlendirme.

⁵¹ H. İbrahim YALIN, *Eğitim Teknolojisi Öğretim Tasarımı*, (Pegem, Ankara), s. 2-3

⁵² SÖNMEZ, a.g.e., s.6

⁵³ DEMİREL, a.g.e., s.70-72

Araştırmanın konusu ile ilgili ulaşılan hemen hemen tüm kaynaklarda program geliştirme faaliyetleri, programın tasarlanmasından, denenmesi, değerlendirilmesi ve düzeltildikten sonra yeniden uygulanmaya konulması şeklinde süreklilik gösteren bir çalışma alanı olarak gösterilmiştir. Bu doğrultuda özet olarak bir program geliştirme faaliyetinin şu aşamaları geçirdiği söylenebilir.⁵⁴

- Program taslağının ve yardımcı materyallerin hazırlanması
- Taslağın gerçek durumlarda denenmesi
- Deneme verilerinin değerlendirilmesi
- Taslağın değerlendirme sonuçlarına göre düzeltilmesi ve yayılması

Yukarda da görüldüğü gibi, program geliştirme faaliyetlerinin son halkasını programın değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

⁵⁴ Fuat TURGUT, *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, (M.E.B., İstanbul, 1991), s. 217

B) PROGRAM DEĞERLENDİRME

1. Eğitimde Program Değerlendirme

Her program uygulamaya konulmadan önce, tasarlanan eğitim faaliyetlerinin planı ve kullanılacak eğitim materyallerinin taslağıdır. İşte bu nedenden dolayı her program başlangıçta denencel niteliğe sahiptir. Bir program taslağının uygulamada ne sonuç vereceği önceki bilgilere dayanılarak kestirilebilse de, bu konuda kesin hüküm ancak program uygulanıp değerlendirildikten sonra verilebilir.⁵⁵

Eğitimde önemli olan yalnızca eğitim-öğretim faaliyetlerinin önceden planlanarak uygulanması değil, aynı zamanda bu faaliyetlerin amacına ne ölçüde ulaştığının belirlenmesi ve programın eksik ya da aksayan yönlerinin tespit edilip yeniden uygulamaya konulmasıdır. Uygulanmakta olan bir programın işe yarar olup olmadığını, programın uygulamada hedeflere ulaşp ulaşmadığını ya da ne ölçüde ulaştığını, programın aksayan yönlerinin olup olmadığını, varsa bu aksaklıkların nereden kaynaklandığını anlamak için uygulanmakta olan programın sürekli gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi gerekir. Bunun için değerlendirme, programın ayrılmaz bir parçasıdır denilmektedir.⁵⁶

- Değerlendirmeyi, “ölçme sonucunu bir ölçütle karşılaştırma ve bu yolla ölçme sonucuyla belirlenmiş olan özellik hakkında bir karara varma” olarak tanımlamak mümkündür.⁵⁷ Program değerlendirme, programın etkinliği hakkında karar verme sürecidir. Değerlendirme, program geliştirmenin son ve tamamlayıcı halkasıdır ve eğitim hedeflerinin gerçekleşme derecesini tayin etme sürecidir.⁵⁸

Program değerlendirme, programa dayalı eğitim kaynaklarını kabul etme, değiştirme ya da ortadan kaldırma kararının verileceği bilgileri içerdiği gibi uygulanan programa devam etme, gözden geçirme ya da yeni bir aşamaya geçme konusunda da

⁵⁵ TURGUT, a.g.e., s. 217

⁵⁶ FIDAN, a.g.e., s. 4

⁵⁷ ÖZÇELİK, a.g.e., s.221

⁵⁸ ERTÜRK, a.g.e., s.107

bilgi vermektedir. Bir eğitim programının başarılı olabilmesi için tüm öğrencilerin programın hedeflerine ulaşmış olması gerekir. Ancak bu her zaman gerçekleşmeyebilir. Bu nedenle programın uygulanması sonucunda yetersiz kalan ya da ters işleyen öğeleri olup olmadığı; varsa aksaklıkların programın hangi öğelerinden kaynaklandığını belirlemek ve gerekli düzeltmeleri yapmak amacıyla programın sürekli değerlendirilmesi gerekir.⁵⁹

2. Değerlendirme Çeşitleri

Değerlendirme, “yansıtıcı” (reflective), “biçimlendirici” (formative) ve “toplam” (summative) değerlendirme olmak üzere üç çeşitten oluşmaktadır.⁶⁰ Bazı kaynaklarda bunlardan başka, “ürüne ve erişiyeye bakarak” ve “program öğelerine dönük değerlendirme” den bahsedilmektedir. Bunlara kısaca değinmekte yarar vardır.

a) Yansıtıcı Değerlendirme

Yansıtıcı değerlendirme, bir programın uygulamaya konulmadan önce, programın, program geliştirme ilke ve tekniklerine uygunluğu açısından değerlendirilmesini esas alır. Bu tür değerlendirme, hedeflerin tutarlılık, hedef davranışların hedeflerle ilişkileri, içeriğin, öğretim yöntem ve tekniklerinin, araç-gereçlerin ve değerlendirme araçlarının geçerliliği üzerinde karar vermek için yapılır.

Bu değerlendirmede, tasarımın program geliştirme esaslarına, öğrenci seviyesine uygunluğu gibi bir takım değişkenleri, daha ziyade uzman ve öğretmen görüşleri esas alınarak değerlendirilir.

Yansıtıcı değerlendirme için, taslak program uygulamaya konulmadan önce yapılan bir değerlendirme çeşidi olarak söz edilse de Turgut, söz konusu değerlendirmenin program uygulamadan önce yapılabileceği gibi, program uygulandıktan sonra da yapılabileceğini belirtmektedir.⁶¹

⁵⁹ DEMİREL, a.g.e., s.159

⁶⁰ TURGUT, a.g.e., s. 224

⁶¹ TURGUT, a.g.e., s. 224

b) Biçimlendirici Değerlendirme

Bu değerlendirme çeşidine göre bir programın uygulanması sürecinde sistemli bilgiler toplanır. Elde edilen bilgiler değerlendirilir ve bu bilgiler programın düzeltilmesinde kullanılır. Biçimlendirici değerlendirme yapan araştırmacılar, eğitim süreci içinde önemli görülen bilgileri toplar ve bunlar içinde işe yaramayan bilgileri ayırt etmeye çalışırlar. Böylece programın düzeltilmesine katkıda bulunurlar.⁶²

Öğrencilerin bir kursun, dersin ya da öğrenme ünitesinin üniteleri, konuları arasında öğrenebilmeleri bakımından öncelik sonralık ve bir aşamalılık ilişkisi varsa, önceki öğrenme eksiklikleri ve yetersizlikleri sonraki öğrenmeleri olumsuz etkileyecektir. Böyle bir durumda önceki öğrenmelerin tam olarak öğrenilmesini sağlamayı amaçlayan biçimlendirici değerlendirmeler yapma zorunluluğu vardır. Bu amaçla kullanılan testlere ünite testleri, formatif testler denilmektedir.⁶³

Öğrenmeleri izleme amacıyla yapılan bu tür değerlendirmeler, ünitelerin bütününde yapılır. Böyle bir değerlendirmenin sonuçları güçlükleri ortadan kaldırıp öğrenme eksikliklerini tamamlama girişiminde kullanılır.⁶⁴ Bu süreçte öğrencilerin karşılaştıkları öğrenme güçlükleri tespit edilir ve düzeltmeler yapılır. Bu değerlendirme program için sürekli dönüt sağlar ve iyileştirici önlemlerin alınması için bir kontrol sistemi oluşturur.⁶⁵

c) Toplam Değerlendirme

Bu tür değerlendirme, dönem sonu veya dönem içi yapılan değerlendirmelerle, öğretmen, öğrenci ve program hakkında yargılarda bulunmak amacıyla yapılır. Bunun için programın öngördüğü hedeflere bakılır. Olumsuz durumlar düzeltme yoluna gidilir.

⁶² W. James POPHAM, *Educational Evaluation*, (Prentice Hall, New Jersey, A.B.D, 1968), s. 13

⁶³ TEKİN, a.g.e., s.26

⁶⁴ YALIN, a.g.e., s.61

⁶⁵ ERTÜRK, a.g.e., s.113; SÖNMEZ, a.g.e., s.310

Bu değerlendirme ile öğrencilerin istenilen hedeflere ulaşip ulaşmadığı kontrol edilir. Bu da uygulanan programın yeterli olup olmadığı hakkında bilgi sağlar. Bu değerlendirme daha çok başarı testleri ya da yeterlilik testleri ile yapılır. Bu değerlendirme ile öğrencilerin mezun olup olamayacaklarına, bir üst sınıfa veya kursa geçip geçemeyeceklerine, farklı programlardan hangisine yönelmeleri gerektiğine karar verilmeye çalışılır.⁶⁶

d) Ürüne ve Erişiyeye Bakılarak Değerlendirme

Öğretim programları ürüne ve erişiyeye bakılarak değerlendirilirken temel problem, genellikle “eldeki program hedeflerini ne ölçüde gerçekleştirmektedir?” biçiminde ifade edilir.

Erişiyeye, programa girişteki davranışlar ile programın çıkışındaki davranışlar arasındaki hedeflerle tutarlı fark olarak tanımlanabilir. Öğrencilere programa girişte bir ön test verilmeli, aynı test ya da paraleli programın sonunda son test olarak uygulanmalıdır. Böylece sistemdeki girdi ve çıktıların ölçülmesi sağlanabilir. Böyle bir işlemde programın süreç boyutu genellikle kara kutu olarak düşünülür ve öğrencilerin giriş davranışları ile çıkış davranışları arasındaki hedefler doğrultusunda meydana gelen farka bakılır. Fark anlamlı, istenilen düzeyde ise program etkinliğine karar verilir.

Bu tip değerlendirme, programın genel etkinliği hakkında yargıya varılmasını sağlayabilir; ancak, dersin tek tek öğelerinin yeterliliğine ilişkin ayrıntılı bilgi sağlamaz. Çünkü ölçme sonucu elde edilen bazı kanıtların program etkinliğinin yanı sıra “olgunlaşma, çevredeki diğer etkenler” ve program geliştirme sırasında düşünülmeyen bazı değişkenlerden ileri gelmesi düşünülebilir. Ayrıca bu tür değerlendirmede, eğitim durumları hakkında bilgi toplama işi ihmal edilmiştir.⁶⁷

⁶⁶ TEKİN, a.g.e., s.27

⁶⁷ SÖNMEZ, a.g.e., s.313

e) Program Öğelerine Dönük Değerlendirme

Program Öğelerine Dönük Değerlendirme de ise temel problem, “eğitim programındaki temel aksaklık ve eksiklikler nelerdir?” şeklinde ifade edilmektedir. Kabul görmüş bir çok eğitimciye göre bir eğitim programının öğeleri; hedefler, eğitim durumları ve değerlendirmedir. Bu araştırmada da programın öğeleri, hedefler, eğitim durumları ve değerlendirme olarak ele alınmıştır.

ea) Hedeflerin Değerlendirilmesi

Bir eğitim programının birinci ögesi hedeflerdir. “Hedef, öğrencide gözlenmesi beklenen istendik özelliklerdir”.⁶⁸ Bu özellikler, bilgi, beceri, tutum, alışkanlık vb. olabilir. Bir programda hedefler ne kadar detaylı ve davranışa dönük ifade edilirse, değerlendirme de o kadar kolay olur.

Hedeflerin değerlendirilmesinde şu sorulara cevap aranır.⁶⁹

- Hedefler toplumun beklenti ve ihtiyaçlarına uygun mu?
- Hedefler öğrenci ihtiyaçlarına uygun mu?
- Hedefler konu alanının özelliklerine uygun mu?
- Hedefler birbirleriyle tutarlı mı?
- Hedef ifadeleri yeterince açık mı?
- Hedefler gerçekleştirilebilecek nitelikte mi?

eb) Eğitim Durumlarının Değerlendirilmesi

Eğitim durumu, “belli bir zaman süresi içinde bireyi etkileme gücü olan dış şartlar olarak tanımlanabilir.”⁷⁰ Öğrenme, bireyin kendi yaşantıları yoluyla gerçekleşen içsel bir süreçtir ve doğrudan gözlenemez. Ancak bu içsel süreç dışardan yönlendirilebilecek çeşitli etkinliklerle yönlendirilebilir. Belli bir zaman süresi içerisinde bireyi etkileme gücü olan dış şartlar, eğitim durumu olarak ifade edilmektedir. Eğitim durumları oluşturulurken içeriğin, içeriği kazandıracak yöntem,

⁶⁸ ERTÜRK, a.g.e., s.24

⁶⁹ ERDEN, a.g.e., s. 17

⁷⁰ ÖZÇELİK, a.g.e., s.254

teknik ve araçların belirlenmesi gerekir. İçeriğin öğrenci düzeyine göre belirlenmesi, ipuçları ve öğrenci katılımının sağlanması ve öğrenci katılımını sağlayacak pekiştireçlerin sağlanması büyük önem taşır. Ayrıca, öğretmenlerin öğretmenlik davranışları, zamanını, araç-gereçleri kullanma yeterlilikleri, sınıf içi ve sınıf dışı yeterlilikleri vs. önem taşır. Eğitim durumları hedefe, öğrenciye göre olmalı ve bir çok hedefe birden hizmet etmelidir.⁷¹

Eğitim durumları değerlendirilirken şu sorulara cevap aranır:⁷²

- İçerik hedeflerle tutarlı mı?
- İçerikte yer alan bilgiler önemli, dayanaklı ve geçerli mi?
- İçerik öğrenciler için anlamlı mı?
- İçerikte yer alan bilgilerin sunuluş sırası öğrenme ilkelerine uygun mu?
- Hangi davranışların ve içeriğin öğrenilmesinde güçlükler var?
- Kullanılan yöntem etkili mi?
- Öğretim programı ve günlük ders planları ile uygulama tutarlı mı?
- Öğretmen davranışları öğretim ilkelerine uygun mu?
- Öğrencilerin derse yönelik duyuşsal özellikleri uygun mu?
- Öğrenciler kendilerinden beklenen faaliyetleri yerine getiriyor mu?

ec) Değerlendirme (Sınama) Durumlarının Değerlendirilmesi

Eğitim programının en son ögesi değerlendirmedir. Bu aşamada öğrencilerin beklenen hedefe ulaşma derecesi tayin edilir. Çeşitli ölçme araçları kullanılarak yapılan değerlendirmeler sonucu elde edilen bulgular, öğrencilere hedeflere ulaşma dereceleri, öğretmenlere ise gerçekleştirdikleri öğretim faaliyetleri etkililiği hakkında bilgi verir.

⁷¹ FİDAN, a.g.e., s.23

⁷² ERDEN, a.g.e., s. 30

Değerlendirme aşamasının değerlendirilmesinde şu sorulara cevap aranır:⁷³

- Ölçme sonuçları geçerli mi?
- Ölçme sonuçları güvenilir mi?
- Ölçüt uygun mu?

Erden, programın öğelerine dönük değerlendirmede, öğeler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi gerektiğini de savunmaktadır.

Ertürk, program değerlendirme çeşitlerini altı ana grupta toplamıştır. Bunlar; Program (Yetişek) tasarısına bakarak, Ortama (gizli ve muhtemel uyarıcılar düzenine) bakarak, Başarıya bakarak, Erişiye bakarak, Öğrenmeye bakarak, Ürüne bakarak yapılan değerlendirmedir.

Program tasarısına bakarak yapılan değerlendirme, en yaygın yapılan değerlendirme türlerinden biridir. Bu tür değerlendirmede program masa başında, program geliştirme ilke ve tekniklerinin uygunluğu açısından incelenir. Uygulamaya bakılmadan, karşılaştırma yapılmadan böyle bir değerlendirme, program değerlendirmesi değil, tasarımın değerlendirmesi olur.

Ortama bakılarak yapılan değerlendirme ise gizli ve muhtemel uyarıcılar ile gerçekteki uyarıcılar arasında özdeşlik olmayacağı, üstelik uyarıcılarda her öğrencinin iç şartlarına göre anlam kazanacağı için yeterli bir program değerlendirmesi yapılamaz. Bu tür değerlendirmede sistemin girdi ve işlemlerine bakılmaz. Yıl sonunda ve dönem sonunda verilen “Öğrenci Düzeyini Belirlemeye Dönük Değerlendirme”ye göre sistem hakkında yargıya varılabilir. Öğrencinin yıl başındaki hazır bulunuşluluk düzeyi bilinmediğinden, dönem sonundaki başarıyı programın sağlayıp sağlayamadığı bilinemez.

Başarıya bakılarak yapılan değerlendirmede aynı durum söz konusudur. Böyle bir değerlendirmede yıl sonunda yapılan “Öğrenme Düzeyini Belirlemeye Dönük Değerlendirme” sonuçları dikkate alınır. Öğrencilerin bilişsel, duyuşsal, davranışsal

⁷³ ERDEN, a.g.e., s. 34

hazır bulunuşluluk düzeyi dikkate alınmadığından (bilinmediğinden), başarının programdan gelip gelmediği anlaşılamaz.

Erişiye bakarak yapılan değerlendirmede öğrencilere programa girişte bir test verilir, aynı test programdan çıkışta da verilir ve aradaki fark ölçülerek programın etkililiği konusunda bir fikir sağlanabilir. Buradaki olumsuz olarak ele alınabilecek şey tüm çıktıların programdan kaynaklandığı varsayımdır. Bu nedenle diğer şartlar göz ardı edilmiş olmaktadır.

Öğrenmeye bakarak değerlendirme ise, erişişliğindeki istenmedik öğrenmeler ile erişinin seçeneklerini yani erişiş yerine ortaya çıkan ters gelişmeleri ve beklenmeyen istendik değişimleri kapsamayabilir. Bu durumda, ilk bakışta bu tür değerlendirme amaca uygun gibi görülebilir. Ancak bu değerlendirmede erişinin paydası dışarıda bırakıldığı için istenilen değerlendirmenin gerçekleştirilmesini sağlamak mümkün görülmemektedir.

Ürüne bakılarak yapılan değerlendirme de ise ürüne ve yan ürünlere de bakılarak öğrencilerin yanında diğer öğrenciler, öğretmenler ve diğer dış şartlarda göz önüne alınarak programın etkililiği hakkında bir yargıya varılmaya çalışılmaktadır. Bu tür değerlendirmede öğrencinin programa girişte bilişsel, duyuşsal ve devinişsel hazır bulunuşluk düzeyleri test edilerek hangi programa yerleştirileceği belirlenir. Öğrencilere hangi davranışların kazandırılacağı belirlenir. Öğrencilerin geçirmeleri tasarlanan eğitim yaşantıları seçilir ve düzenlenir. Öğrenciler programın sonunda yeniden bir değerlendirmeye tabi tutulurlar. Böylece programın eksik ya da aksayan yönleri tespit edilerek gereksiz görülen hedef, davranış, içerik, eğitim yaşantıları ve değerlendirme durumları programdan çıkarılır. Bunların yerine yenileri konularak programa devam edilir. Bu süreç sürekli olarak böyle devam eder.⁷⁴

⁷⁴ ERTÜRK, a.g.e., s.115-116

3. Program Değerlendirme Yaklaşım ve Modelleri

Eğitim programlarının değerlendirilmesine ilişkin farklı yaklaşım ve modellerin olduğu görülmektedir. Bunlardan belli başlıları şöyledir:

a) Hedefe Dayalı Değerlendirme Modeli

Bu model, 1933'lü yıllarda R. Tyler tarafından geliştirilmiş ve halen geçerliliğini koruyan bir modeldir. Tyler değerlendirmeyi, bir okul programının ya da eğitim programının vermek istediği eğitsel hedeflerin kapsamına bağlı bir karar verme süreci olarak görmüştür. Tyler'in değerlendirme yaklaşımı şu basamakları izler:⁷⁵

- Büyük amaçlar ya da hedefler geliştirmek.
- Amaçları ya da hedefleri sınıflamak.
- Hedefleri davranışa dönüştürmek.
- Hedeflerin başarıldığını göstermek için uygun durumlar bulmak.
- Ölçü teknikleri geliştirme ve seçmek.
- Performans verileri toplamak.
- Davranışa dönüştürülmüş hedefleri performans verileriyle kıyaslamak.

Tyler'in yöntemi mantıklı, bilimsel, öğrenci davranışlarına uygun ve eğitimciler tarafından kolayca uygulanabilir bir yöntemdir. Ayrıca bu yöntem, eğitim teorilerini geliştirenler üzerinde etkili olmuştur.

Tyler'in değerlendirme modeli, program geliştirme modeline dayalıdır. Tyler'e göre bir programın üç temel ögesi vardır. Bunlar; hedefler, eğitim durumları ve değerlendirmedir. Hedefler, programın sonucunda öğrencilerin kazanması beklenen istendik davranışları ifade eder. Eğitim durumları, öğrencilerin istendik davranışları kazanmaları için geçirmeleri gereken yaşantı ve etkinliklerdir. Değerlendirme ise hedeflere ulaşma derecesini tayin etmek için yapılan etkinlikleri kapsar. Tyler'e göre

⁷⁵ POPHAM, a.g.e., 24-26

bu üç öge sürekli karşılıklı etkileşim içindedir. Değerlendirme sürecinde hem hedeflerin hem de öğretme yaşantılarının etkililiğine bakılmasını önermektedir.⁷⁶

b) CIPP Değerlendirme Modeli

Daniel Stufflebam ve Egon Guba tarafından ortaya koyulan bu model içerik (context), girdi (input), işlem (proces) ve ürün değerlendirmelerini (product) tanımlar.

Değerlendirme program hakkında karar verme yetkisine sahip olan kişilere bilgi vermek amacıyla yapılır. Stufflebam, değerlendirmenin karar verme servisinde icra edildiğine işaret ederken, tanımını özenle hazırlamış ve sağlanan bilginin programla ilgili kişilere faydalı olması gerektiğini vurgulamıştır. Çünkü değerlendirme sürekli ve devridaim içinde olan bir süreçtir. Stufflebam bu modelde üç aşama olduğuna inanır. Bunlar bilgi saptama, bilgi toplama ve bilgi sağlamadır. Her ne kadar bilgi toplama işi öncelikle değerlendirici tarafından ortaya koyulan bir etkinlik olsa da saptama ve sağlama işlemleri değerlendirici ve karar vericinin ortak çalışmasıyla ortaya çıkarılır. CIPP modeli, pek çok karar modelini aydınlatmakla birlikte aynı zamanda dört çeşit eğitimsel karar arasında bir ayrım yapmak durumundadır. 1. Hedefleri belirlemede karar planı yapmak 2. Öğretim sürecinin düzenlenmesinde karar yapılaşdırılması. 3. Yardımcı kullanmak ve süreçleri geliştirmek için kararları tamamlamak. 4. Bu kararları hüküm vermek ve süreç tarafından üretilen çıktıları değerlendirmek için yeniden kullanmak. Bu karar çeşitlerinin her biri için uygun bir değerlendirme çeşidi önerilir: Sırasıyla içerik, girdi, işlem ve ürün değerlendirmenin bu dört durumu CIPP modelinin kalbi olarak kabul edilir.⁷⁷

Stufflebam' a göre *içerik değerlendirmesi*, değerlendirmenin en temel çeşididir. Görevi, eğitimsel hedeflerin belirlenmesinde temel oluşturmaktadır. Bir içerik değerlendirmesi eğitimsel bulgulara, karşılaşılan problemleri ve beklenmedik ihtiyaçları ayırmaya çalışır.

⁷⁶ DEMİREL, a.g.e., s.162; ERDEN, a.g.e., s. 10

⁷⁷ POPHAM, a.g.e., 33-34; DOLL, a.g.e., s. 256

Girdinin değerlendirilmesi, programın hedeflerini belirlemede kaynaklardan nasıl faydalanacağını belirterek bilgi elde etmek olarak düşünülebilir. Girdi değerlendiricisi karar vericilere programın amaçlarını ileterek sonuca ulaştırmakta uygun gördükleri sürecin seçilmesinde ve düzenlenmesinde yardımcı olur.

İşlem değerlendirmesi, gerekli tanıtım programı olarak nitelendirilir. İşlem değerlendirmesinin amacı süreç düzenlemedeki herhangi bir aksaklığı belirlemektir. İşlem değerlendiricisi tarafından yapılan kayıtlar, eğitsel programın geçmişle ilgili analizinde ortaya çıkabilecek herhangi bir durumda etki derecesi ile zayıf noktalarıyla ilgili gerekli ayrımların yapılmasında faydalı olur.

Ürün değerlendirmesi, bir eğitsel programın ortaya koyduğu becerileri, yalnız sonuç olarak değil, gerektiğinde programın tamamı ile ilgili yorum ve ölçüm yapmaya çalışır. Ürün değerlendirmecisi eğitim programı hakkında devam edip etmemek, üzerinde durup durmamak, vurgulamak veya üzerinde yeniden yoğunlaşmak gibi konularda yardımcı olur.⁷⁸

c) UCLA Değerlendirme Modeli

Alkin (1969) UCLA'daki Eğitim Çalışmaları Merkezi'nin yöneticisiyken, CIPP modelinin bazı kısımlarına paralel olarak bir değerlendirme yapısı geliştirmiştir. Alkin'e göre değerlendirme; "alternatifler arasında seçim yapmada karar vericilere yararlı olacak özet bilgi sunmak için ilgili karar alanlarını araştırma, uygun bilgiyi seçme ve bilgi toplama ve analiz etme işlemidir. "Alkin'in modeli aşağıdaki beş değerlendirme çeşidini içermektedir."⁷⁹

- *Sistemin değerlendirilmesi*: Sistemin durumu hakkında bilgi sağlamak için yapılır.
- *Program planlaması*: Belirli eğitimsel ihtiyaçların karşılanmasında etkili olması muhtemel belirli programların seçimine yardımcı olmak için yapılır.

⁷⁸ POPHAM, a.g.e., 35-36

⁷⁹ R.B. WORTHEN And R.J SANDERS., *Educational Evaluation Alternative Approaches And Practical Guidelines*, (Longman. N.Y. A.B.D., 1987), s.78-79

- *Programın yürütülmesi*: Programın uygun guruba niyetlenen şekilde tanıtılıp tanıtılmadığı konusunda bilgi sağlamak için yapılır.
- *Program geliştirme*: Programın nasıl işlediği, geçici amaçlara ulaşıp ulaşmadığı ve beklenmeyen sonuçlar oluşup oluşmadığı konusunda bilgi sağlamak için yapılır.
- *Programın bitirilmesi*: Programın değeri ve başka yerdeki kullanımının potansiyeli hakkında bilgi sağlamak için yapılır.

d) Stake'nin Uygun-Olasılık Modeli

Stake, düzenli ve düzensiz değerlendirmenin birbirinden ayrılması gerektiğini savunmuştur. Eğitimciler değerlendirme işlemini gerçekleştirirken sezgisel normları ve görelî yargıyı dışta tutarak düzenli değerlendirmenin temel ilkelerini oluştururlar. Bu yaklaşıma göre bilimlerin değerlendirmeye ilişkin görüşleri önemlidir ve program değerlendirme uzmanları bu görüşler doğrultusunda bir yargıya varmak durumundadırlar. Stake, değerlendirmeye dayalı bilgilerin üç boyutta düzenlenebileceğini söylemektedir.⁸⁰

- *Girdi*: Girdiler (Öğrenme-öğretme öncesi var olanlar) çıktıyı etkiler.
- *Süreç*: Sınıf ortamı, zaman ayarlamaları, boş zaman düzenlemeleri iletişim ve süreçteki kişilerin karşılıklı etkileşimi içinde olmaları değerlendirmede dikkate alınır. Öğretme-öğrenme süreci olarak adlandırılabilir.
- *Çıktı (Ürün)*: Akademik başarı, tutum ve beceri düzeyinde değerlendirme söz konusudur. Uygulanmakta olan programı, öğretmen ve yöneticilerin değerlendirmesi gerekir. Stake'nin modelinde tasarlanan ile gerçekleşen çıktının uygunluğuna bakılır. Tasarlanan ile gözlenenin uyumu, tasarlanan gerçekleşti mi gibi sorulara cevap aranır.

⁸⁰ DEMİREL, a.g.e., s.166; DOLL, a.g.e., s. 256

e) Metfessel ve Michael Değerlendirme Modeli

Tyler'den etkilenecek oluşturulmuş ilk değerlendirme yaklaşımı Metfessel ve Michael tarafından oluşturulmuştur. Sekiz basamağı vardır. Bunlar;⁸¹

- Tüm okul çevresini değerlendirme programına yardımcı olarak dahil etmek.
- Amaçlara bağlı model ve bazı hedefler oluşturmak.
- Bazı hedefleri okul çevresinde kullanılabilecek ve uygulanabilecek hale getirmek.
- Programın etkinliğini artırmak için bazı araçlar seçme ve ölçütler geliştirmek.
- Periyodik olarak gözlemler yapmak için geçerli testler, ölçümler ve davranışsal ölçütler kullanmak.
- Belirli metotları kullanarak verileri analiz etmek.
- Büyük amaçlar ve bazı hedeflerin yürütme, değişiklik ve tekrar gözden geçirilmesi için yeni öneriler geliştirmek.

Metfessel ve Michael'in bu metoda yaptığı en büyük katkı, eğitimcilerin değerlendirme verilerini elde etmekte kullanacakları alternatif ölçütleri geliştirmek olmuştur.

⁸¹ POPHAM, a.g.e., 25-26

C) SOSYAL BİLGİLER

1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Önemi

Erden, Sosyal Bilgileri, “ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinde seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı” olarak tanımlamıştır.⁸²

Sönmez ise Sosyal Bilgileri, “toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgiler” olarak tanımlamıştır. Toplumsal gerçeği, toplumsal hayatı düzenleyen her türlü etkinlik, insanın hayatında kullandığı ve zorunlu olan, insanları daha mutlu, rahat, kolay yaşamasını ve kendini gerçekleştirmesini sağlayan her türlü toplumsal olgular olarak açıklamıştır.⁸³

Sosyal Bilgiler dersi okullara ilk girdiği yıllarda tam olarak anlaşılamamış, niteliği konusunda değişik anlayışlar ortaya çıkmıştır. Bazıları Sosyal Bilgileri yalnızca yurttaşlık bilgileri olarak, bazıları tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisinin birleşimi olarak, bazıları ise insan topluluklarının organizasyonuna ait bilgiler olarak algılamışlar ve kabul etmişlerdir. Bunlar içinde en yaygın kabul gören anlayış, Sosyal Bilgileri tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgilerinin birleştirilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır.⁸⁴

Sosyal Bilgileri yalnızca tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisinin birleştirilmesi olarak düşünmek yanlıştır. Çünkü, Sosyal Bilgiler dersinde sosyal bilim dallarının değişik alanlarına da girilir. Sosyal Bilgiler dersinde çocuklar çevrelerini, insanları, insanların birbirleriyle ilişkilerini, bu ilişkilerin dünü ve bugününü görerek normal gelişim içinde yaşamasını öğrenirler. Sosyal Bilgilerin üzerinde en çok durduğu ve önem verdiği konulardan biri insan ilişkileridir. Sosyal Bilgiler dersi ile öğrenciler yalnızca insanların birbirleriyle ilişkilerini öğrenmekle yetinmez, aynı zamanda sosyal

⁸² Münire ERDEN, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (Alkım Yayınları, Ankara, 1998), s. 8

⁸³ Veysel SÖNMEZ, *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğretmen El Kitabı*, (Am yayıncılık, Ankara, 1998), s.3

⁸⁴ Suat GÜNDEN, “Sosyal Bilgiler Öğretimine Genel Bir Bakış”, *İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sorunları*, T.E.D yayınları, (Ankara, 1995), s. 23-24

kurumlarla, eşya ve dünya ile ilişkileri de öğrenirler. Bunun yanında insanların hayatlarını sürdürmeleri için gerekli olan yiyecek, giyecek, korunma, savunma vs. etkinliklerle ilgili bilgi, beceri ve duygular kazanırlar. Böylece çocuklar, yaşamak için hem doğanın hem de toplumun bazı ilkelerini öğrenirler.⁸⁵ Bu anlamda Sosyal Bilgiler, kültürel mirası, onun günümüzde yaşayan özelliklerini ve bunların hayatımıza etkilerini, insanların sosyal ve fiziki çevreleriyle olan ilişkilerini esas alan bir derstir.⁸⁶

Eğitim kurumları, bu amaçla öğrencileri iyi bir vatandaş olarak yetiştirme, toplumsallaştırma, kültürel mirası aktarma, tarihini, kurumlarını ve bu kurumlarla ilişkilerini öğretme, toplum içindeki rollerinin gerektirdiği davranışları kazandırma, toplumun kendisine sağladığı imkanları kullanmasını sağlama gibi davranışlarla donanık hale getirmeye çalışır.⁸⁷

2. Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler

Sönmez, Sosyal Bilimleri, “insan tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler” olarak tanımlamıştır. İnsan tarafından oluşturulan gerçek, toplumsal olgular, kişinin diğer kişi ve kurumlarla etkileşimi sonucu oluşanlar olarak ele alınabilir.⁸⁸

Sağlamer, Sosyal Bilgiler öğretiminin planlanmasında temel olarak Sosyal Bilimlerin alındığını belirtmiştir. Buna göre; 1. Sosyal Bilimlerin öğretim amaçları, Sosyal Bilgiler öğretiminin amaçları için ipuçları verir. 2. Sosyal Bilgilerde ele alınan sözcükler, kavramlar ve genellemeler Sosyal Bilimlerden alınır. 3. Sosyal Bilgilerde kullanılan araştırma süreçleri ve çalışma becerilerine ilişkin bilgi kaynakları Sosyal Bilimlerden gelir.⁸⁹

Sosyal bilimler, insan davranışlarını çeşitli yönlerden nesnel bir yaklaşımla inceleyen alanlardan oluşmaktadır. Buna bağlı olarak da Sosyal Bilimlerin içeriği kendi

⁸⁵ SÖNMEZ, a.g.e., s. 11

⁸⁶ GÜNDEN, a.g.e., s.24

⁸⁷ ERDEN, a.g.e., s. 4

⁸⁸ SÖNMEZ, a.g.e., s. 2

⁸⁹ Emin SAĞLAMER, *İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi*, (Tekışık, Ankara, 1980), s. 24

aralarında bağlantılı ve karmaşık biçimde sosyal insan yaşantısından türetilmiştir.⁹⁰ Sosyal Bilimler alanına giren belli başlı disiplinler; tarih, coğrafya, antropoloji, ekonomi, sosyoloji, siyaset bilimi olarak sıralanabilir.

Gerçek hayatta toplumsal olgu ve olayları tek bir disiplinle açıklamak mümkün değildir. Günümüzde meydana gelen bir çok toplumsal olay ve sorunu anlayabilmek için hemen hemen Sosyal Bilimlerin tüm disiplinlerinden faydalanmak gerekir. Örneğin, son yıllarda ülkemizin en önemli sorunlarından biri olan terörün nedenlerini açıklayabilmek için, terör eylemlerine katılan kişilerin etnik özelliklerinin (antropoloji) yaşadıkları bölgenin doğa koşulları (coğrafya), bölgede geçmişte hangi olayların olduğu (tarih), bölgenin gelir durumu ve üretim kaymakları, aile ile ilişkileri (sosyoloji), teröristlerin hangi ülkeler tarafından nasıl ve niçin desteklendikleri (siyaset bilimi ve ekonomi), ülkemizde hangi kurumlar tarafından ne gibi önlemler alındığı (siyaset bilimi) araştırılmalıdır.⁹¹

Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilerden oluşmaktadır. Bu nedenle Sosyal Bilgiler için disiplinler arası bir disiplin demek mümkündür. Toplumsal hayatı düzenleyen ilke ve genellemeler Sosyal Bilgilerin konusu olabilir. Ancak, Sosyal Bilgiler konuları yaşanan ülkenin gerçeklerinden hareketle oluşturulur. Bu nedenle Sosyal Bilimlerin her özel ilke ve önermeleri Sosyal Bilgilerin kapsamına girmeyebilir.⁹²

Sosyal Bilgiler programları oluşturulurken Sosyal Bilimler disiplinlerinin uzmanlarından yardım istenmelidir. Çünkü dersin içeriğini oluşturacak konu ve ünitelerin belirlenmesinde ve düzenlenmesinde sosyal bilimcilerin görüş ve katkıları büyük önem taşır. Ekonomist, tarihçi, coğrafyacı, antropolog, sosyolog, siyaset bilimci gibi sosyal bilimciler, Sosyal Bilgiler programlarına konu, kavram ve genellemeler önererek katkıda bulunabilirler. Programcılar da bu katkıları düzenleyip uyarlayarak birleştirir ve öğretim programlarını oluştururlar.⁹³

⁹⁰ YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Dizisi, *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Kaynak Üniteler*, (Ankara, 1997), s. 6

⁹¹ ERDEN, a.g.e., s. 34

⁹² SÖNMEZ, a.g.e., s. 4

⁹³ SAĞLAMER, a.g.e., s. 15

D) İLKÖĞRETİMDE SOSYAL BİLGİLER

1. Sosyal Bilgiler Programlarının Gelişimi

Sosyal Bilgiler eğitiminin tarihte ilk kez ne zaman ve nerede verildiği bilinmiyor. Ancak, doğal ve toplumsal bir ortamda yaşayan insanın yemek, içmek, giyinmek, barınmak, korunmak gibi birtakım ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bazı bilgi ve becerileri kazanması gerekir. Bir doğa ve toplum içinde yaşayan insanın bu bilgi ve becerileri kazanması, Sosyal Bilgiler, insanoğlu var olduğundan beri vardır demeye yeterlidir.⁹⁴

Sosyal Bilgiler ismi ilk kez resmen 1916 yılında ABD’de orta dereceli okulların programlarını yeniden düzenlemekle görevli bir komite tarafından kullanılmıştır.⁹⁵ Ders olarak eğitim kurumlarına girmesi ise yine ABD’de 20. Yüzyılın başlarında sosyal yaşantının karmaşıklaşması, toplumsal hayatla ilgili değişimin ve çatışmanın artmasıyla birlikte gerçekleşmiştir.⁹⁶

Sosyal Bilgilerin bir ders olarak okutulmasını Concederet savunmuştur. Yine tarihte ilk kez Milli Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin İsrail tarafından verildiği bilinmektedir. Bizde ise toplumsal hayatla ilgili kurallar İslamiyet’ten önce gelenek, görenek ve inanç sisteminin içinde verilmiş, İslamiyet’ten sonra bireyler İslam dininin esaslarına göre yetiştirilmeye çalışılmış, bunun yanı sıra gelenek ve göreneğin kuralları da kazandırılmaya çalışılmıştır.⁹⁷

Cumhuriyet döneminde ise, eğitim faaliyetlerinin amacının her düzeydeki öğrencilere cumhuriyetçi ve demokratik bir siyasi eğitim vermek olduğu gözlenmektedir.⁹⁸

⁹⁴ SÖNMEZ, a.g.e., s. 7

⁹⁵ GÜNDEN, a.g.e., s.24

⁹⁶ ERDEN, a.g.e., s. 6

⁹⁷ SÖNMEZ, a.g.e., s. 8

⁹⁸ Rüştü YEŞİL, “Sosyal Bilgiler Ders Programının Niteliği”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya ,1996), s. 11

a) İlköğretim I. Kademe (İlkokul)

Cumhuriyet döneminde Sosyal Bilgiler dersi İlköğretim I. Kademe (ilkokul) de 1924, 1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989, 1993 ve son olarak 1998 yıllarında değişiklikler yapılmıştır.

1924 yılında Tevhid-i Tedrisat kanunuyla birlikte tüm okulların idaresi tek merkezde (Maarif Vekaleti) toplanmış, eğitimde laikleşme, demokratikleşme ve karma eğitime geçilmesiyle birlikte kadın eğitimine verilen önemin artması sağlanmıştır. Bu dönemde Latin harfleri kabul edilmiş ve tarih ve dil alanında milli bir amaca yönelme başlamıştır.⁹⁹ İlköğretim okullarında okutulan Tarih derslerinde, “Saltanat Tarihi” yerine, “Türk Medeniyet Tarihi” merkez olarak alınmış ve haftalık ders saatleri Tarih ve Coğrafya için 2 saat şeklinde belirlenmiştir.

1926 programıyla birlikte “toplu öğretim” ilkesi benimsenmiş, böylece derslerin birbirinden bağımsız ve kopuk olması yerine her dersin bir diğerine destekler şekilde uygulanmasına yönelik adımlar atılmış, 1924 programında görülen Muhasebat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye dersleri Yurt Bilgisi dersi olarak okutulmuştur. Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi dersleri ayrı ayrı okutulmuş ve hepsinin genel amacı, “iyi bir vatandaş yetiştirmek, gençleri mensup oldukları vatan ve millete intibak ettirmek” olarak belirlenmiştir.

1929 tarihli mektepler talimatnamesinde, ilkokulların amacı, çocukların topluma uyum sağlamalarını sağlamak, milli duyguları güçlendirmek, Türk inkılabını ve onun nimetlerini benimsetmek, vatandaşlık bilincini kazandırmak ve bunları gerçekleştirmek için her türlü fırsattan yararlanmak olarak belirlenmiştir.¹⁰⁰ 1930, 1932 ve 1936 programlarına 1926 programındaki amaca “bedence ve ruhça en iyi alışkanlıklara sahip olarak, Türk toplumuna ve Cumhuriyet idaresine intibak etmek, faydalı olmak; milli, medeni ve insani fikir ve hislere sahip olmak gibi ilkeler de eklenmiş ve Yurt Bilgisi 5. sınıfta 1 saate düşürülmüştür.

⁹⁹ Yahya AKYÜZ, *Türk Eğitim Tarihi: Başlangıçtan 1993'e*, (İstanbul Kültür Koleji Yayınları, İstanbul, 1993), s. 283-284

¹⁰⁰ AKYÜZ, a.g.e., s. 300-301

1948 programında ilkokulun amaçları yoktur. Bunun yerine Milli Eğitimin amaçlarının ilkokulun da amaçları olacağı vurgulanmış ve öğrencilerin yetiştirilmesine yönelik dört ana amaç belirlenmiştir. Bunlar; toplumsal yönden, kişisel yönden, insanlık ilişkileri yönünden ve ekonomik hayat yönünden olarak belirlenmiş ve her ana amacın alt amaçlarında yazılmıştır. Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi derslerinin amaçları düzenlenmiş ve programa “ilkokul çocuklara milliyi aşlamak mecburiyetindedir; içinde yetişen bütün vatandaşlara aynı ülkeleri, aynı milli amaçları vermek için gerekli bütün bilgileri, alışkanlıkları, ilgileri, hizmet arzusunu verecek bir şekilde kazandırmak” ilkesi de eklenmiştir.¹⁰¹

1962 yılında ilkokulun amaçları belirlenmiş ve bunlar;

- a) Kişisel bakımdan
- b) İnsanlık münasebetleri bakımından
- c) Ekonomik hayat bakımından
- d) Toplumsal hayat bakımından olarak belirlenmiştir. Her amacın alt amaçlarında belirlenerek programa yerleştirilmiştir.

1962 program taslağıyla ayrı ayrı okutulan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri, “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adlı bir ders adı altında birleştirilmiştir. Bu dersin amaçları, 1., 2. ve 3. Sınıflarda okutulan Hayat Bilgisi programının amaçlarıyla birlikte verilmiştir.¹⁰²

1962 İlkokul programı taslağı’na paralel olarak, bu dersle ilgili bir kitap basılmamıştır. Ancak öğretmenler Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi kitaplarıyla dersleri işlemişlerdir. Ders 4. Sınıflarda 6 saat, 5. Sınıflarda ise 5 saat olarak belirlenmiştir.¹⁰³

¹⁰¹ Süleyman ÇELENK ve Diğerleri, *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*, (Nobel Yayınları, Ankara, 2000), s. 35-63; Meryem PİRİCDANE, “İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Programının Değerlendirilmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1997), s. 14-20

¹⁰² ÇELENK ve Diğerleri, a.g.e., s. 89

¹⁰³ SÖNMEZ, a.g.e., s. 8

1968 programında, derslerin işlenişi yeniden gözden geçirilmiş ve Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin konuları birbirlerine daha yakınlaştırılarak üniteler meydana getirilmiş ve dersin adına “Sosyal Bilgiler” denmiştir.¹⁰⁴ Sosyal Bilgiler dersi, 4. ve 5. sınıflarda 5'er saat okutulmuştur.

1973 ve 1975'de programlarda düzenlemeye gidilmiş, ancak, Sosyal Bilgilerle ilgili dikkat çekici bir gelişme olmamıştır. 1990 yılında yapılan bazı değişikliklerle programa Çevre ve Trafikle ilgili olanlar eklenmiştir.¹⁰⁵

1998 yılında yapılan değişiklikle Sosyal Bilgiler 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda okutulmaya başlanmıştır. Amaçlar öğrenci davranışı açısından ifade edilmiş ve programda 4., 5., 6. ve 7. sınıf ünite dağılımını gösteren bir tablo okutulduktan sonra konular, ana ve alt başlıklar biçiminde hazırlanmıştır. Programda Atatürkçülükle ilgili konular aynen geçerliliğini korumuştur.¹⁰⁶

b) İlköğretim II. Kademe (Ortaokul)

Osmanlı eğitim sisteminde orta dereceli okulların programları ilk kez “Maaif-i Umumiye Nizamnamesi” ile belirlenmiş ve Cumhuriyet dönemine kadar bir çok değişikliğe uğramıştır. Cumhuriyet eğitim sistemine geçilmeden yapılan müfredat programında 7., 8., 9. ve 10. sınıflarda Tarih dersleri 2'şer saat, Coğrafya dersleri ise 1'er saat olarak okutulmuştur.¹⁰⁷

Cumhuriyetin ilanından sonra 1923 yılında toplanan “İkinci Heyet-i İlmiye” yapmış olduğu çalışmalar sonucu ortaokul programlarını oluşturmuşlardır. İlk ortaokul programı olma özelliği taşıyan bu programa, Cumhuriyetin ilk yıllarında lise birinci kademe denilmekteydi.¹⁰⁸

¹⁰⁴ GÜNDEN, a.g.e., s.27

¹⁰⁵ PİRİCDANE, a.g.e., s. 22

¹⁰⁶ M.E.B. *Tebliğler Dergisi*, (C. 61, S. 2487: M.E.B., Nisan 1998), s. 533-565

¹⁰⁷ Hasan CİCİOĞLU, *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim*, (A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1985), s. 169

¹⁰⁸ CİCİOĞLU, a.g.e., s. 170-171

1924 yılında yapılan bu programa göre ortaokul 2. ve 3. Sınıflarda “Malumat-ı Vataniye” dersleri haftada 1’er saat olacak şekilde veriliyor, Tarih dersleri 1., 2. ve 3. sınıflarda haftada 2’şer saat, Coğrafya dersleri 1. Sınıflarda 2, 2. ve 3. sınıflarda 1’er saat olacak şekilde veriliyordu.¹⁰⁹

1924 programı, üç yıllık bir uygulamadan sonra 1927 yılında bazı değişikliklere uğramıştır. Vatani Malumat (Yurt Bilgisi) dersleri olduğu gibi kalırken Tarih dersleri 1. ve 2. sınıflarda 2’şer, 3. sınıflarda 3 saat olarak okutulmuş, Coğrafya dersleri ise 1. ve 2. sınıflarda 2’şer, 3. sınıflarda 1 saat olarak okutulmuştur.¹¹⁰

1930 tarihli Lise ve Orta Mektepler Talimatnamesi’ne göre öğretmenlerin en önemli görevi, öğrencilere Cumhuriyet eğitimi vermek olarak belirlenmiş, bunun için programlarda yer alan bilgiler olduğu kadar, program dışında da her fırsatı değerlendirmeleri istenmiştir. Cumhuriyet eğitiminin verilmesi için özellikle o yıllarda Türkçe, Tarih, Coğrafya ve Yurt Bilgisi gibi derslere verilen ağırlık oldukça fazladır. Bu dönemde yazılan Tarih kitapları Tarih Kurumu’nca çok ayrıntılı olacak şekilde 4 cilt halinde hazırlanmış, Yurt Bilgisi derslerinde ise yıllarca Vatandaşlık için Medeni Bilgiler (1931) adlı bir kitap okutulmuş ve bu kitapların hazırlanmasında Atatürk bizzat telkin ve önerilerde bulunmuştur.¹¹¹

1931-1932 ders yılında uygulanmaya konulan yeni ortaokul programında ortaokul öğretmenin amacının, öğrencileri çeşitli bilim dallarında derinleştirmek yerine, öğrencileri çevrelerine uygun davranış, tutum ve alışkanlıklar kazandırmak olduğu belirtilmektedir. Yurt Bilgisi dersi her sınıfta 4’er saat okutulmuştur.¹¹²

31.01.1932 yılında yayınlanan ortaokul programı, 1924 programında köklü değişiklikler yapmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Harf inkılabının kabulüyle özellikle Türkçe, Tarih ve Yurt Bilgisi derslerinde değişiklikler yapılmıştır. Tarih derslerinde

¹⁰⁹ SÖNMEZ, a.g.e., s. 9

¹¹⁰ SÖNMEZ, a.g.e., s. 9

¹¹¹ AKYÜZ, a.g.e. s. 306

¹¹² Turhan OĞUZKAN, *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, (Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi Atatürk Kitapları, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1983), s. 302

Türkiye'nin dünya medeniyetlerinin beşiği olduğu, Yurt Bilgisi dersinde ise cumhuriyet, demokrasi, millet, hürriyet, eşitlik kavramları işlenmiştir.¹¹³

1931-1932 programı uygulaması kısa sürmüştür. Eğitim Bakanlığı, 1935 yılında çoğunluğunu Alman profesörlerin oluşturduğu bir komisyon kurmuş ve bu komisyon çalışmaları sonucunda 1937-1938 yılında uygulamaya konan yeni bir program oluşturulmuştur. Bu programda Fen Bilgisi ve Biyoloji dersleri kaldırılarak yerlerine eskiden olduğu gibi Fizik, Kimya, Hayvanat ve Nebatat derleri konulmuştur. Böylece öğrencinin ilgisini ve pratik amaçları gözetmek yerine, akademik ölçüleri önde tutan bir program hazırlanmıştır.¹¹⁴ Tarih ve Coğrafya dersleri her sınıfta 2'şer, Yurt Bilgisi de 2. ve 3. sınıflarda 2'şer saat okutulmuştur.¹¹⁵

22-31 Ağustos 1949'da toplanan "Dördüncü Milli Eğitim Şurası"nda "Demokratik Eğitim İlkesi" okulun amaçları içerisinde yer almıştır. Kurulan komisyon, yeni ortaokul program taslağını eğitim ve öğretim anlayışı ve uygulanışı bakımından ilkokul programına paralel olarak girmiştir.¹¹⁶ Programa İş Bilgisi dersleri ve serbest çalışma zamanları eklenmiş, bu zamana kadar olduğu gibi bu programda da okul programları ağır ders yükleriyle donatılmıştır. Böylece öğrencilerin bireysel özelliklerini dikkate almayan ve öğrencileri ezberciliğe yönelten bir anlayış benimsenmiştir.¹¹⁷

1970'li yıllarda ortaokullarda uygulanan programlarla ilgili pek çok değişik görüş ortaya atılmıştır. Örneğin, ders sayıları azaltılması, öğrencilere seçimlik ders imkanı sunulması, sınıf geçme yerine ders geçme işleminin uygulanması, bağımsız dersler yerine bazı derslerin birleştirilmesi gibi görüşler ortaya atılmıştır. Bunlardan somut olarak görüşler ise, ortaokullarda Fizik, kimya, Biyoloji derslerinin Fen Bilgisi, Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi yerine Sosyal Bilgiler dersleri konması olmuştur.¹¹⁸

¹¹³ YEŞİL, a.g.e., s. 17

¹¹⁴ OĞUZKAN, a.g.e., s. 303

¹¹⁵ SÖNMEZ, a.g.e., s. 9

¹¹⁶ CİCİOĞLU, a.g.e., s. 183

¹¹⁷ YEŞİL, a.g.e., s. 18

¹¹⁸ OĞUZKAN, a.g.e., s. 306

Böylece 20 Temmuz 1970 gün ve 4196 sayılı bakanlık oluru ile Ortaokul Sosyal Bilgiler Taslak Programı 1970-1971 öğretim yılında, her ilde belirlenen deneme okullarında denenmek suretiyle uygulanması ve bu uygulamanın kademeli olarak devam etmesi uygun görülmüştür.¹¹⁹

Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası kararları uyarınca, II. Kademe Sosyal Bilgiler Programı 1975-1976 öğretim yılından itibaren tüm yurttan uygulanmaya konulmuştur. 1974-1975 öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlayan yeni sistem gereğince ilkokul ve ortaokul programları kaynaştırılmış ve bütün halinde yeniden düzenlenmesi istenmiştir. Bu kaynaştırma ve düzenleme gereği ilkokul 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler programı ile ortaokul Sosyal Bilgiler programının temel eğitim amaçlarına uygun olarak kaynaştırılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca yine ilkokul 4. ve 5. sınıf Fen ve Tabiat Bilgileri programı ile, ortaokul Sosyal Bilgiler programının temel eğitim amaçlarına uygun olarak kaynaştırılması kararlaştırılmıştır.¹²⁰

Ancak, ortaokulda okutulan Sosyal Bilgiler dersi, 1985-1986 öğretim yılından itibaren Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri olarak üç ayrı derse ayrılmıştır. 1997 yılında 8 Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitime geçilmesiyle birlikte, programlarda yeni bir düzenlemeye gidilmiştir. Bunun sonucu olarak Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 02.04.1998 tarih ve 62 sayılı kararı ile 1998-1999 öğretim yılından itibaren uygulanmak ve denenip geliştirilmek üzere program yeniden düzenlenmiştir. Sonuç olarak Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgileri dersleri kaldırılmış, I. kademeye birleştirilerek İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı olarak uygulamaya konulmuştur.

2. Sosyal Bilgiler Dersinin Amaçları

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 2.4.1998 tarih ve 62 sayılı kararı ile kabul edilmiş ve 1998-1999 yılından

¹¹⁹ GÜNDEN, a.g.e., s. 28

¹²⁰ CİCİOĞLU, a.g.e., s. 194

itibaren denenip uygulanmasına karar verilmiştir. Buna göre İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının genel amaçları aşağıda verilmiştir.¹²¹

Genel Amaçlar

Öğrenciler bu derste:

A. Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden;

1. Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılap ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişirler.
2. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki onurlu geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri kavrayarak büyük bir milletin evlatları olduklarını anlarlar, milletin geleceğine olan güvenlerini arttırır ve Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her fedakarlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.
3. Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir, cumhuriyet rejiminin özelliklerini ve önemini kavrarlar.
4. Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler.
5. Türk milletinin zeka ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimseyerek bu üstün özellikleri davranış haline getirirler.
6. Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık haline getirirler.
7. Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır; tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakarlık ve kahramanlıklarının tarihin akışını nasıl etkilediğini kavrarlar.
8. Toplumu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece milli değil, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek; milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğunu görür, insanlığa sevgi, saygı, ve hizmet verme bilincine varırlar.
9. Türk İnkılabının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar; Türk İnkılabının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakar birer Türk evladı olarak yetişirler.
10. Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak Atatürk'ün direktifleri uyarınca "milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma" yolunda her fedakarlığı göze alabilme bilincini kazanırlar.

¹²¹ M.E.B. *Tebliğler Dergisi*, a.g.e., s. 537-538

11. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler.

12. Her yerde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler.

13. Kanun kavramını benimser; kanunlara ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.

14. Çevresindeki eski, yeni sanat ve kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanıır; onları korumak gerektiğini öğrenirler.

B. Toplumda insanların birbiriyle olan ilişkileri yönünden;

1. İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmanın başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.

2. İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoş görü ile karşılamaları gerektiğini benimserler.

3. Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve kara verme kurallarını uygulamayı öğrenirler.

4. Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.

5. Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar.

6. Trafik kurallarına uymayı alışkanlık haline getirirler.

C. Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden;

1. Yurdumuzun, dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında sevak sorumluluk alma duygularını geliştirirler.

2. Türkiye'nin, yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.

3. Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.

4. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler.

5. Plan, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.

6. Çevreyi korumanın günümüz ve gelecek için önemini kavrarlar.

7. Yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrarlar.

Ç. Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden;

1. Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.

2. Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığını kazanırlar.

3. Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde ederler.

4. Üretim, tüketim ve dağıtım ile ilgili temel bilgileri öğrenirler.

5. İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler ve bunlar arasındaki ekonomik ilişkileri öğrenirler.

6. Turizmin anlamını, özellikle yurdumuz için önemini kavrarlar.

7. Nüfus artış hızının eğitime ve ekonomiye olan etkisini kavrarlar.

E) İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Kılıç, “İlkokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretmenlerin Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi (Erzurum İlinde Bir İnceleme)” adlı bir araştırma yapmıştır. Tez çalışmasında 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders programını amaç, muhteva, araç-gereç, süre, yöntem ve değerlendirme unsurlarını incelemiş ve sonuçlara ulaşmıştır.¹²² Öğretmenlerden %80’inin Sosyal Bilgiler dersinin Milli Eğitim ve dersin özel amaçlarını gerçekleştirdiğine kısmen katıldığını belirtmiştir. Öğretmenlerin %24’ü program muhtevasını dengeli bulurken %48’i kısmen dengeli bulmuş, %24’ü ise dengesiz bulmuştur. Programın öğrencilerin psikolojik gelişimlerine uygunluğuna, öğretmenlerin %69’u kısmen uygundur derken, %17’si tamamen uygundur demiş, %12’si ise uygun değildir görüşünü belirtmiştir.

Yeşil, “Sosyal Bilgiler Ders Programının Niteliği” adlı araştırmasında,¹²³ I. Kademedeki okutulan Sosyal Bilgiler dersi ile bunun II. Kademedeki devamı olan Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi derslerinin amaçları, konuları, öğretim metotları, araç-gereçleri ve ölçme ve değerlendirme boyutları açısından geçiş durumunu süreklilik, aşamalılık ve tutarlılık açısından incelemiştir. İncelemesinde hem kaynak taraması yapmış hem de dersle ilgili öğretmen görüşlerini anket yoluyla almıştır. Araştırmacı, ilkokul öğretmenlerinin, ortaokul öğretmenlerine göre daha fazla branş derslerine girdiği, daha çok hizmet içi eğitim kursuna gittiği, daha çok bilimsel faaliyetleri takip ettiği, ders için ayrılan süreyi yeterli bulduğu sonuçlarına ulaşmıştır. Buna karşılık ortaokul öğretmenlerinin ilkokul öğretmenlerine göre, dersin mevcut okutulma şeklinden ve ders kitaplarından daha çok memnun oldukları sonuçlarına ulaşmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, İlk ve ortaokul öğretmenleri, ilkokul Sosyal Bilgiler ile ortaokul Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisinin süreklilik, aşamalılık ve tutarlılık içinde birbiriyle ilişkili olduğunda ve öğretim metotlarının basitten karmaşığa olması konusunda birleşmişlerdir.

¹²² Durmuş KILIÇ, “İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1994), s. 98-102

¹²³ YEŞİL, a.g.e., s. 132-138

Aydiner, “İlköğretimde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen ve Müfettiş Görüşleri” adlı bir araştırma yapmıştır.¹²⁴ Araştırmasında ilköğretim 4. ve 5. sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler programını, program geliştirme modellerinden “rasyonel planlama modeline” göre, öğretmen ve müfettiş görüşleri çerçevesinde değerlendirmiştir. Araştırmacı programın, program geliştirme ilke ve teknikleri açısından uygun tasarlanmadığı yargısına ulaşmıştır.

Sığan, “İlkokulda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkinliğini Azaltan Faktörlerin Araştırılması” adlı çalışmada,¹²⁵ öğretmen ve öğrencilere yönelik anket uygulamış ve elde ettiği veriler ışığında, öğretmenlerin ekonomik yetersizlikten dolayı, sadece ders kitaplarından faydalanmak zorunda olduğu, ders kitaplarının da kullanışsız, amaçlara yeterince uymayan, etkili ve açık olmaktan uzak ve kalitesiz olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Köken, “İlk Okullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi” adlı araştırmasında,¹²⁶ ilkokullarda Sosyal Bilgiler dersinin işleniş ile ilgili, ilkokul öğretmenleri ve ilköğretim müfettişlerinin görüşlerini alarak, bu görüşler ışığında öneriler getirmek, mevcut durum eksikliklerinin ne derece giderilebileceğini ve karşılaşılan sonuçları tespit etmeye çalışmıştır. Araştırmada veri aracı olarak anket kullanılmış, Konya ilinin 3 merkez ilçesinden 12 okul örnekleme alınmıştır. Okullar, farklı sosyo-ekonomik düzeyde olacak şekilde belirlenmiştir. Anket sonucuna göre, öğretmen ve müfettişlerin çoğunluğu Sosyal Bilgileri Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi olmak üzere çok yönlü bir bütün olarak işlenmesinde fayda görmüşlerdir. Araştırmanın sonucunda, Sosyal Bilgilerin ciddi ve amacına uygun yürütülebilmesi için iyi bir planlama yapılması, dersin işlenişinde değişik araç-gereçlere, gezi ve gözlemlere daha fazla yer verilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

¹²⁴ Nurettin AYDINER, “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen ve Müfettiş Görüşleri”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1995), s. 1-84

¹²⁵ Cuma SİĞAN, “İlkokulda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkinliğini Azaltan Faktörlerin Araştırılması”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Haziran 1997), s. 154-155

¹²⁶ Nevzat KÖKEN, “İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1995), s. 63-64

Candan, “İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Derslerinin Amaçlarını Gerçekleştirme Düzeyi” adlı çalışmasında,¹²⁷ ilkök 5. sınıflarda Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi konularında iki anket geliştirmiş ve öğrencilere uygulamıştır. Elde ettiğı veriler ışığında, programda belirtilen amaçlara yeterince ulaşamadığı sonucuna varmıştır. Amaçlara ulaşma düzeyi, Sosyal Bilgiler %61.8, Fen Bilgisi dersinde ise %55.7 oranında bulunmuştur. Sosyo-ekonomik düzey dikkate alındığında, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinin amaçlarının gerçekleşme derecesi arasında önemli bir fark bulunamamıştır.

Piriçdane, “İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Programının Değerlendirilmesi” adlı araştırmasında,¹²⁸ programın amaç, muhteva, araç-gereçler, yöntem ve teknikler, süre ve değerlendirme durumlarını öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirmiştir. Bu doğrultuda, Sosyal Bilgiler programının, bir programda bulunması gereken ihtiyaçlara yeterince uygunluk göstermediğı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmasında, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersini ayrı ayrı okutma eğiliminde oldukları, programı istenilen düzeyde bilmedikleri, en çok kullanılması gereken öğretim yöntemlerini çok düşük oranda kullandıkları ya da hiç kullanmadıkları, çağdaş eğitim teknolojisi araçlarından çok az yararlandıkları ve geleneksel öğretim yöntemlerinden kurtulamadıkları sonuçlarına ulaşmıştır. Araştırmacı, programa uygun hedef-davranış analizinin yapılması, hedeflerin gözlenebilir ve ölçülebilir öğrenci davranışlarına dönüştürülecek şekilde ifade edilmesi, değişik araç-gereçlerden faydalanılması, ders kitaplarının yenilenmesi, konuların öğrenci seviyesine uygun olarak yeniden düzenlenmesi gerektiğı sonuçlarına ulaşmıştır.

İlgili araştırmalar incelendiğinde, Sosyal Bilgiler programlarının hedeflerinin yeterince gerçekleştirilemediğı, programların, program geliştirme ilke ve tekniklerine uygun tasarlanmadığı, modern yöntem ve tekniklerinin yeterince kullanılmadığı ve ezbere dayalı bir eğitim yapıldığı gibi dikkat çekici birtakım sonuçlar göze çarpmaktadır.

¹²⁷ Ragıp CANDAN, “İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Derslerinin Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü , Ankara, 1990) s. 60-62.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı son olarak 1998 yılında yeniden düzenlenmiş ve aynı yıl denenip geliştirilmek üzere uygulamaya konulmuştur. Araştırmacı bu çerçevede, yukarda sözü edilen sorunların yeni programla giderilip giderilmediğinin, programın, program geliştirme ilke ve tekniklerine uygun tasarlanıp tasarlanmadığının ve uygulamada öğretmenlere ne gibi zorluk ya da kolaylıklar sağladığının araştırılmasını, çağdaş program geliştirme anlayışının bir parçası olarak görmektedir.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını öğretmen görüşlerinden yararlanarak değerlendirmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıda verilen problem cümlesi ve alt problemlerdeki soruların cevaplarının ne olduğu araştırılmıştır.

PROBLEM CÜMLESİ

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının basılı hali ve programın uygulanması ile ilgili öğretmen görüşleri nelerdir? Öğretmenlerin İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yönelik düzeltme-geliştirme önerileri neledir?

Alt Problemler

1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersine giren öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının basılı haline yönelik görüşleri nelerdir?
2. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersine giren öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının basılı haline yönelik görüşlerinde;
 - a. cinsiyetleri,
 - b. kıdemleri,
 - c. mezun oldukları yüksek öğrenim kurumu ve
 - d. branşları açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?

3. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersine giren öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanmasına yönelik görüşleri nelerdir?
4. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersine giren öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanmasına yönelik görüşlerinde;
 - a. cinsiyetleri,
 - b. kıdemleri,
 - c. mezun oldukları yüksek öğrenim kurumu ve
 - d. branşları açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersine giren öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yönelik düzeltme ve geliştirme önerileri nelerdir?
6. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersine giren öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yönelik düzeltme ve geliştirme önerilerinde;
 - a. cinsiyetleri,
 - b. kıdemleri,
 - c. mezun oldukları yüksek öğrenim kurumu ve
 - d. branşları açısından anlamlı bir farklılık var mıdır?

Değişkenler

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersine giren öğretmenlerin cinsiyetleri, mesleki kıdemleri, mezun oldukları yüksek öğrenim kurumu ve branşları ile Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerin anket sorularına verdikleri cevaplar birer değişkendir.

Hipotezler (Ho)

1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersine giren öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının basılı haline yönelik görüşleri;
 - a. cinsiyet,
 - b. kıdem,
 - c. mezun oldukları yüksek öğrenim kurumu ve

- d. branş değişkenleri açısından 0,05 anlamlılık düzeyinde bir farklılık göstermemektedir.
- 2. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersine giren öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanmasına yönelik görüşleri;
 - a. cinsiyet,
 - b. kıdem,
 - c. mezun oldukları yüksek öğrenim kurumu ve
 - d. branş değişkenleri açısından 0,05 anlamlılık düzeyinde bir farklılık göstermemektedir
- 3. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersine giren öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yönelik düzeltme ve geliştirme önerileri ile;
 - a. cinsiyetleri,
 - b. kıdemleri,
 - c. mezun oldukları yüksek öğrenim kurumu ve
 - d. branşları açısından 0,05 anlamlılık düzeyinde bir farklılık göstermemektedir

III. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Eğitimin en önemli görevlerinden birisi; öğrencileri iyi bir vatandaş olarak yetiştirmek, onların toplumsallaşmasını sağlamak, içinde yaşadıkları toplumun kültürünü, tarihini, kurumlarını tanımalarına yardımcı olmak, toplum içinde üstlenmeleri gereken rolleri benimsetmek ve toplumun kendilerine sunduğu imkanlardan yararlanmalarını sağlamaktır. Ülkemizde bunları öğrencilere kazandırma işinin önemli bir kısmı ilköğretim okullarında Sosyal Bilgiler dersleri tarafından gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersleri ilköğretimde çok önemli bir yere sahiptir. Öğrencilerin yukarda bahsedilen özellik ve becerileri kazanabilmeleri Sosyal Bilgiler dersi ve bu dersi işlemek için hazırlanan programlara bağlıdır. Fakat istenilen hedeflere ulaşma ya da ulaşamama, elde en iyi programlar da olsa, o dersi öğretmenlerin nasıl işlediğine bağlıdır. Bunun için de hazırlanan programların öğretmenler tarafından geniş kabul görmesi gerekir. Bu da dersleri okutan öğretmenlerin, programların hazırlanmasına etkin katılımıyla sağlanabilir. Ayrıca

istenilen verimin elde edilebilmesi için programın sürekli değerlendirilmesi ve değerlendirme sonuçlarına göre programın yeniden gözden geçirilip düzenlenmesi, başka bir deyişle programın geliştirilmesi gerekmektedir.

Yukarda belirtilenler doğrultusunda, ilköğretim Sosyal Bilgiler ders programının öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesini amaçlayan bu araştırmanın bulguları ve sonuçları, İlköğretim Sosyal Bilgiler programının geliştirilmesi çalışmalarında M.E.B.'in ilgili birimlerine, bu dersi okutan öğretmenlere ve bu alanda çalışmak isteyen araştırmacılara katkıda bulunması açısından önem taşımakta ve bu yönde bir katkının olacağı beklenmektedir.

IV. SINIRLILIKLAR

Araştırmanın örneklemi, 2000-2001 öğretim yılında Uşak ili merkezindeki İlköğretim Okullarında görev yapan 132 Sınıf Öğretmeni ve 32 Sosyal Bilgiler öğretmeniyle sınırlıdır.

V. TANIMLAR

İlköğretim Okulları: Zorunlu eğitim çağındaki çocukların eğitim-öğretim gördükleri kurum.¹²⁹ İlköğretim okulları, beş yıllık ilkokul (I. kademe) ve üç yıllık ortaokullardan (II. Kademe) meydana gelir.¹³⁰

Basılı Program: Eğitim veya öğretim programının, planlama çalışmaları sonucu kılavuz, kitap veya basılı bir kaynak durumuna getirilmiş hali.¹³¹ Programın, Tebliğler Dergisinde yayınlanmış olan doküman hali.

Hedef: Hedef, yetiştirilmek istenen insanlarda bulunması uygun görülen, eğitim yolu ile kazandırılabilir nitelikteki özellikler belirten ifadelerdir.¹³²

¹²⁹ M.E.B., *İlköğretim Kurumları Yönetmeliği*, (Milli Eğitim Yayınları, 1997), s. 1

¹³⁰ Mehmet TAŞDEMİR ve Diğerleri, *Milli Eğitimin Yasal Temelleri*, (Ocak Yayınları, Ankara, 2000), s. 55

¹³¹ FİDAN, a.g.e., s. 16

¹³² FİDAN, a.g.e., s. 20

Eğitim Durumları: Öğrencilerin hedeflere ulaşması için geçirmeleri gereken öğrenme yaşantılarını sağlayacak dış koşulların düzenlenmesi.¹³³

Değerlendirme: Öğrencinin kazanması istenilen davranışların kazanılıp kazanılmadığı hakkında yargıya ulaşma işlemi.¹³⁴

Program değerlendirme: Program değerlendirme, programın etkinliği hakkında karar verme sürecidir. Değerlendirme, program geliştirmenin son ve tamamlayıcı halkasıdır ve eğitim hedeflerinin gerçekleşme derecesini tayin etme sürecidir.¹³⁵

¹³³ ERTÜRK, a.g.e., s. 24-25

¹³⁴ DEMİREL, a.g.e., s. 140

¹³⁵ ERTÜRK, a.g.e., s.107

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evreni, örnekleme, araştırmada kullanılacak ölçme aracının hazırlanması, geliştirilmesi ve uygulanması, araştırma verilerinin toplanması ve verilerin analizi ile ilgili açıklamalar yer almıştır.

I. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma betimsel bir alan araştırması ve öğretmen görüşlerine dayalı bir program değerlendirme çalışmasıdır.

II. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın çalışma evreni, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Uşak ili merkezinde 2000-2001 öğretim yılında, 27 İlköğretim Okulunda görev yapan Sınıf Öğretmeni ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden oluşmaktadır.

Araştırmanın örnekleme, Uşak il merkezinde bulunan İlköğretim Okullarından seçilen 20 İlköğretim Okulu ve bu okullarda görev yapan, ön uygulama dışında kalan, 132 Sınıf Öğretmeni ve 32 Sosyal Bilgiler öğretmeninden oluşmaktadır. Öğretmenlerin; okullara göre dağılımı Tablo 1’de, cinsiyetlere göre dağılımı Tablo 2’de, mezuniyet durumlarına göre dağılımı Tablo 3’de ve mesleki kıdemlerine göre dağılımı Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın Örneklemine Oluşturan Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenlerinin Okullara Göre Dağılımı

Okulun Adı	Öğretmen Sayısı	Geri Dönen Anket Sayısı	N	%
Atatürk İlköğretim Okulu	20	20	20	13.1
Aybey İlköğretim Okulu	16	13	13	8.5
Bir Eylül İlköğretim Okulu	7	6	6	3.9
B. Atalay İlköğretim Okulu	5	5	5	3.2
Cumhuriyet İlköğretim Okulu	6	6	6	3.9
Dülgeroğlu İlköğretim Okulu	10	9	9	5.9
E.H. Erdoğan İlköğretim Okulu	3	3	3	1.9
Ergenekon İlköğretim Okulu	9	8	8	5.2
Fatih İlköğretim Okulu	8	7	7	4.6
G. Özadam İlköğretim Okulu	6	6	6	3.9
Halit Ziya İlköğretim Okulu	5	5	5	3.2
Hasan Hilmi İlköğretim Okulu	14	11	11	7.2
Kurtuluş İlköğretim Okulu	9	9	9	5.9
Malkoçoğlu İlköğretim Okulu	10	9	9	5.9
Mehmetçik İlköğretim Okulu	12	11	11	7.2
M. Sadık Boz İlköğretim Okulu	5	5	5	3.2
Mehmet Sesli İlköğretim Okulu	6	6	6	3.9
M.Egemenlik İlköğretim Okulu	5	5	5	3.2
Özdemirler İlköğretim Okulu	3	3	3	1.9
23 Nisan İlköğretim Okulu	5	5	5	3.2
TOPLAM	164	152	152	100

Tablo 2. Araştırmanın Kapsamına Giren Öğretmenlerin Cinsiyetlere Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Kadın	76	50
Erkek	76	50
TOPLAM	152	100

Tablo 2’de de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısı kadın, yarısı erkek denekten oluşmaktadır.

Tablo 3. Araştırma Kapsamına Alınan Öğretmenlerin Mezun Oldukları Yüksek Öğretim Kurumuna Göre Dağılımı

Mezun Olunan Yüksek Öğretim Kurumu	N	%
Eğitim Enstitüsü (2 Yıllık)	62	40.8
Eğitim Enstitüsü (3 Yıllık)	29	19.1
Eğitim Fakültesi	18	11.8
Fen Edebiyat Fakültesi	19	12.5
Diğer Okullar	24	15.8
TOPLAM	152	100

Araştırmaya katılan öğretmenlerin 62’si (%40.8) 2 yıllık eğitim enstitüsü mezunudur. Araştırmaya katılan öğretmenlerden 29’u (%19.1) 3 yıllık eğitim enstitüsü, 18’i (%11.8) eğitim fakültesi, 19’u (%12.5) fen edebiyat fakültesinden mezun olmuşlardır. Diğer okullardan mezun olanlar ise 24 (%15.8) kişidir.

Tablo 4. Araştırma Kapsamına Alınan Öğretmenlerin Meslekteki Kıdemlerine Göre Dağılımı

Kıdem	N	%
0-5 Yıl	18	11.8
6-10 Yıl	27	17.8
11-15 Yıl	30	19.7
16-20 Yıl	29	19.1
20 ve Üzeri Yıl	48	31.6
TOPLAM	152	100

Tablo 4 deki verilere göre araştırmaya katılan öğretmenlerin 18'i (%11.8) 0-5 yıllık, 27'si (%17.8) 6-10 yıllık, 30'u (%19.7) 11-15 yıllık, 29'u (%19.1) 16-20 yıllık mesleki kıdeme sahiptirler. 20 ve üzeri yıllık mesleki kıdeme sahip olanların sayısı ise 48 (%31.6) dir.

Tablo 5. Araştırma Kapsamına Alınan Öğretmenlerin Branşlara Göre dağılımı

Kademe ve Sınıflar	N	%
Sınıf Öğretmeni	120	78.9
Sosyal Bilgiler Öğretmeni	32	21.1
TOPLAM	152	100

Tablo 5'de, araştırmaya katılan öğretmenlerin branşlara göre dağılımı yer almaktadır. Bu tabloya göre öğretmenlerin 120'si (78.9) sınıf öğretmeni, 32'si (%21.1) ise sosyal bilgiler öğretmenidir. Farkın fazla olmasının sebebi sosyal bilgiler öğretmenlerinin evrende sayıca az olmasından kaynaklanmaktadır.

III. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen bir anket kullanılmıştır.

IV. VERİ TOPLAMA ARACININ GELİŞTİRİLMESİ VE UYGULANMASI

A) ANKETİN GELİŞTİRİLMESİNDE İZLENEN YOLLAR

Örnekleme gurubuna giren öğretmenlerin konuya ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla kullanılan veri toplama aracı, ilk defa bu araştırmada kullanılmak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiş ve bu aşamada araştırmanın konusuyla ilgili literatür tarama çalışması yapılmış ve gerekli ön bilgiler toplanmıştır. Literatür taraması sonucu, program değerlendirme ile ilgili elde edilen birikim, araştırmada ele alınan alt problemlere göre gruplandırılarak maddeleştirilmiştir. İlk aşamada 75 madde halinde hazırlanan anket taslağı tez danışmanı tarafından incelenmiş ve gereksiz görülen bazı maddeler elenmiştir. Bunun sonucunda kimlik soruları da dahil olmak üzere ankette 68 soru kalmıştır. Anketi oluşturan sorularda, A.K.Ü Uşak Eğitim Fakültesin’de görev yapan konu ile ilgili olan dört uzman öğretim elemanının da görüşleri alınarak bazı ilkelere uyulmuştur. Bu kapsamda soruların doğrudan programın değerlendirilmesine yönelik olmasına, açık ve anlaşılabilir olmasına ve her sorunun yalnızca bir cevabı kapsamasına özen gösterilmiştir. Bu şekliyle anket taslağı ilköğretimde görev yapan ve örnekleme dahil edilmeyen 20 öğretmene uygulanmıştır. Yapılan ön uygulama sonucunda anketin geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Bazı sorular ankette çıkarılmış ve gerekli düzeltmeler yapılarak ankete son şekli verilmiştir. Son şekliyle oluşturulan anket formu, kimlik soruları da dahil olmak üzere toplam 65 sorudan oluşmuştur.

Anket formu dört bölümden oluşmaktadır:

1. Kişisel bilgilerin yer aldığı bölüm; bu bölüm dört sorudan oluşmaktadır. Bunlar araştırmaya katılan öğretmenlerin, cinsiyet, kıdem, mezun oldukları yüksek öğretim kurumu ve branşlarını belirlemeye yönelik sorulardır.
2. İkinci Bölüm öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının basılı haline yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla hazırlanmış ve 25 sorudan oluşmaktadır.

3. Üçüncü Bölüm öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanmasına yönelik görüşlerini belirlemek amacıyla hazırlanmış ve yine 25 sorudan oluşmaktadır.
4. Dördüncü Bölüm öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yönelik düzeltme–geliştirme önerilerini belirlemek amacıyla hazırlanmış 11 sorudan oluşmaktadır.

B) VERİLERİN TOPLANMASI

Anket uygulanmaya konulmadan önce, anketin belirlenen okullarda uygulanabileceğine dair Uşak Valiliği ve İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. İzin belgesi ek 1’de verilmiştir. Daha sonra araştırmaya katılan ilköğretim I. kademe ve II. kademedeki Sosyal Bilgiler dersini okutan öğretmenlerin sayısı belirlenmiştir. Bu sayı doğrultusunda anket formu, 164 adet çoğaltılarak uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Örneklemi oluşturan 20 ilköğretim okuluna bizzat gidilerek anket formları öğretmenlere dağıtılmış, bu konuda okul idarecilerinden gerekli yardım sağlanmıştır. Anket formları, dağıtıldıktan bir hafta sonra yine araştırmacı tarafından toplanmıştır. Sonuç olarak dağıtılan anket formlarından 152’si geri dönmüş ve tamamı değerlendirmeye alınmıştır.

V. VERİLERİN ANALİZİ

Anketin uygulanmasıyla elde edilen veriler sayısallaştırılarak bilgisayar ortamında SPSS 8.0 paket programına girilmiştir. Öğretmenlerin kişisel bilgiler hariç, üç bölümdeki 61 soruya verdikleri cevaplar Hiç Katılmıyorum (1), Katılmıyorum (2), Katılıyorum (3), Tamamen Katılıyorum (4) şeklinde sayısallaştırılarak derecelendirilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşlerinin çözümlenmesi bilgisayar ortamında SPSS 8.0 paket programı içinde yapılmıştır. Çözümlenen verilerin tablolar halinde ifade edilmesinde, öğretmenlerin konu hakkındaki görüşlerini yansıtan puanların yüzde (%), aritmetik ortalama ($\bar{x}$), ve standart sapma (ss) değerlerine yer

verilmiştir. Önce, araştırmaya katılan öğretmenlerin verdikleri cevaplar, değişkenler dahil edilmeksizin her soru için, frekans ve yüzde dağılımları hesaplanarak tablolar halinde sunulmuştur.

Öğretmenlerin sorulara verdikleri cevaplarla cinsiyet ve branşları arasında **0,05** düzeyinde anlamlı bir farkın olup olmadığını ölçmek için “**t**” testi uygulanmıştır. Elde edilen anlamlı bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Öğretmenlerin mesleki kıdem ve mezuniyet durumlarının karşılaştırılmasında, sorulara verdikleri cevaplarla guruplararası anlamlı bir fark olup olmadığını anlamak için “**Tek Yönlü Varyans Analizi**” (ANOVA) testi uygulanmıştır. Bunun sonucunda da guruplar arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir farkın olup olmadığına bakılmıştır. 0,05 düzeyinde anlamlı bir farkın ortaya çıkması durumunda ise, “**TUKEY**” testi uygulanarak bu farkın nereden kaynaklandığı bulunmaya çalışılmıştır. Elde edilen anlamlı bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yönelik öğretmen görüşleri doğrultusunda elde edilen bulgular ve yorumlar aşağıdaki alt başlıklara göre düzenlenmiştir.

1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim programı ile ilgili öğretmen görüşleri.
2. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile ilgili öğretmen görüşlerinin cinsiyet değişkeni açısından karşılaştırılması.
3. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile ilgili öğretmen görüşlerinin kıdem değişkeni açısından karşılaştırılması.
4. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile ilgili öğretmen görüşlerinin mezuniyet durumu değişkeni açısından karşılaştırılması.
5. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile ilgili öğretmen görüşlerinin branş değişkeni açısından karşılaştırılması.

A) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

1. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline Yönelik Öğretmen Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının basılı haline yönelik görüşlerinin frekans ve yüzde dağılımları tablo 6’da verilmiştir. Öğretmenlerin görüşlere katılma dereceleri 1’den 4’e kadar; (1) “Hiç Katılmıyorum”, (2) “Katılmıyorum”, (3) “Katılıyorum”, (4) “Tamamen Katılıyorum” şeklindedir.

Tabl 6. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline İlişkin Öğretmen Görüşleri

Soru no	İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının basılı haline ilişkin öğretmen görüşleri	1		2		3		4	
		f	%	f	%	f	%	f	%
1	Programda belirlenen hedefler (amaçlar), öğrencilerin seviyesine uygundur.	5	3,3	36	23,7	87	57,2	23	15,1
2	Programın içeriği, programın hedefleriyle tutarlıdır.	3	2	27	17,8	102	67,1	19	12,5
3	Program, yapılması gereken etkinliklerde öğretmenlere yol gösterebilmektedir.	17	11,2	58	38,2	61	40,1	15	9,9
4	Programın içeriği, “somuttan soyuta” olacak şekilde düzenlenmiştir.	9	5,9	60	39,5	68	44,7	15	9,9
5	Programın hedefleri (amaçlar), birbirini desteklemektedir.	8	5,3	38	25	89	58,6	16	10,5
6	Programın içeriği, öğrencilerin seviyelerine uygundur	5	3,3	36	23,7	95	62,5	16	10,5
7	Program içeriğinde 4. 5. 6. ve 7. sınıf konuları arasında bütünlük sağlanabilmektedir.	11	7,2	48	31,6	80	52,6	12	7,9
8	Programda yapılması tasarlanan etkinlikler öğrencilerin gelişim özelliklerine uygundur.	4	2,6	52	34,2	78	51,3	17	11,2
9	Programda hedefler (amaçlar), rahatça anlaşılabilir şekilde “açık-seçik” ifade edilmiştir.	12	7,9	45	29,6	78	51,3	17	11,2

Tablo 6'nın Devamı

10	Program, ünitelerin işlenmesinde öğretmenlere örnek eğitim durumları sunabilmiştir.	15	9,9	70	46,1	52	34,2	14	9,2
11	Değerlendirme işleminin yapılabilmesi için programda gerekli ölçütlere yer verilmiştir.	13	8,6	74	48,7	50	32,9	15	9,9
12	Programın hedefleri (amaçlar), öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyine uygundur.	21	13,8	55	36,2	65	42,8	9	5,9
13	Program, öğretmenlerin ölçme araçları geliştirmeleri açısından yol gösterici olmaktadır.	13	8,6	69	45,4	58	38,2	11	7,2
14	Programda, öğrencilerin "yaparak-yaşayarak" öğrenmelerine yardımcı olacak yöntemler açıklamıştır.	19	12,5	77	50,7	47	30,9	7	4,6
15	Programın içeriği, son bilimsel gelişmelere uygun düzenlenmiştir.	10	6,6	54	35,5	72	47,4	16	10,5
16	Programın hedefleri (amaçlar), birbiriyle tutarlıdır.	12	7,9	42	27,6	88	57,9	10	6,6
17	Program, bu derse yönelik uygun öğretim yöntem ve tekniklerinin uygulanmasında öğretmenlere yol gösterici olmaktadır.	7	4,6	73	48	55	36,2	15	9,9
18	Programın hedefleri (amaçlar), öğrencilerin7 ihtiyaçlarına uygun tasarlanmıştır.	4	2,6	72	47,4	66	43,4	10	6,6
19	Programdaki ders içeriği, öğrencilerin gelişim özelliklerine uygundur.	7	4,6	70	46,1	62	40,8	12	7,9
20	Program, öğretmenlere derste kullanacakları araç-gereçleri seçmede yardımcı olmaktadır.	7	4,6	40	26,3	97	63,8	7	4,6
21	Programdaki ders içeriği, geçmişte öğretilen konuları desteklemektedir.	7	4,6	43	28,3	80	52,6	19	12,5
22	Programda yer alan hedeflerde (amaçlar) gereksiz ifadeler yer <u>verilmemiştir</u> .	8	5,3	49	32,2	81	53,3	14	9,2
23	Programın içeriğini oluşturan tarih, coğrafya, ve vatandaşlık bilgisi konuları dengeli dağıtılmıştır.	9	5,9	35	23	97	59,2	17	11,2
24	Programda, öğrencilerin yapmış olduğu etkinlikleri ölçmede öğretmenlere rehberlik yapacak açıklamalara yer verilmiştir.	11	7,2	64	42,1	64	42,1	13	8,6
25	Program, bu programı nasıl uygulayacakları konusunda öğretmenlere yardımcı olabilmektedir.	10	6,6	64	42,1	62	40,8	16	10,5

Öğretmenlerin programın hedefleriyle ilgili görüşleri

Tablo 6'ya göre araştırmaya katılan öğretmenlerin "Programda belirlenen hedefler, öğrencilerin seviyesine uygundur" yargısına % 3.3'ü hiç katılmadıklarını, % 23.7'si katılmadıklarını, %57.2'si katıldıklarını, % 15.'i ise tamamen katıldıklarını belirtmişlerdir.

Öğretmenlerin programın hedefleri ile ilgili diğer görüşleri şöyledir: "Programın hedefleri, öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyine uygundur" % 13.8'i hiç katılmıyorum, % 36.2'si katılmıyorum, % 42.8'i katılıyorum, % 5.9'u tamamen katılıyorum.

"Programın hedefleri , öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun tasarlanmıştır" % 2.6'sı hiç katılmıyorum, % 47.4'ü katılmıyorum, % 43.4'ü katılıyorum, % 6.6'sı tamamen katılıyorum.

"Programın hedefleri, birbirini desteklemektedir" % 5.3'ü hiç katılmıyorum, %25'i katılmıyorum, %58.6'sı katılıyorum, % 10.5'i tamamen katılıyorum

"Programın hedefleri (amaçlar), birbiriyle tutarlıdır" % 7.9'u hiç katılmıyorum, % 27.6'sı katılmıyorum, % 57.9'u katılıyorum, % 6.6'sı tamamen katılıyorum.

"Programda hedefler, rahatça anlaşılabilir şekilde "açık-seçik" ifade edilmiştir" (% 7.9'u hiç katılmıyorum, % 29.6'sı katılmıyorum, % 51.3'ü katılıyorum, % 11.2'si tamamen katılıyorum).

"Programda belirlenen hedeflerde gereksiz ifadeler yer verilmemiştir" (% 5.3'ü hiç katılmıyorum, % 32.2'si katılmıyorum, % 53.3'ü katılıyorum, % 9.2'si tamamen katılıyorum).

Öğretmenlerin görüşlerine göre, programın öğrencilerin seviyelerine uygun olduğu ve hedeflerin birbirini destekler nitelikte tasarlandığı ileri sürülebilir. Buna karşılık öğretmen görüşlerine göre programda yer alan hedeflerin öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine yeterince uygun olmadığı ve yine hedeflerin öğrencilerin ihtiyaçlarına yeterince uygun tasarlanmadığı söylenebilir.

Öğretmenlerin programın eğitim durumları (içerik, yöntem ve teknikler, araç-gereçler ve diğer şartlar) ile ilgili görüşleri

Tablo 6'ya göre öğretmenlerin programın eğitim durumları ile görüşleri şöyledir: "Programın içeriği, programın hedefleriyle tutarlıdır" % 2'si hiç katılmıyorum, %17.8'i katılmıyorum, %67.1'i katılıyorum, %12.5'i tamamen katılıyorum.

"Programın içeriği, "somuttan soyuta" olacak şekilde düzenlenmiştir" % 5.9'u hiç katılmıyorum % 39.5'i katılmıyorum, % 40.1'i katılıyorum, % 9.9'u tamamen katılıyorum.

"Programdaki ders içeriği, öğrencilerin gelişim özelliklerine uygundur" % 4.6'sı hiç katılmıyorum, % 46.1'i katılmıyorum, % 40.8'i katılıyorum, % 7.9'u tamamen katılıyorum.

"Programın içeriği, öğrencilerin seviyelerine uygundur" % 3.3'ü hiç katılmıyorum % 23.7'si katılmıyorum, % 62.5'i katılıyorum, % 10.5'i tamamen katılıyorum.

"Programın içeriği, son bilimsel gelişmelere uygun düzenlenmiştir" % 6.6'sı hiç katılmıyorum, % 35.5'i katılmıyorum, % 47.4'ü katılıyorum, % 10.5'i tamamen katılıyorum.

"Program içeriğinde 4. 5. 6. ve 7. sınıf konuları arasında bütünlük sağlanabilmiştir" % 7.2'si hiç katılmıyorum, % 31.6'sı katılmıyorum, % 52.6'sı katılıyorum, % 7.9'u tamamen katılıyorum.

"Programdaki ders içeriği, geçmişte öğretilen konuları desteklemektedir" % 4.6'sı hiç katılmıyorum, % 28.3'ü katılmıyorum, % 52.6'sı katılıyorum, % 12.5'i tamamen katılıyorum.

"Programda yer alan tarih, coğrafya, ve vatandaşlık bilgisi konuları dengeli dağıtılmıştır" % 5.9'u hiç katılmıyorum, % 23.'ü katılmıyorum, % 59.2'si katılıyorum, % 11.2'si tamamen katılıyorum.

"Program, yapılması gereken etkinliklerde öğretmenlere yol gösterebilmektedir" % 11.2'si Hiç katılmıyorum %38.2'si katılmıyorum, % 40.1'i katılıyorum, % 9.9'u tamamen katılıyorum.

"Programda yapılması tasarlanan etkinlikler öğrencilerin gelişim özelliklerine uygundur" % 2.6'sı hiç katılmıyorum, % 32.4'ü katılmıyorum, % 51.3'ü katılıyorum, % 11.2'si tamamen katılıyorum.

“Program, ünitelerin işlenmesinde öğretmenlere örnek eğitim durumları sunabilmiştir” % 9.9’u hiç katılmıyorum, % 46.1’i katılmıyorum, % 34.2’si katılıyorum, % 9.2’si tamamen katılıyorum.

“Program, bu derse yönelik uygun öğretim yöntem ve tekniklerinin uygulanmasında öğretmenlere yol gösterici olmaktadır” % 4.6’sı hiç katılmıyorum, % 48’i katılmıyorum, % 36.2’si katılıyorum, % 9.9’u tamamen katılıyorum.

“Program, öğrencilerin “yaparak-yaşayarak” öğrenmelerine yardımcı olacak yöntemleri açıklamıştır” % 12.5’i hiç katılmıyorum, % 50.7’si katılmıyorum, % 30.9’u katılıyorum, % 4.6’sı tamamen katılıyorum.

“Program, öğretmenlere derste kullanacakları araç-gereçleri seçmede yardımcı olmaktadır” % 4.6’sı hiç katılmıyorum, % 26.3’ü katılmıyorum, % 63.8’i katılıyorum, % 4.6’sı tamamen katılıyorum.

Yukarıdaki bulgulara göre öğretmenler, programın içeriğinin programın hedefleriyle tutarlı olduğu ve programda yer alan tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularının dengeli dağıtıldığı yönünde olumlu görüş bildirmişlerdir. Buna karşılık öğretmenlerin görüşleri çerçevesinde, programın içeriğinin yeterince “somuttan soyuta” olacak şekilde düzenlenmediği ve programdaki ders içeriğinin öğrencilerin gelişim özelliklerine yeterince uygun olmadığı söylenebilir. Yine öğretmen görüşleri çerçevesinde, programın derste kullanacakları araç-gereçleri seçmede öğretmenlere yol gösterici olabildiği, buna karşılık programın, yapılması gereken etkinliklerle ilgili öğretmenlere yeterince yol gösterici olamadığı, ünitelerin işlenmesinde öğretmenlere yeterince örnek eğitim durumları sunamadığı, modern öğretim yöntem ve tekniklerin kullanılmasında öğretmenlere yeterince yol gösterici olamadığı söylenebilir.

Öğretmenlerin programın değerlendirme durumları ile ilgili görüşleri

“Değerlendirme işleminin yapılabilmesi için programda gerekli ölçütlere yer verilmiştir” % 8.6’sı hiç katılmıyorum, % 48.7’si katılmıyorum, % 32.9’u katılıyorum, % 9.9’u tamamen katılıyorum.

“Program, öğretmenlerin ölçme araçları geliştirmeleri açısından yol gösterici olmaktadır” % 8.3’sı hiç katılmıyorum, % 45.4’ü katılmıyorum, % 38.2’si katılıyorum, % 7.2’si tamamen katılıyorum.

“Programda, öğrencilerin yapmış olduğu etkinlikleri ölçmede öğretmenlere rehberlik yapacak açıklamalara yer verilmiştir” % 7.2’si hiç katılmıyorum, % 42.1’i katılmıyorum, % 42.1’i katılıyorum, % 8.6’sı tamamen katılıyorum.

Öğretmenlerin görüşlerine göre, programda değerlendirme işleminin yapılabilmesi için gerekli ölçütlere yer verilmediği ve programın ölçme araçları geliştirmede öğretmenlere yol gösterici olamadığı söylenebilir.

2. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Öğretmen Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanmasına yönelik görüşlerinin frekans ve yüzde dağılımları tablo 7’de verilmiştir. Öğretmenlerin görüşlere katılma dereceleri 1’den 4’e kadar; (1) “Hiç Katılmıyorum”, (2) “Katılmıyorum”, (3) “Katılıyorum”, (4) “Tamamen Katılıyorum” şeklindedir.

Tablo 7. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Öğretmen Görüşleri

Soru no	İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanmasına ilişkin öğretmen görüşleri	1		2		3		4	
		f	%	f	%	f	%	f	%
1	Sosyal Bilgiler dersinin genel hedefleri gerçekleştirilebilmektedir.	17	11,2	57	37,5	72	47,4	6	3,9
2	Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler ders kitaplarında yer verilen kavramları anlayabilmektedir.	15	9,9	45	29,6	79	52	13	8,6
3	Sosyal Bilgiler dersinde öğrencileri yapıcı-yaratıcı faaliyetlere yöneltecek etkinlikler yapılabilir.	20	13,2	71	46,7	53	34,9	8	5,3
4	Uygulamada güçlüklerle yol açan en önemli nedenlerden biri, programın içeriğinin günün koşullarına uygun tasarlanmamasıdır.	3	2	36	23,7	94	61,8	18	11,8

Tablo 7'nin Devamı

5	Öğretmenlerin ders yüklerinin fazla olması uygulamada güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biridir.	3	2	48	31,6	66	43,4	34	22,4
6	Sosyal Bilgiler dersi için verilen ders saatleri yeterlidir.	11	7,2	55	36,2	67	44,1	19	12,5
7	Uygulamada güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biri programın hedeflerinin öğrencileri ezbere yöneltecek şekilde tasarlanmasıdır.	1	0,7	17	11,2	91	59,9	40	26,3
8	Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere problem çözme becerisi kazandırılacak yöntemler uygulanabilmektedir.	19	12,5	72	47,4	53	34,9	7	4,6
9	Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler derse aktif olarak katılmaktadır.	6	3,9	29	19,1	101	66,4	15	9,9
10	Uygulamada güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biri öğrencileri değerlendirmeye yarayacak ölçütlerin belirlenmemiş olmasıdır.	4	2,6	44	28,9	86	56,6	16	10,5
11	Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine karşı ilgisizliği programın hedeflerini gerçekleştirmede güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biridir.	5	3,3	52	34,2	82	53,9	12	7,9
12	II. kademedeki okutulan m. tarih, m. coğrafya ve vatandaşlık bilgisi derslerinin Sosyal Bilgiler adı altında birleştirilmesi dersin verimliliğini arttırmıştır.	21	13,8	51	33,6	50	32,9	15	9,9
13	Program öğrencilerin bireysel farklılıklarından kaynaklanan ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde uygulanabilmektedir.	22	14,5	79	52	35	23	10	6,6
14	Sosyal Bilgiler dersinde problem çözme ve programlı öğretim gibi modern öğretim yöntemleri uygulanabilmektedir.	26	17,1	72	47,4	44	28,9	10	6,6
15	Sosyal Bilgiler dersine öğrenciler haz duyarak katılmaktadır.	14	9,2	67	44,1	59	38,8	11	7,2
16	Sınıfların kalabalık olması uygulamada güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biridir.	3	2	31	20,4	80	52,6	38	25

Tablo 7'nin Devamı

17	Sosyal Bilgiler dersinde öğrencileri işbirliğine yönlerecek ortamlar oluşturulabilmektedir.	10	6,6	61	40,1	66	43,4	15	9,9
18	Yöneticilerin ilgisizliği programın hedeflerini gerçekleştirirde güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biridir.	2	1,3	65	42,8	71	46,7	14	9,2
19	Programın özel hedefleri gerçekleştirilebilmektedir.	6	3,9	69	45,4	63	41,4	10	6,6
20	Sosyal Bilgiler dersinde genellikle “düz anlatım” ve “soru-cevap” yöntemleri uygulanabilmektedir.	1	0,7	25	16,4	103	68,7	22	14,5
21	Uygulanmakta olan bu program önceki programa göre daha fazla uygulama kolaylığı sağlamaktadır.	7	4,6	45	29,6	84	55,3	10	6,6
22	Bu derste ders kitabı dışında öğrencilerin seviyesine uygun çeşitli kaynaklardan yararlanılabilmektedir.	7	4,6	48	31,6	79	52	15	9,9
23	Bu derste konular tarih, coğrafya, vatandaşlık, ekonomi, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, hukuk ve eğitim alanlarıyla çok yönlü bir bütün olarak işlenmektedir.	9	5,9	57	37,5	64	42,1	14	9,2
24	Bu derste öğrencilere kitaplık müze, sergi gibi yerleri çalışma ortamı sağlayacak uygulamalar yapılabilmektedir.	22	14,5	65	42,8	52	34,2	13	8,6
25	Uygulamada güçlükler yol açan nedenlerden biri, programın diğer ders programları tarafından yeterince desteklenmemesidir.	8	5,3	45	29,6	77	50,7	22	14,5

Öğretmenlerin programın uygulamada hedeflerinin gerçekleştirilebilirliği ile ilgili görüşleri

Tablo 7'ye göre araştırmaya katılan öğretmenlerin “Sosyal bilgiler dersinin genel hedefleri gerçekleştirilebilmektedir.” yargısına % 11,2'si hiç katılmazken, % 37,5'i katılmadığını, % 47,4'ü katıldıklarını, % 3,9'u ise tamamen katıldıklarını belirtmişlerdir.

“Programın özel hedefleri gerçekleştirilebilmektedir” % 3,9'u hiç katılmıyorum, % 45,4'ü katılmıyorum, % 41,4'ü katılıyorum, % 6,6'sı tamamen katılıyorum.

“Programın özel hedefleri gerçekleştirilebilmektedir” % 3.9’u hiç katılmıyorum, % 45.4’ü katılmıyorum, % 41.4’ü katılıyorum, % 6.6’sı tamamen katılıyorum.

Öğretmenlerin programa yönelik karşılaşılan güçlüklerle ilgili görüşleri

“Öğrencilerin Sosyal bilgiler dersine karşı ilgisizliği programın hedeflerini gerçekleştirmede güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biridir” % 3.3’ü hiç katılmıyorum, % 34.2’si katılmıyorum, % 53.9’u katılıyorum, % 7.9’u tamamen katılıyorum.

“Yöneticilerin ilgisizliği programın hedeflerini gerçekleştirmede güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biridir” % 1.3’ü hiç katılmıyorum, % 42.8’i katılmıyorum, % 46.7’si katılıyorum, % 9.2’si tamamen katılıyorum.

“Uygulamada güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biri programın hedeflerinin öğrencileri ezbere yöneltecek şekilde tasarlanmasıdır” % 0.7’si hiç katılmıyorum, % 11.2’si katılmıyorum, % 59.9’u katılıyorum, % 26.3’ü tamamen katılıyorum.

“Uygulamada güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biri, programın içeriğinin günün koşullarına uygun tasarlanmamasıdır” % 2’si hiç katılmıyorum, % 23.7’si katılmıyorum, % 61.8’i katılıyorum, % 11.8’i tamamen katılıyorum.

“Uygulamada güçlükler yol açan nedenlerden biri, programın diğer ders programları tarafından yeterince desteklenmemesidir” % 5.3’ü hiç katılmıyorum, % 29.6’sı katılmıyorum, % 50.7’si katılıyorum, % 14.5’i tamamen katılıyorum.

“Sınıfların kalabalık olması uygulamada güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biridir” % 2’si hiç katılmıyorum, % 20.4’ü katılmıyorum, % 52.6’sı katılıyorum, % 25’i tamamen katılıyorum.

“Uygulamada güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biri öğrencileri değerlendirmeye yarayacak ölçütlerin belirlenmemiş olmasıdır” % 2.6’sı hiç katılmıyorum, % 28.9’u katılmıyorum, % 56.6’sı katılıyorum, % 10.5’i tamamen katılıyorum.

Görüldüğü gibi öğretmenler programın genel ve özel hedeflerinin yeterince gerçekleştirilemediği yönünde görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlerin, uygulamada hedeflerin gerçekleştirilmesinde güçlükler yol açan nedenlerden bazılarını; programın

hedeflerinin öğrencileri ezbere yöneltecek şekilde tasarlanması, yöneticilerin yeterince konuya ilgi göstermemesi ve öğrencileri değerlendirmeye yarayacak ölçütlerin belirlenmemesi olarak gösterdikleri ileri sürülebilir.

Öğretmenlerin programın eğitim durumlarının (içerik, yöntem ve teknikler, araç-gereçler ve diğer şartlar) gerçekleştirilebilirliği ile ilgili görüşleri

“Bu derste konular tarih, coğrafya, vatandaşlık, ekonomi, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, hukuk ve eğitim alanlarıyla çok yönlü bir bütün olarak işlenmektedir” % 5.9’u hiç katılmıyorum, % 37.5’i katılmıyorum, % 42.1’i katılıyorum, % 9.2’si tamamen katılıyorum.

“Sosyal bilgiler dersinde öğrencileri yapıcı-yaratıcı faaliyetlere yöneltecek etkinlikler yapılabilmektedir” % 13.2’si hiç katılmıyorum, % 46.7’si katılmıyorum, % 34.9’u katılıyorum, % 5.3’ü tamamen katılıyorum.

“Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere problem çözme becerisi kazandırılacak yöntemler uygulanabilmektedir” % 12.5’i hiç katılmıyorum, % 47.’ü katılmıyorum, % 34.9’u katılıyorum, % 4.6’sı tamamen katılıyorum.

“Sosyal bilgiler dersinde problem çözme ve programlı öğretim gibi modern öğretim yöntemleri uygulanabilmektedir” % 17.1’i hiç katılmıyorum, % 47.4’ü katılmıyorum, % 28.9’u katılıyorum, % 6.6’sı tamamen katılıyorum.

“Sosyal bilgiler dersinde genellikle “düz anlatım” ve “soru-cevap” yöntemleri uygulanabilmektedir” % 0.7’si hiç katılmıyorum, % 16.4’ü katılmıyorum, % 68.7’si katılıyorum, % 14.5’i tamamen katılıyorum.

“Sosyal bilgiler dersinde öğrenciler derse aktif olarak katılmaktadır” % 3.9’u hiç katılmıyorum, % 19.1’i katılmıyorum, % 66.4’ü katılıyorum, % 9.9’u tamamen katılıyorum.

“Sosyal bilgiler dersine öğrenciler haz duyarak katılmaktadır” % 9.2’si hiç katılmıyorum, % 44.1’i katılmıyorum, % 38.8’i katılıyorum, % 7.2’si tamamen katılıyorum.

“Sosyal bilgiler dersinde öğrencileri işbirliğine yöneltecek ortamlar oluşturulabilmektedir” % 6.6’sı hiç katılmıyorum, % 40.1’i katılmıyorum, % 43.4’ü katılıyorum, % 9.9’u tamamen katılıyorum.

“Program öğrencilerin bireysel farklılıklarından kaynaklanan ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde uygulanabilmektedir” % 14.5’i hiç katılmıyorum, % 52’si katılmıyorum, % 23’ü katılıyorum, % 6.6’sı tamamen katılıyorum.

“Bu derste öğrencilere kitaplık müze, sergi gibi yerleri çalışma ortamı sağlayacak uygulamalar yapılabilmektedir” % 14.5.1’i hiç katılmıyorum, % 42.8’i katılmıyorum, % 34.2’si katılıyorum, % 8.6’sı tamamen katılıyorum.

“Uygulanmakta olan bu program önceki programa göre daha fazla uygulama kolaylığı sağlamaktadır” % 4.6’sı hiç katılmıyorum, % 29.6’sı katılmıyorum, % 55.3’ü katılıyorum, % 6.6’sı tamamen katılıyorum.

“II. kademedeki okutulan M. Tarih, .M. Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi derslerinin sosyal bilgiler adı altında birleştirilmesi dersin verimliliğini arttırmıştır” % 13.8’i hiç katılmıyorum, % 33.6’sı katılmıyorum, % 32.9’u katılıyorum, % 9.9’u tamamen katılıyorum.

“Sosyal bilgiler dersinde öğrenciler ders kitaplarında yer verilen kavramları anlayabilmektedir” % 9.9’u hiç katılmıyorum, % 29.6’sı katılmıyorum, % 52’si katılıyorum, % 8.6’sı tamamen katılıyorum.

“Bu derste ders kitabı dışında öğrencilerin seviyesine uygun çeşitli kaynaklardan yararlanılabilmektedir” % 4.6’sı hiç katılmıyorum, % 31.6’sı katılmıyorum, % 52’si katılıyorum, % 9.9’u tamamen katılıyorum.

Öğretmenlerin görüşleri değerlendirildiğinde, derste öğrencileri yapıcı-yaratıcı faaliyetlere yönlerecek etkinliklerin yeterince yapılamadığı, öğrencilere problem çözme becerisi kazandıracak üst düzey zihinsel beceri geliştirici yöntemlerin yeterince uygulanmadığı, programın öğrencilerin bireysel farklılıklarını yeterince dikkate almadığı, derste problem çözme ve programlı öğretim gibi yöntemlerin uygulanmadığı aksine büyük ölçüde düz anlatım ve soru-cevap yöntemlerinin uygulandığı söylenebilir.

3. Öğretmenlerin İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerileri

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerilerinin frekans ve yüzde dağılımları tablo 8’de verilmiştir. Öğretmenlerin görüşlere katılma dereceleri 1’den 4’e

kadar; (1) “Hiç Katılmıyorum”, (2) “Katılmıyorum”, (3) “Katılıyorum”, (4) “Tamamen Katılıyorum” şeklindedir.

Tablo 8. Öğretmenlerin İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerileri

Soru No	Öğretmenlerin İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yönelik düzeltme-geliştirme önerileri	1		2		3		4	
		f	%	f	%	f	%	f	%
1	İlköğretim Sosyal Bilgiler programının hedefleri alt davranışları belirlenmiş şekilde yeniden düzenlenmelidir.	8	5,3	26	17,1	93	61,2	25	16,4
2	İlköğretim Sosyal Bilgiler programının içeriğini oluşturan üniteler son gelişmelere göre yeniden düzenlenmelidir.	6	3,9	20	13,2	82	53,9	44	28,9
3	İlköğretim Sosyal Bilgiler programı modern öğretim yöntem ve tekniklerin bu ders için nasıl uygulanacağı açıklanarak yeniden düzenlenmelidir.	8	5,3	16	10,5	78	51,3	50	32,9
4	İlköğretim Sosyal Bilgiler programı ölçme değerlendirme kriterleri belirlenmiş şekilde yeniden düzenlenmelidir.	7	4,6	33	21,7	70	46,1	41	27
5	Sosyal Bilgiler dersinin hedefleri belirlenirken öğretmen görüşlerine daha fazla önem verilmelidir.	5	3,3	7	4,6	78	51,3	61	40,1
6	Sosyal Bilgiler ders kitapları yeniden hazırlanmalıdır.	12	7,9	32	21,1	74	48,7	32	21,1
7	Sosyal Bilgiler dersi Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi adları altında ayrı ayrı dersler halinde okutulmalıdır.	15	9,9	41	27	58	38,2	37	24,3
8	Program araç-gereçlerin bu ders için nasıl kullanılacağı açıklanarak yeniden düzenlenmelidir.	5	3,3	34	22,4	74	48,7	39	25,7
9	Sosyal Bilgiler dersinin ders saatleri artırılmalıdır.	26	17,1	74	48,7	38	25	14	9,2
10	Bu dersi Sosyal Bilgiler branş öğretmenleri okutulmalıdır.	13	8,6	23	15,1	60	39,5	55	36,2
11	Öğretmenlere yardımcı olacak klavuz kitaplar hazırlanmalıdır.	17	11,2	11	7,2	67	44,1	57	37,5

Öğretmenlerin programa yönelik düzeltme-geliştirme önerilerine katılma düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir.

B) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN CİNSİYET DEĞİŞKENİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri, cinsiyet değişkeni açısından, t testi ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgulardan yalnızca aralarında anlamlı ilişki bulunanlar tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Dolayısıyla tablolarda yer almayan her soru için erkek ve bayan öğretmenlerin benzer düşündükleri anlaşılmalıdır. Ayrıca öğretmenlerin görüşlerinin, cinsiyet değişkeni açısından, genel ortalama değerleri hesaplanmış ve bulguları ilgili bölümlerde verilmiştir.

Tablolar incelendiğinde, öğretmenlerin sayıları, örneklemdaki sayılardan farklı görülebilir. Bu durum, bazı öğretmenlerin söz konusu sorulara cevap vermemelerinden kaynaklanmaktadır.

1. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline Yönelik Görüşleri

Örneklemdaki erkek ve bayan öğretmenlerin görüşlerinin genel ortalama değeri hesaplanmış ve her ikisi de 2.6 bulunmuştur. Buna göre, öğretmenlerin cinsiyet değişkeni açısından programın basılı halini orta düzeyde değerlendirdikleri söylenebilir. Öğretmenlerin görüşlerinin genel ortalama değerleri, cinsiyet değişkeni açısından, t testi ile karşılaştırılmış, fakat aralarında anlamlı bir bulguya rastlanmamıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin, her soru için, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının basılı haline yönelik görüşlerinin, cinsiyet değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediğini anlamak için t testi uygulanmıştır. Elde edilen anlamlı bulgular tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline İlişkin Bulgular ve t testi Sonuçları

Soru No		Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	t	p
8	Programda yapılması tasarlanan etkinlikler öğrencilerin gelişim özelliklerine uygundur.	Erkek	76	2,61	63	1,97	,050
		Bayan	75	2,83	80		
		Toplam	151	2.72	,73		
20	Program, öğretmenlere derste kullanacakları araç-gereçleri seçmede yardımcı olmaktadır.	Erkek	75	2,65	,69	2,98	,003
		Bayan	76	2,43	,62		
		Toplam	151	2.54	,66		
23	Programın içeriğini oluşturan tarih, coğrafya, ve vatandaşlık bilgisi konuları dengeli dağıtılmıştır	Erkek	75	2.88	,61	2,06	,041
		Bayan	76	2.64	,76		
		Toplam	151	2.76	,70		

Tabloda araştırmaya katılan öğretmenlerin “programda yapılması tasarlanan etkinlikler öğrencilerin gelişim özelliklerine uygundur” yargısına verdikleri cevaplar arasında, cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre, söz konusu yargıya daha olumlu baktıkları söylenebilir. ($p<0,05$)

20. soruda, “program, öğretmenlere derste kullanacakları araç-gereçleri seçmede yardımcı olmaktadır” yargısına erkek öğretmenlerin bayan öğretmenlere göre büyük ölçüde katılım gösterdikleri sonucu ortaya çıkmıştır. ($p<0,05$)

Tablo 9’da da görüldüğü gibi “programın içeriğini oluşturan tarih, coğrafya, ve vatandaşlık bilgisi konuları dengeli dağıtılmıştır” yargısına yönelik cinsiyet değişkeni açısından 0,05 düzeyinde anlamlı bir farka rastlanmıştır. Bu yargıya da erkek öğretmenlerin bayan öğretmenlere göre daha olumlu baktıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

2. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Görüşleri

Örneklemdaki erkek ve bayan öğretmenlerin görüşlerinin genel ortalama değeri hesaplanmış ve her ikisi de 2.6 bulunmuştur. Öğretmenlerin görüşleri arasında genel ortalama değerleri bakımından, anlamlı bir bulguya rastlanmamıştır. Bu çerçevede öğretmenlerin programın uygulanmasını orta düzeyde değerlendirdikleri söylenebilir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin, her soru için, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanmasına yönelik görüşlerinin, cinsiyet değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediğini anlamak için t testi uygulanmıştır. Elde edilen anlamlı bulgular tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına İlişkin Bulgular ve t testi Sonuçları

Soru No		Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	t	p
4	Uygulamada güçlüklerle yol açan nedenlerden en önemlilerden biri programın içeriğinin günün koşullarına uygun tasarlanmamasıdır.	Erkek	76	2,70	,67	2,82	,005
		Bayan	75	2,99	,58		
		Toplam	151	2.84	,64		
5	Öğretmenlerin ders yüklerinin fazla olması uygulamada güçlüklerle yol açan en önemli nedenlerden biridir.	Erkek	75	2,73	,54	2,12	,035
		Bayan	76	3,00	,73		
		Toplam	151	2.87	,61		
9	Sosyal Bilgiler Dersinde öğrenciler derse aktif olarak katılmaktadır.	Erkek	76	2.95	,76	2,30	,023
		Bayan	75	2.71	,78		
		Toplam	151	2.83	,78		

Tablo 10'un Devamı

10	Uygulamada güçlüklerle yol açan nedenlerden en önemlilerden biri öğrencileri değerlendirmeye yarayacak ölçütlerin belirlenmemiş olmasıdır.	Erkek	75	2,60	,66	2,99	,003
		Bayan	75	2,92	,65		
		Toplam	150	2.76	,67		

Tablo 10'da da görüldüğü gibi öğretmenlerin, programın uygulanmasıyla ilgili 4, 5, 9, ve 10. sorulara verdikleri cevaplarla, cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bulgulara rastlanmıştır ($p < 0,05$). Buna göre bayan öğretmenlerin, programın içeriğinin günün koşullarına uygun tasarlanmamasını, öğretmenlerin ders yüklerinin fazla olmasını ve öğrencileri değerlendirmeye yarayacak ölçütlerin belirlenmemiş olmasını uygulamada güçlüklerle yol açan en önemli nedenlerden biri olarak görmektedirler. Aynı tabloda erkek öğretmenlerin, öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine aktif olarak katıldığını düşündükleri görülmektedir.

3. Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerileri

Örneklemdaki erkek ve bayan öğretmenlerin görüşlerinin genel ortalama değeri hesaplanmış, ve her ikisi de 2.9 bulunmuştur. Buna göre, öğretmenlerin cinsiyet değişkeni açısından, programa yönelik düzeltme-geliştirme önerilerinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilir.

Her soru için bakıldığında, öğretmenlerin cinsiyetleriyle, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yönelik düzeltme-geliştirme görüşleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur. Dolayısıyla öğretmenlerin, düzeltme-geliştirme önerilerinde yer alan 11 soru için benzer düşündükleri sonucu ortaya çıkmıştır.

C) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN KIDEM DEĞİŞKENİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, kıdem değişkeni açısından, sorulara verdikleri cevaplar ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgulardan yalnızca aralarında anlamlı ilişkiler bulunanlar tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Dolayısıyla tablolarda yer almayan her soru için farklı kıdemlere sahip öğretmenlerin benzer düşündükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin görüşlerinin, kıdem değişkeni açısından, genel ortalama değerleri hesaplanmış ve bulguları ilgili bölümlerde verilmiştir.

1. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline Yönelik Görüşleri

Örnekleme yer alan farklı kıdemdeki öğretmenlerin görüşlerinin genel ortalama değerleri hesaplanmıştır. Kıdem gruplarının görüşlerinin genel ortalama değerlerinin birbirine yakın olduğu görülmüş ve toplam ortalama katılma değerleri 2.6 bulunmuştur. Buna göre, öğretmenlerin kıdem değişkeni açısından programın basılı halini orta düzeyde değerlendirdikleri söylenebilir. Bulgulara uygulanan ANOVA testi sonucunda da, öğretmenlerin programın basılı haline yönelik genel görüşlerinin kıdem değişkeni açısından farklılık göstermediği sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin, her soru için, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının basılı haline yönelik görüşlerinin, mezuniyet durumu değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediğini anlamak için ANOVA testi uygulanmıştır. Elde edilen anlamlı bulgular tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline İlişkin Bulgular ve ANOVA Testi Sonuçları

Soru No		Kıdem	N	$\bar{X}$	SS	F	P
1	Programda belirlenen hedefler (amaçlar), öğrencilerin seviyesine uygundur.	0-5 Yıl	18	3,11	,76	2,89	,024
		6-10 Yıl	27	2,70	,72		
		11-15 Yıl	30	2,80	,71		
		16-20 Yıl	28	3,14	,59		
		21ve Üstü	48	2,69	,69		
		Toplam	151	2,85	,71		
3	Program, yapılması gereken etkinliklerle ilgili öğretmenlere yol gösterebilmektedir.	0-5 Yıl	18	1,89	,96	2,32	,018
		6-10 Yıl	27	2,63	,93		
		11-15 Yıl	29	2,52	,74		
		16-20 Yıl	29	2,66	,72		
		21ve Üstü	48	2,52	,74		
		Toplam	151	2,54	,76		
9	Programda hedefler (amaçlar), rahatça anlaşılabilir şekilde “açık-seçik” ifade edilmiştir.	0-5 Yıl	18	2,78	,55	2,41	,050
		6-10 Yıl	27	2,85	,95		
		11-15 Yıl	30	2,70	,60		
		16-20 Yıl	29	2,28	,84		
		21ve Üstü	48	2,71	,77		
		Toplam	152	2,66	78		

Tablo 11 incelendiğinde, araştırmaya katılan öğretmenlerin programın basılı haline yönelik 1, 3 ve 9. sorulara verdikleri cevaplarla, mesleki kıdem değişkeni açısından anlamlı bulgular olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Bu farkın nereden kaynaklandığını anlamak için Tukey testi uygulanmış ve bulgular tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 12. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline İlişkin TUKEY Testi Sonuçları

Soru No	Tukey HSD	Karşılaştırılan Kategoriler		Kategorilerin Ortalamaları Arasındaki Fark	p
1	Programda belirlenen hedefler (amaçlar), öğrencilerin seviyesine uygundur.	16-20 Yıl	21 ve Üstü	,46*	,045
3	Program, yapılması gereken etkinliklerle ilgili öğretmenlere yol gösterebilmektedir.	6-10 Yıl	0-5 Yıl	,74*	,020
		16-20 Yıl	0-5 Yıl	,77*	,013
		21 ve Üstü	0-5 Yıl	,63*	,035
9	Programda hedefler (amaçlar), rahatça anlaşılabilir şekilde “açık-seçik” ifade edilmiştir.	6-10 Yıl	16-20 Yıl	,58*	,040

Tablo 12 incelendiğinde 1. sorudaki farklılığın, mesleki kıdemi 16-20 yıl olan öğretmenlerin, “programda belirlenen hedefler öğrencilerin seviyesine uygundur” yargısına, mesleki kıdemi 21 ve üstü olan öğretmenlerden daha olumlu bakmalarından kaynaklandığı görülmüştür.

Aynı tabloda 3.soruda, mesleki kıdemleri 6-10, 16-20 ve 21 ve üstü kıdemlere sahip öğretmenler, mesleki kıdemleri 0-5 yıl olan öğretmenlere göre, anlamlı bir farkla “program, yapılması gereken etkinliklerle ilgili öğretmenlere yol gösterebilmektedir” yargısını desteklemişlerdir. Görüldüğü gibi mesleğe yeni başlayan öğretmenler programın bu konuda kendilerine yeterince yardımcı olmadığını düşünmektedirler. Bu farklılık kıdemi yüksek öğretmenlerin mesleki tecrübelerinden kaynaklanıyor olabilir.

Yine aynı tabloda 9. soru için, 6-10 yıllık mesleki kıdeme sahip öğretmenler, 16-20 yıllık mesleki kıdeme sahip olanlara göre, programın hedeflerinin, rahatça

anlaşılabilir şekilde “açık-seçik” ifade edildiğini düşünmektedirler. Dolayısıyla söz konusu farklılığın bu iki kıdem gurupları arasında olduğu görülmüştür.

2. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Görüşleri

Örnekleme yer alan farklı kıdemdeki öğretmenlerin görüşlerinin genel ortalama değerleri hesaplanmıştır. Kıdem guruplarının görüşlerinin genel ortalama değerlerinin birbirine yakın olduğu görülmüş ve toplam ortalama katılma değerleri 2.6 bulunmuştur. Buna göre, öğretmenlerin kıdem değişkeni açısından programın uygulanmasını orta düzeyde değerlendirdikleri söylenebilir.

Bulgulara uygulanan ANOVA testi sonucunda da, öğretmenlerin programın uygulanmasına yönelik genel görüşlerinin kıdem değişkeni açısından farklılık göstermediği sonucu ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, her soru için, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanmasına yönelik görüşlerinin, kıdem değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediğini anlamak için ANOVA testi uygulanmıştır. Elde edilen anlamlı bulgular tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına İlişkin Bulgular ve ANOVA Testi Sonuçları

Soru No		Kıdem	N	$\bar{X}$	SS	F	p
9	Sosyal Bilgiler Dersinde öğrenciler derse aktif olarak katılmaktadır.	0-5 Yıl	18	2,67	,86	2,89	,024
		6-10 Yıl	25	2,84	,75		
		11-15 Yıl	30	2,57	,70		
		16-20 Yıl	29	2,31	,70		
		21ve Üstü	48	2,35	,72		
		Toplam	150	2,51	,75		
12	II. kademede okutulan Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi derslerinin Sosyal Bilgiler adı altında birleştirilmesi dersin verimliliğini arttırmıştır.	0-5 Yıl	18	2,11	,55	2,58	,040
		6-10 Yıl	26	2,19	,55		
		11-15 Yıl	27	2,33	,52		
		16-20 Yıl	24	2,50	,66		
		21ve Üstü	42	2,74	,56		
		Toplam	137	2,43	,58		
20	Sosyal Bilgiler Dersinde genellikle “düz anlatım” ve “soru-cevap” yöntemi uygulanabilmektedir.	0-5 Yıl	18	3,22	,69	2,47	,047
		6-10 Yıl	27	3,07	,75		
		11-15 Yıl	30	3,07	,68		
		16-20 Yıl	29	2,83	,71		
		21ve Üstü	47	2,83	,67		
		Toplam	151	2,97	,71		
22	Bu derste, ders kitabı dışında öğrencilerin seviyesine uygun çeşitli kaynaklardan yararlanılabilmektedir	0-5 Yıl	18	2,33	,69	3,46	,010
		6-10 Yıl	27	3,04	,81		
		11-15 Yıl	28	2,50	,69		
		16-20 Yıl	29	2,76	,69		
		21ve Üstü	47	2,68	,63		
		Toplam	149	2,68	,72		

Tablo 13'ün Devamı

23	Bu derste konular, Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık, Ekonomi, Psikoloji, Sosyoloji, Antropoloji, Hukuk ve Eğitim alanlarıyla ilişkili çok yönlü bir bütün olarak işlenebilmektedir.	0-5 Yıl	18	2,17	,68	2,61	,038
		6-10 Yıl	27	2,78	,93		
		11-15 Yıl	27	2,44	,73		
		16-20 Yıl	27	2,78	,95		
		21 ve Üstü	45	2,58	,76		
		Toplam	144	2,58	,84		
24	Bu derste, öğrencilere kitaplık, müze, sergi gibi yerleri çalışma ortamı sağlayacak uygulamalar yapılabilmektedir.	0-5 Yıl	18	1,89	,96	2,49	,045
		6-10 Yıl	27	2,56	,94		
		11-15 Yıl	30	2,50	,73		
		16-20 Yıl	29	2,52	,88		
		21 ve Üstü	48	2,27	,83		
		Toplam	152	2,37	,88		

Tablo 13'deki verilere göre, öğretmenlerin programın uygulanmasıyla ilgili cevaplarıyla, kıdem değişkeni açısından bazı anlamlı bulgular olduğu görülmüştür. Söz konusu anlamlı bulgular anketin ilgili bölümünde yer alan 9, 12, 20, 22, 23 ve 24. sorularda ortaya çıkmıştır ($p < 0,05$). Farklılıkların hangi kıdemler arasında olduğunu tespit etmek için Tukey testi uygulanmış ve bulgular tablo 14'de sunulmuştur.

Tablo 14. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına İlişkin TUKEY Testi Sonuçları

Soru No	Tukey HSD	Karşılaştırılan Kategoriler		Kategorilerin Ortalamaları Arasındaki Fark	p
9	Sosyal Bilgiler Dersinde öğrenciler derse aktif olarak katılmaktadır.	6-10 Yıl	16-20 Yıl	,53*	,041
			21 ve Üstü	,49*	,037
22	Bu derste, ders kitabı dışında öğrencilerin seviyesine uygun çeşitli kaynaklardan yararlanılabilmektedir	6-10 Yıl	0-5 Yıl	,70*	,008
			11-15 Yıl	,54*	,034

Tablo 13' teki bulgulara Tukey testi uygulandığında yalnızca 9 ve 22. sorularda kıdem gurupları arasında anlamlı ilişkiler olduğu gözlenmiştir. Çünkü ANOVA Testi evren ortalamalarının eşit olmadığı ihtimalini gösteriyor fakat farklılığın nerede olduğunu gösteremiyor. Çoklu karşılaştırma testlerinden biri olan Tukey testinde de ortalamalar arasındaki fark çok daha büyük istendiği için bazı sorularda anlamlılık çıkmayabilir.¹ Bu araştırmada Tukey testi sonucunda anlamlı çıkan bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 14'de 9. soruda 6-10 yıllık mesleki kıdeme sahip öğretmenlerin, 16-20 ve 21 ve üstü mesleki kıdeme sahip öğretmenlerden farklı düşündükleri görülmüştür. Tabloya göre 6-10 yıllık mesleki kıdeme sahip öğretmenler, söz konusu diğer iki mesleki kıdem gurubundaki öğretmenlere göre, Sosyal Bilgiler dersine öğrencilerin aktif olarak katıldıklarını düşünmektedirler. 22. soruda da yine 6-10 yıllık mesleki kıdeme sahip öğretmenler “bu derste, ders kitabı dışında öğrencilerin seviyesine uygun çeşitli kaynaklardan yararlanılabilmektedir” yargısını, 0-5 ve 11-15 yıllık mesleki kıdeme sahip öğretmenlere göre daha fazla desteklemektedirler.

3. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Düzeltme-Geliştirme Önerilerine Yönelik Görüşleri

Örnekleimde yer alan farklı kıdemdeki öğretmenlerin görüşlerinin genel ortalama değerleri hesaplanmıştır. Kıdem guruplarının görüşlerinin genel ortalama değerlerinin birbirine yakın olduğu görülmüş ve toplam ortalama katılma değerleri 2.9 bulunmuştur. Buna göre, öğretmenlerin kıdem değişkeni açısından, programa yönelik düzeltme-geliştirme önerilerine yüksek düzeyde katılım gösterdikleri söylenebilir. Bulgulara uygulanan ANOVA testi sonucunda da, öğretmenlerin, programın düzeltme-geliştirme önerilerine yönelik görüşlerinin genel ortalama değerlerinin kıdem değişkeni açısından farklılık göstermediği sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin, her soru için, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yönelik düzeltme-geliştirme görüşlerine verdikleri cevapların, kıdem değişkeni açısından farklılık gösterip

¹ Mustafa ERGÜN, *Bilimsel Araştırmalarda Bilgisayarla İstatistik Uygulamaları: SPSS For Windows*, (Ocak Yayınları, Ankara, 1995), s.176-181

göstermediğini anlamak için ANOVA testi uygulanmıştır. Elde edilen anlamlı bulgular tablo 15’de verilmiştir.

Tablo 15. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerilerine İlişkin Bulgular ve ANOVA Testi Sonuçları

Soru No		Kıdem	N	$\bar{X}$	SS	F	p
2	İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının içeriğini oluşturan üniteler, son gelişmelere göre yeniden düzenlenmelidir.	0-5 Yıl	18	1,444	,61	4,024	,004
		6-10 Yıl	27	1,925	,82		
		11-15 Yıl	30	1,800	,80		
		16-20 Yıl	29	1,862	,69		
		21 ve Üstü	48	2,208	,68		
		Toplam	152	1,921	,75		

Tablo 15’de de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğretmenlerin kıdemlerine göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yönelik düzeltme-geliştirme önerilerine ilişkin yalnızca 2. soruda bir farklılığa rastlanmıştır ($p < 0,05$). Farklılığın nereden kaynaklandığı Tukey testi tablosunda verilmiştir.

Tablo 16. Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerilerine İlişkin TUKEY Testi Sonuçları

Soru No		Karşılaştırılan Kategoriler		Kategorilerin Ortalamaları Arasındaki Fark	p
2	İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının içeriğini oluşturan üniteler, son gelişmelere göre yeniden düzenlenmelidir	21 ve Üstü	0-5 Yıl	,76*	,001

Tukey tablosu incelendiğinde bu farkın kıdemi en yüksek olan öğretmenlerle, kıdemi en düşük olan öğretmenler arasında olduğu görülmüştür. Buna göre, kıdemi 21 ve üstü olan öğretmenlerin, kıdemi 0-5 yıl olan öğretmenlere oranla, programın ünitelerinin son gelişmelere göre yenilenmesine daha olumlu baktıkları söylenebilir. Görüldüğü gibi meslekteki tecrübeleri en yüksek olan öğretmenler, meslekteki tecrübeleri en az öğretmenlere göre programın ünitelerinin yeniden düzenlenmesini istemektedirler.

D) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN MEZUNİYET DURUMU DEĞİŞKENİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, mezuniyet durumu değişkeni açısından, sorulara verdikleri cevaplar ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgulardan yalnızca aralarında anlamlı ilişkiler bulunanlar tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Dolayısıyla tablolarda yer almayan her soru için farklı mezuniyet durumuna sahip öğretmenlerin benzer düşündükleri anlaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin görüşlerinin, mezuniyet durumu değişkeni açısından, genel ortalama değerleri hesaplanmış ve bulguları ilgili bölümlerde verilmiştir.

1. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline Yönelik Görüşleri

Örnekleme yer alan farklı yüksek öğretim kurumundan mezun olan öğretmenlerin görüşlerinin genel ortalama değerleri hesaplanmıştır. Grupların görüşlerinin genel ortalama değerlerinin birbirine yakın olduğu görülmüş ve toplam ortalama katılma değerleri 2.6 bulunmuştur. Buna göre, öğretmenlerin mezuniyet durumu değişkeni açısından programın basılı halini orta düzeyde değerlendirdikleri söylenebilir. Bulgulara uygulanan ANOVA testi sonucunda da, öğretmenlerin programın basılı haline yönelik genel görüşlerinin mezuniyet durumu değişkeni açısından farklılık göstermediği sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin, her soru için, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının

basılı haline yönelik görüşlerinin, mezuniyet durumu değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediğini anlamak için ANOVA testi uygulanmıştır. Elde edilen anlamlı bulgular tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline İlişkin Bulgular ve ANOVA Testi Sonuçları

Soru No		Mezuniyet Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p
13	Program, öğretmenlerin ölçme araçları geliştirmeleri açısından yol gösterici olmaktadır.	2 Yıllık Enstitü	62	2,40	,67	2,76	,030
		Fen Edebiyat	19	2,53	,57		
		3 Yıllık Enstitü	28	2,29	,74		
		Eğitim Fakültesi	18	2,94	,55		
		Diğer	24	2,29	,58		
		Toplam	151	2,44	,66		
16	Programın hedefleri (amaçlar), birbiriyle tutarlıdır.	2 Yıllık Enstitü	62	2,56	,76	2,71	,032
		Fen Edebiyat	19	2,95	,62		
		3 Yıllık Enstitü	29	2,86	,58		
		Eğitim Fakültesi	18	2,44	,78		
		Diğer	24	2,42	,72		
		Toplam	152	2,63	,72		

Tablo 17'nin Devamı

18	Programın hedefleri öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun tasarlanmıştır.	2 Yıllık Enstitü	62	2,45	,69	2,70	,033
		Fen Edebiyat	19	2,89	,84		
		3 Yıllık Enstitü	29	2,45	,71		
		Eğitim Fakültesi	18	2,78	,80		
		Diğer	24	2,42	,75		
		Toplam	152	2,54	,75		

Tablo 17'de araştırmaya katılan öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının basılı haline yönelik görüşlerine, mezuniyet durumu değişkeni açısından. ANOVA testi uygulanmış ve 13, 16 ve 18. sorularda farklılıklar olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Farklılıkların hangi kategoriler arasında ortaya çıktığını anlamak için eldeki verilere Tukey testi uygulanmış ve sonuçları tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 18. Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline İlişkin TUKEY Testi Sonuçları

Soru no	Tukey HSD	Karşılaştırılan Kategoriler		Kategorilerin Ortalamaları Arasındaki Fark	p
13	Program, öğretmenlerin ölçme araçları geliştirmeleri açısından yol gösterici olmaktadır.	Eğitim Fak.	2 Yıllık Enstitü	,54*	,048
			3 Yıllık Enstitü	,66*	,026
			Diğer	,65*	,036

Tukey testi tablosu incelendiğinde, 13. soruda ortaya çıkan farkın, eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerinin söz konusu yargıya, 2 yıllık enstitü, 3 yıllık enstitü ve diğer okullardan mezun olan öğretmenlere göre daha olumlu bakmalarından kaynaklandığı görülmüştür. Bu durum son yıllarda eğitim fakültelerinde program

geliştirme ve ölçme ve değerlendirme konularına daha fazla ağırlık verilmesinden kaynaklanıyor olabilir.

2. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenlerin İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanmasına yönelik görüşlerinin genel ortalamasına mezuniyet durumu değişkeni açısından ANOVA testi uygulanmış ve anlamlı bulgulara rastlanmıştır. Elde edilen bulgular tablo 19’da verilmiştir.

Tabloda öğretmenlerin mezuniyet durumlarına göre sayısal dağılımları, programın uygulanmasına yönelik genel görüşlerin ortalamaları, standart sapma değerleri, ANOVA testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 19. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Görüşlerin Genel Ortalamasına İlişkin Bulgular ve ANOVA Testi Sonuçları

Mezuniyet Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p
2 Yıllık Enstitü	62	2,63	,25	3,22	,014
Fen Edebiyat	19	2,70	,31		
3 Yıllık Enstitü	29	2,54	,21		
Eğitim Fakültesi	18	2,73	,29		
Diğer	24	2,50	,23		
Toplam	152	2,61	,26		

Tabloda da görüldüğü gibi, farklı okullardan mezun olan öğretmenlerin programın uygulanmasıyla ilgili görüşlerinin genel ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p>0,05$). Farklılığın kaynağını bulmak için Tukey testi uygulanmış ve bulguları tablo 20’ de verilmiştir.

Tablo 20. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Görüşlerin Genel Ortalamasına İlişkin TUKEY Testi Sonuçları

Karşılaştırılan Kategoriler		Kategorilerin Ortalamaları Arasındaki Fark	p
Eğitim Fakültesi	Diğer Okullar	,22*	,036

Tabloda da görüldüğü gibi söz konusu farklılık eğitim fakültesi mezunları ile diğer okullardan mezun olan öğretmenler arasında ortaya çıkmıştır. Eğitim fakültesi mezunu öğretmenler, diğer okullar kategorisinde yer alan öğretmenlere göre, programın uygulanabilirliğine daha olumlu bakmaktadırlar. Bu durum eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerinin almış oldukları eğitimden dolayı ortaya çıkmış olabilir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin, her soru için, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanmasına yönelik görüşlerinin, mezuniyet durumu değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediğini anlamak için ANOVA testi uygulanmıştır. Elde edilen anlamlı bulgular tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına İlişkin Bulgular ve ANOVA Testi Sonuçları

Soru No		Mezuniyet Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p
1	Sosyal Bilgiler dersinin genel hedefleri (amaçlar) gerçekleştirilebilmektedir	2 Yıllık Enstitü	62	2,29	,76	5,76	,000
		Fen Edebiyat	19	2,95	,40		
		3 Yıllık Enstitü	29	2,24	,74		
		Eğitim Fakültesi	18	2,89	,68		
		Diğer	24	2,33	,70		
		Toplam	152	2,44	,74		

Tablo 21'in Devamı

9	Sosyal Bilgiler Dersinde öğrenciler derse aktif olarak katılmaktadır.	2 Yıllık Enstitü	62	2,45	,62	2,84	,026
		Fen Edebiyat	17	3,00	,76		
		3 Yıllık Enstitü	29	2,48	,57		
		Eğitim Fakültesi	18	2,56	,73		
		Diğer	24	2,29	,66		
		Toplam	151	2,51	,67		
18	Yöneticilerin ilgisizliği programın hedeflerini gerçekleştirmede güçlülere yol açan en önemli nedenlerden biridir.	2 Yıllık Enstitü	62	2,56	,72	3,07	,018
		Fen Edebiyat	19	2,84	,61		
		3 Yıllık Enstitü	29	2,48	,74		
		Eğitim Fakültesi	18	3,06	,51		
		Diğer	24	2,54	,75		
		Toplam	152	2,64	,71		

Araştırmaya katılan öğretmenlerin mezuniyet durumlarına göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanmasına ilişkin yapılan ANOVA Testi Sonuçlarına göre 1, 9 ve 18. sorularda 0,05 düzeyinde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Anlamlı ilişkilerin kaynağını öğrenmek için Tukey testi uygulanmış ve sonuçları tablo 22'de sunulmuştur.

Tablo 22. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına İlişkin TUKEY Testi Sonuçları

Soru No	Tukey HSD	Karşılaştırılan Kategoriler		Kategorilerin Ortalamaları Arasındaki Fark	p
1	Sosyal Bilgiler dersinin genel hedefleri (amaçlar) gerçekleştirilebilmektedir.	.Fen Edebiyat	2 Yıllık Enstitü	,66*	,003
			3 Yıllık Enstitü	,71*	,006
			Diğer	,61*	,035
		Eğitim Fakültesi	2 Yıllık Enstitü	,60*	,012
			3 Yıllık Enstitü	,65*	,018
9	Sosyal Bilgiler Dersinde öğrenciler derse aktif olarak katılmaktadır.	Fen Edebiyat	2 Yıllık Enstitü	,55*	,032
			Diğer	,71*	,011
18	Yöneticilerin ilgisizliği programın hedeflerini gerçekleştirmede güçlüklerle yol açan en önemli nedenlerden biridir.	Eğitim Fakültesi	2 Yıllık Enstitü	,49*	,038
			3 Yıllık Enstitü	,57*	,027

Tablo da da görüldüğü gibi 1. soruda fen edebiyat ve eğitim fakültesi mezunu öğretmenler, 2 ve 3 yıllık enstitü mezunu öğretmenlere göre, Sosyal Bilgiler dersinin genel hedeflerini gerçekleştirme konusunda daha olumlu düşünmektedirler. Dolayısıyla 1. sorudaki farklılık buradan kaynaklanmaktadır.

Aynı tabloda 9. sorudaki farklılık, fen edebiyat fakültesi mezunu öğretmenler ile 2 yıllık eğitim enstitüsü ve diğer kategorisinde yer alan öğretmenler arasında görülmüştür. Burada da fen edebiyat fakültesi mezunu öğretmenler, “Sosyal Bilgiler Dersinde öğrenciler derse aktif olarak katılmaktadırlar” yargısını daha fazla desteklemişlerdir.

Aynı tabloda 18. sorudaki farklılık, eğitim fakültesi mezunları ile 2 ve 3 yıllık eğitim enstitüsü mezunu öğretmenler arasında ortaya çıkmıştır. Eğitim fakültesi mezunu öğretmenler, yöneticilerin ilgisizliğini, uygulamada güçlüklerle yol açan en önemli sorunlardan biri olarak görmektedirler.

3. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Düzeltme-Geliştirme Önerilerine Yönelik Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, mezuniyet durumu değişkeni açısından, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yönelik düzeltme-geliştirme görüşlerinin genel ortalama değerleri hesaplanmış ve yüksek düzeyde (2.9) bulunmuştur.

Bulgulara uygulanan ANOVA testi sonucunda da, öğretmenlerin, programın düzeltme-geliştirme önerilerine yönelik görüşlerinin genel ortalama değerlerinin mezuniyet durumu değişkeni açısından farklılık göstermediği sonucu ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, her soru için, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yönelik düzeltme-geliştirme görüşlerine verdikleri cevapların, mezuniyet durumu değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediğini anlamak için ANOVA testi uygulanmıştır. Elde edilen anlamlı bulgular tablo 23’de verilmiştir.

Tablo 23. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerilerine İlişkin Bulgular ve ANOVA Testi Sonuçları

Soru No		Mezuniyet Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p
4	İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı, ölçme ve değerlendirme kriterleri belirlenmiş şekilde yeniden düzenlenmelidir.	2 Yıllık Enstitü	62	2,00	,67	4,57	,002
		Fen Edebiyat	19	1,73	,87		
		3 Yıllık Enstitü	29	1,96	,86		
		Eğitim Fakültesi	18	1,16	,38		
		Diğer	24	1,95	,95		
		Toplam	152	1,85	,80		
8	Program, araç-gereçlerin bu ders için nasıl kullanılacağı açıklanarak yeniden düzenlenmelidir	2 Yıllık Enstitü	62	2,19	,75	2,50	,045
		Fen Edebiyat	19	1,89	,73		
		3 Yıllık Enstitü	29	2,20	,86		
		Eğitim Fakültesi	18	1,55	,78		
		Diğer	24	2,04	,69		
		Toplam	152	2,03	,78		
9	Sosyal Bilgiler Dersinin ders saatleri artırılmalıdır.	2 Yıllık Enstitü	62	2,54	,91	2,61	,037
		Fen Edebiyat	19	1,84	,89		
		3 Yıllık Enstitü	29	2,24	,98		
		Eğitim Fakültesi	18	2,16	,78		
		Diğer	24	2,25	,73		
		Toplam	152	2,30	,90		

Tablo 23’de öğretmenlerin mezuniyet durumları ile programa yönelik düzeltme-geliştirme önerileri arasında 4, 8 ve 9. sorularda anlamlı bulgulara rastlanmıştır ($p<0,05$). Farklılıkların hangi kategoriler arasında olduğunu tespit etmek için Tukey testi uygulanmış ve sonuçları tablo 24’de sunulmuştur.

Tablo 24. Öğretmenlerin Mezuniyet Durumlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerilerine İlişkin TUKEY Testi Sonuçları

Soru No	Tukey HSD	Karşılaştırılan Kategoriler		Kategorilerin Ortalamaları Arasındaki Fark	p
4	İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı, ölçme ve değerlendirme kriterleri belirlenmiş şekilde yeniden düzenlenmelidir.	2 Yıllık Enstitü	Eğitim Fakültesi	,83*	,000
		3 Yıllık Enstitü	Eğitim Fakültesi	,79*	,005
		Diğer	Eğitim Fakültesi	,79*	,008
8	Program, araç-gereçlerin bu ders için nasıl kullanılacağı açıklanarak yeniden düzenlenmelidir.	2 Yıllık Enstitü	Eğitim Fakültesi	,57*	,043
		3 Yıllık Enstitü	Eğitim Fakültesi	,65*	,038
9	Sosyal Bilgiler Dersinin ders saatleri artırılmalıdır.	2 Yıllık Enstitü	Fen Edebiyat	,70*	,021

4. sorudaki farklılık tabloda da görüldüğü gibi, 2 ve 3 yıllık eğitim enstitüsü ve diğer kategorisinde yer alan öğretmenlerle, eğitim fakültesi mezunu öğretmenler arasında ortaya çıkmıştır. Buna göre söz konusu öğretmen grupları, “İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı, ölçme ve değerlendirme kriterleri belirlenmiş şekilde yeniden düzenlenmelidir” yargısını, eğitim fakültesi mezunu öğretmenlere oranla daha fazla desteklemektedirler. Benzer bir bulgu programın uygulanmasıyla ilgili bölümde ortaya çıkmıştır. Bu durum eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerinin ölçme ve değerlendirme konularına daha hakim olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

Buna benzer bir yaklaşımda 8. soruda ortaya çıkmıştır. “Program, araç-gereçlerin bu ders için nasıl kullanılacağı açıklanarak yeniden düzenlenmelidir” yargısını 2 ve 3 yıllık eğitim enstitüsü mezunu öğretmenler, eğitim fakültesi mezunlarına oranla daha fazla desteklemişlerdir. Bir başka deyişle, eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerinin, her iki yargıya da fazla sıcak bakmadıkları söylenebilir.

Aynı tabloda 9. sorudaki farklılık ise 2 yıllık eğitim enstitüsü mezunu öğretmenlerin, fen edebiyat fakültesi mezunlarına göre, Sosyal Bilgiler dersinin ders saatlerinin arttırılmasını istemelerinden kaynaklanmıştır.

E) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN BRANŞ DEĞİŞKENİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, branş değişkeni açısından, sorulara verdikleri cevaplar t testi ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgulardan yalnızca aralarında anlamlı ilişkiler bulunanlar tablolar halinde sunulmuştur. Dolayısıyla tablolarda yer almayan her soru için sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerin benzer düşündükleri anlaşılmaktadır. Ayrıca öğretmenlerin görüşlerinin, branş değişkeni açısından, genel ortalama değerleri hesaplanmış ve bulguları ilgili bölümlerde verilmiştir.

1. Branş Değişkeni Açısından Öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline Yönelik Görüşleri

Araştırmaya 120 sınıf ve 32 sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır. Araştırmaya katılan 152 öğretmenin branş değişkeni açısından, programın basılı haline yönelik görüşlerinin genel ortalaması toplamda 2,6 bulunmuştur. Dolayısıyla öğretmenlerin branş değişkeni açısından, programın basılı halini orta düzeyde değerlendirdikleri söylenebilir. Görüşlerin genel ortalamalarına uygulanan t testi sonucunda ise değişkenler arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, her soru için, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının basılı haline yönelik görüşlerinin, branş değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediğini anlamak için t testi uygulanmıştır. Elde edilen anlamlı bulgular tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 25. Öğretmenlerin Branşlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Basılı Haline İlişkin Bulgular ve t Testi Sonuçları

Soru No		Branş	N	$\bar{X}$	SS	t	p
20	Program, öğretmenlere derste kullanacakları araç-gereçleri seçmede yardımcı olmaktadır.	Sınıf Öğr.	119	2,75	,66	2,23	,027
		Sosyal Bil. Öğr.	32	2,47	,92		
		Toplam	151	2,69	,73		
23	Programın içeriğini oluşturan tarih, coğrafya, ve vatandaşlık bilgisi konuları dengeli dağıtılmıştır.	Sınıf Öğr.	119	2,83	,61	2,32	,021
		Sosyal Bil. Öğr.	32	2,50	,67		
		Toplam	151	2,76	,63		

Tabloda da görüldüğü gibi branş değişkeni açısından, 20 ve 23. sorularda anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Bunlardan 20. soruda sınıf öğretmenlerinin “program, öğretmenlere derste kullanacakları araç-gereçleri seçmede yardımcı olmaktadır”yargısını daha fazla destekledikleri görülmüştür.

Aynı tabloda 23. soruda yine sınıf öğretmenlerinin, programın içeriğini oluşturan tarih, coğrafya, ve vatandaşlık bilgisi konularının dengeli dağıtıldığını düşündükleri görülmektedirler. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin genellikle tarih ve coğrafya öğretmeni kökenli olduğu düşünülecek olursa, bu durumun sosyal bilgiler öğretmenlerinin kendi konularına yeterince ağırlık verilmediğini düşünüyor olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

2. Branş Değişkeni Açısından Öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına Yönelik Görüşleri

Öğretmenin branş değişkeni açısından, programın uygulanmasına yönelik görüşlerinin genel ortalaması toplamda 2,6 bulunmuştur. Dolayısıyla öğretmenlerin branş değişkeni açısından, programın uygulanmasını orta düzeyde değerlendirdikleri söylenebilir. Görüşlerin genel ortalamalarına t testi uygulanmış, sonucunda ise değişkenler arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin, her soru için, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanmasına yönelik görüşlerinin, branş değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediğini anlamak için t testi uygulanmıştır. Elde edilen anlamlı bulgular tablo 26'da verilmiştir.

Tablo 26. Öğretmenlerin Branşlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanmasına İlişkin Bulgular ve t Testi Sonuçları

Soru No		Branş	N	$\bar{X}$	SS	t	p
9	Sosyal Bilgiler Dersinde öğrenciler derse aktif olarak katılmaktadır.	Sınıf Öğr.	119	2,88	,56	2,00	,047
		Sosyal Bil. Öğr.	32	2,63	,91		
		Toplam	151	2,83	,65		
12	II. kademede okutulan Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi derslerinin Sosyal Bilgiler adı altında birleştirilmesi dersin verimliliğini arttırmıştır.	Sınıf Öğr.	105	2,54	,87	2,76	,006
		Sosyal Bil. Öğr.	32	2,06	,84		
		Toplam	137	2,43	,88		

Tablo incelendiğinde programın uygulanmasıyla ilgili 9. ve 12. sorularda branş değişkeni açısından anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. 9. soruda sınıf öğretmenlerinin öğrencilerin derse aktif olarak katıldıklarını düşündükleri görülmektedir.

12. soruda ise sosyal bilgiler öğretmenlerinin, II. kademedeki okutulan Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi derslerinin Sosyal Bilgiler dersi adı altında birleştirilmesinden memnun olmadıkları görülmektedir. Bu durum, sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu dersi esas branşları olan tarih ve coğrafya olarak okutmak istemelerinden dolayı ortaya çıkmış olabilir.

3. Branş Değişkeni Açısından Öğretmenlerin, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Düzeltme-Geliştirme Önerilerine Yönelik Görüşleri

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, branş değişkeni açısından, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yönelik düzeltme-geliştirme görüşlerinin genel ortalama değerleri hesaplanmış ve 2.9 bulunmuştur. Buna göre sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin düzeltme geliştirme önerilerine yüksek düzeyde katılım gösterdikleri söylenebilir. Bulgulara uygulanan t testi sonucunda da, öğretmenlerin, programın düzeltme-geliştirme önerilerine yönelik görüşlerinin genel ortalama değerlerinin branş değişkeni açısından farklılık göstermediği sonucu ortaya çıkmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, her soru için, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına yönelik düzeltme-geliştirme görüşlerine verdikleri cevapların, branş değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediğini anlamak için t testi uygulanmıştır. Elde edilen anlamlı bulgular tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27. Öğretmenlerin Branşlarına Göre, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yönelik Düzeltme-Geliştirme Önerilerine İlişkin Bulgular ve t Testi Sonuçları

Soru No		Branş	N	$\bar{X}$	SS	t	p
9	Sosyal Bilgiler Dersinin ders saatleri arttırılmalıdır.	Sınıf Öğr.	120	2,17	,64	2,51	,013
		Sosyal Bil. Öğr.	32	2,59	1,34		
		Toplam	152	2,26	,85		
10	Bu dersi, Sosyal Bilgiler branş öğretmenleri okutmalıdır	Sınıf Öğr.	119	2,95	,95	2,33	,021
		Sosyal Bil. Öğr.	32	3,38	,79		
		Toplam	151	3,04	,93		

Tablo 27’de de görüldüğü gibi branş değişkeni açısından, öğretmenlerin düzeltme-geliştirme önerileri arasında 9. ve 10. sorularda anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Buna göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler dersinin ders saatlerinin arttırılmasını ve bu dersin kendileri tarafından okutulmasını istedikleri görülmüştür. Bu durum bu dersin, sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından kendi alanlarına giren bir ders olarak algılanmasından kaynaklanıyor olabilir.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programını öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirmek ve öğretmenlerin cinsiyet, kıdem, mezuniyet durumu ve branşları açısından önemli bir görüş farklılığı olup olmadığını ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın bulgularından hareketle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının; hedefleri, içeriği, öğretim yöntemleri, araç-gereçleri ve değerlendirilmesi ile ilgili olarak ilköğretim öğretmenlerinin yarısının, programın ilkelere uygun hazırlanmadığını kabul ettikleri ileri sürülebilir. Öğretmenlerin yaklaşık diğer yarısının, programın basılı hali ile ilgili olarak; programdaki hedeflerin ve içeriğin öğrencilerin seviyelerine, hazır bulunuşluk düzeylerine ve ihtiyaçlarına yeterince uygun tasarlanmadığı, yöntemlerin kullanılması ve etkinliklerin yapılmasında öğretmenlere yeterince yol gösterici olmadığı görüşünde oldukları ileri sürülebilir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının uygulanması ile ilgili olarak, öğretmenlerin yarısından azının olumlu görüş bildirdikleri ve uygulamada programın genel ve özel hedeflerinin yeterince gerçekleştirilemediğini düşündükleri ileri sürülebilir. Hedeflerin yeterince gerçekleşmemesine neden olarak öğretmenlerin görüşlerinden hareketle; hedeflerin öğrencileri ezbere yöneltecek şekilde tasarlanmasının, yöneticilerin ilgisizliğinin, içeriğin günün koşullarına uygun olmamasının, öğretmenlerin ders yükünün fazla olmasının, sınıfların kalabalık olmasının, modern yöntemlerin yeterince kullanılamamasının ve öğrencileri değerlendirmek için gerekli ölçütlerin belirlenmemiş olmasının önemli etkenler olduğu ileri sürülebilir. Yine öğretmenlerin %71'inin uygulamadaki güçlükleri belirttikleri ve öğretmenlerin %73'ünün İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının düzeltilip geliştirilmesi gerektiğini belirttikleri söylenebilir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının basılı hali, uygulamadaki durumları ve düzeltme-geliştirme ile ilgili öğretmen görüşleri birbirini desteklemektedir. Bu görüşlerin hepsi dikkate alındığında İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının öğretmenlerin tamamı tarafından benimsenmediği ve dolayısıyla bu programın başarılı olamayacağı sonucuna ulaşılabilir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının basılı hali ile ilgili, programın öğrencilerin gelişim seviyelerine uygunluğu, programın araç-gereçlerin seçiminde yardımcı olması, programın içeriğinin dengeli dağıtılması ile ilgili olarak cinsiyet, kıdem, mezuniyet durumu ve branş değişkeni açısından anlamlı farklılıklar çıkmıştır. Cinsiyeti erkek olan öğretmenlerin, öğretmenlikteki kıdemi 6-10 yıl arasında olan öğretmenlerin, eğitim fakültesi mezunu olan öğretmenlerin ve branşı sınıf öğretmeni olan öğretmenlerin programın basılı haline daha olumlu baktıkları söylenebilir. Meslekteki kıdemi 0-5 yıl olan öğretmenlerin ise programın kendilerine yeterince rehberlik yapamadığı görüşünde oldukları söylenebilir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının uygulanması ile ilgili olarak karşılaşılan güçlükler bakımından, bayan öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha fazla güçlüklerle karşılaştıkları ileri sürülebilir. Eğitim fakültesi mezunu öğretmenlerinin, diğer fakülte ve yüksek okul mezunlarına göre, programın uygulanması ile ilgili olarak daha olumlu görüşte oldukları ve eğitim ve fen edbiyat fakültesi mezunu öğretmenlerinin programın genel hedeflerinin gerçekleştirilebildiği görüşünde oldukları ileri sürülebilir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Programına yönelik düzeltme ve geliştirme ile ilgili önerilerde, 2 yıllık eğitim enstitüsü mezunu ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin diğer öğretmenlere göre sosyal bilgiler dersinin ders saatlerinin artırılmasını istedikleri ileri sürülebilir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, M. Tarih, M. Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi derslerinin Sosyal Bilgiler olarak değiştirilmesinden memnun olmadıkları ve bu dersi sosyal bilgiler öğretmenlerinin okutması gerektiğini düşündükleri ileri sürülebilir.

ÖNERİLER

1. İlköğretim öğretmenlerinin görüşlerinden elde edilen sonuçlardan hareketle, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının yeniden düzenlenmesi gerektiği önerilebilir.

2. İlerde, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının gözlem yöntemi uygulanarak, “Süreç Değerlendirme”ye tabi tutulması, başarı testleri uygulanarak “Erişi ve Ürün Değerlendirme”nin yapılması, konuya daha da açıklık kazandıracaktır. Bu şekilde söz konusu programla ilgili daha net kararlar verilerek **programın geliştirilmesi** mümkün olacaktır.

EKLER

EK-1 PROGRAM DEĞERLENDİRME ANKETİ

Kıymetli öğretmenler, "İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının" öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi amacıyla bir araştırma yapmaktayım. Bu amaçla hazırladığım anket soruları aşağıdadır. Araştırmamın amacına ulaşabilmesi sizlerin bu sorulara vereceğiniz samimi cevaplara bağlıdır.

Aket dört bölümden oluşmaktadır. I. bölümde kişisel bilgileriniz, II. bölümde programın basılı hali ile ilgili görüşleriniz, III. bölümde programın uygulanmasıyla ilgili görüşleriniz, IV. bölümde ise programla ilgili düzeltme – geliştirme önerileriniz alınmak istenmektedir.

Göstermiş olduğunuz ilgiye ve ayırmış olduğunuz zamana şimdiden teşekkür ederim.

Cüneyt AKAR

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Öğrencisi

I. BÖLÜM

Bu bölümde kişisel bilgiler yer almaktadır. Sorulara cevap verirken size uygun seçeneği, parantez () içine X işareti koyarak belirtiniz.

1. Cinsiyetiniz	:	() Erkek	() Kadın
2. Kıdeminiz	:	() 0-5 yıl
() 11-15 yıl
() 21 ve üstü	() 6-10 yıl
() 16-20 yıl
3. Mezun olduğunuz okul :		() Eğitim Enstitüsü (2 yıllık)
() Eğitim Enstitüsü (3 yıllık)
() Diğer.....	() Fen-Edebiyat Fakültesi
() Eğitim Fakültesi
4. Branşınız:		() Sınıf Öğretmeni	() Sosyal Bilgiler öğretmeni

II.BÖLÜM Bu bölümde 02/04/1998 Tarih ve 2487 Sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlanan “İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı” ile ilgili görüş ve değerlendirmeleriniz alınmak istenmektedir. Her maddeye ilişkin görüşünüzü, yanda verilen; “Hiç Katılmıyorum” “Katılmıyorum”, “Katılıyorum”, “Tamamen Katılıyorum,” yazan kutucuklardan sizin görüşünüze en uygun seçeneğe “X” işareti koyarak belirtmeniz yeterli olacaktır. Lütfen hiçbir maddeyi BOŞ BIRAKMAYINIZ.				
	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1) Programda belirlenen <u>hedefler</u> (amaçlar), öğrencilerin seviyesine uygundur.				
2) Programın <u>içeriği</u> , programın hedefleriyle tutarlıdır.				
3) Program, yapılması gereken etkinliklerde öğretmenlere yol gösterebilmektedir.				
4) Programın <u>içeriği</u> , “somuttan soyuta” olacak şekilde düzenlenmiştir.				
5) Programın <u>hedefleri</u> (amaçlar), birbirini desteklemektedir.				
6) Programın <u>içeriği</u> , öğrencilerin seviyelerine uygundur.				
7) Program içeriğinde 4. 5. 6. ve 7. sınıf konuları arasında bütünlük sağlanabilmiştir.				
8) Programda yapılması tasarlanan etkinlikler öğrencilerin gelişim özelliklerine uygundur.				
9) Programda <u>hedefler</u> (amaçlar), rahatça anlaşılabilir şekilde “açık-seçik” ifade edilmiştir.				
10) Program, ünitelerin işlenmesinde öğretmenlere örnek <u>eğitim durumları</u> sunabilmiştir.				
11) <u>değerlendirme</u> işleminin yapılabilmesi için Programda gerekli ölçütlere yer verilmiştir.				
12) Programın <u>hedefleri</u> (amaçlar), öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyine uygundur.				
13) Program, öğretmenlerin <u>ölçme</u> araçları geliştirmeleri açısından yol gösterici olmaktadır.				
14) Program, öğrencilerin “yaparak-yaşayarak” öğrenmelerine yardımcı olacak yöntemleri açıklamıştır.				
15) Programın <u>içeriği</u> , son bilimsel gelişmelere uygun düzenlenmiştir.				
16) Programın <u>hedefleri</u> (amaçlar), birbiriyle tutarlıdır.				
17) Program, bu derse yönelik uygun öğretim yöntem ve tekniklerinin uygulanmasında öğretmenlere yol gösterici olmaktadır.				
18) Programın <u>hedefleri</u> (amaçlar), öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun tasarlanmıştır.				
19) Programdaki ders <u>içeriği</u> , öğrencilerin gelişim özelliklerine uygundur.				
20) Program, öğretmenlere derste kullanacakları <u>araç-gereçleri</u> seçmede yardımcı olmaktadır.				
21) Programın <u>içeriği</u> , geçmişte öğretilen konuları desteklemektedir.				
22) Programda yer alan <u>hedeflerde</u> (amaçlarda) gereksiz ifadeler yer <u>verilmemiştir</u> .				
23) Programın <u>içeriğini</u> oluşturan tarih, coğrafya, ve vatandaşlık bilgisi konuları dengeli dağıtılmıştır.				
24) Programda, öğrencilerin yapmış olduğu etkinlikleri <u>ölçme</u> de öğretmenlere rehberlik yapacak açıklamalara yer verilmiştir.				
25) Program, bu programı nasıl uygulayacakları konusunda öğretmenlere yardımcı olabilmektedir.				

III. BÖLÜM Bu bölümde “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı”nın uygulanması (programın sağladığı kolaylık veya karşılaşılan sorunlar vs.) ile ilgili görüşleriniz alınmak istenmektedir. Görüşünüzü en iyi yansıtan kutucuğa “X” işareti koyunuz.				
	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1) Sosyal Bilgiler dersinin <u>genel hedefleri</u> (amaçlar) gerçekleştirilebilmektedir.				
2) Sosyal Bilgiler dersinde öğrenciler <u>ders kitaplarında</u> yer verilen kavramları anlayabilmektedir.				
3) Sosyal Bilgiler dersinde öğrencileri “yapıcı-yaratıcı” faaliyetlere yönltecek etkinlikler yapılabilmektedir.				
4) Uygulamada güçlükler yol açan nedenlerden en önemlilerden biri programın <u>içeriğinin</u> günün koşullarına uygun tasarlanmamasıdır.				
5) Öğretmenlerin ders yüklerinin fazla olması uygulamada güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biridir.				
6) Sosyal Bilgiler Dersi için verilen ders saatleri yeterlidir.				
7) Uygulamada güçlükler yol açan nedenlerden en önemlilerden biri, programın <u>hedeflerinin</u> (amaçlar) öğrencileri ezbere yönltecek şekilde tasarlanmasıdır.				
8) Sosyal Bilgiler Dersinde öğrencilere “problem çözme becerisi” kazandıracak yöntemler uygulanabilmektedir.				
9) Sosyal Bilgiler Dersinde öğrenciler derse aktif olarak katılmaktadır.				
10) Uygulamada güçlükler yol açan nedenlerden en önemlilerden biri öğrencileri <u>değerlendirmeye</u> yarayacak ölçütlerin belirlenmemiş olmasıdır.				
11) Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine karşı ilgisizliği programın <u>hedeflerini</u> (amaçlar) gerçekleştirmede güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biridir.				
12) II. kademede okutulan Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi derslerinin Sosyal Bilgiler adı altında birleştirilmesi dersin verimliliğini arttırmıştır.				
13) Program öğrencilerin bireysel farklılıklarından kaynaklanan ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde uygulanabilmektedir.				
14) Sosyal Bilgiler Dersinde “problem çözme” ve “programlı öğretim” gibi modern öğretim yöntemleri uygulanabilmektedir.				
15) Sosyal Bilgiler Dersine öğrenciler haz duyarak katılmaktadırlar.				
16) Sınıfların kalabalık olması programın uygulanmasında güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biridir.				
17) Sosyal Bilgiler Dersinde öğrencileri işbirliğine yönltecek ortamlar oluşturulabilmektedir.				
18) Yöneticilerin ilgisizliği programın <u>hedeflerini</u> gerçekleştirmede güçlükler yol açan en önemli nedenlerden biridir.				
19) Programın <u>özel hedefleri</u> gerçekleştirilebilmektedir.				
20) Sosyal Bilgiler Dersinde genellikle “düz anlatım” ve “soru-cevap” yöntemi uygulanabilmektedir.				
21) Uygulanmakta olan bu program, önceki programa göre daha fazla uygulama kolaylığı sağlamaktadır.				

22) Bu derste, ders kitabı dışında öğrencilerin seviyesine uygun çeşitli kaynaklardan yararlanılabilmektedir.				
23) Bu derste konular, Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık, Ekonomi, Psikoloji, Sosyoloji, Antropoloji, Hukuk ve Eğitim alanlarıyla ilişkili çok yönlü bir bütün olarak işlenebilmektedir.				
24) Bu derste, öğrencilere kitaplık, müze, sergi gibi yerleri çalışma ortamı sağlayacak uygulamalar yapılabilmektedir.				
25) Uygulamada güçlükler yol açan nedenlerden en önemlilerden biri, programının diğer ders programları tarafından yeterince desteklenmemesidir.				

IV. BÖLÜM				
Bu bölümde “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı”na yönelik “düzeltme-geliştirme” önerileriniz alınmak istenmektedir.				
Görüşünüzü en iyi yansıtan kutucuğa “X” işareti koyunuz.				
	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1) İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının <u>hedefleri</u> (amaçlar), alt davranışları belirlenmiş şekilde yeniden düzenlenmelidir.				
2) İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının <u>içeriğini</u> oluşturan üniteler, son gelişmelere göre yeniden düzenlenmelidir.				
3) İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı, modern öğretim yöntem ve tekniklerin bu ders için nasıl uygulanacağı açıklanarak yeniden düzenlenmelidir.				
4) İlköğretim Sosyal Bilgiler Programı, <u>ölçme ve değerlendirme</u> kriterleri belirlenmiş şekilde yeniden düzenlenmelidir.				
5) Sosyal Bilgiler Dersinin <u>hedefleri</u> (amaçlar) belirlenirken öğretmen görüşlerine daha fazla önem verilmelidir.				
6) Sosyal Bilgiler Ders kitapları yeniden hazırlanmalıdır.				
7) Sosyal Bilgiler Dersi Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi adı altında ayrı ayrı dersler halinde okutulmalıdır.				
8) Program, araç-gereçlerin bu ders için nasıl kullanılacağı açıklanarak yeniden düzenlenmelidir.				
9) Sosyal Bilgiler Dersinin ders saatleri artırılmalıdır.				
10) Bu dersi, Sosyal Bilgiler branş öğretmenleri okutmalıdır				
11) Öğretmenlere yardımcı olacak klavuz kitaplar hazırlanmalıdır..				

SAYI:B.08.4.MEM.4.64.00.06/
KONU:Anket

03.07.20*009348

VALİLİK MAKAMINA

İlimiz aşağıda adı yazılı ilköğretim Okullarında Anket uygulaması yapmak isteyen A.K.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisi Cüneyt AKAR'ın 22.06.2000 tarihli dilekçesi ilişikte sunulmuştur.

Söz konusu Anketin belirtilen Okullarda yapılmasında Dairemizce bir sakınca görülmemektedir.

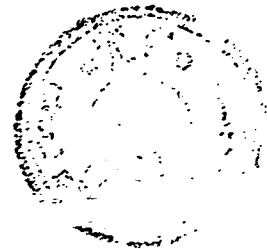
Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

TEVFİK ATASOY
MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRÜ

EKİ:1 Adet Dilekçe

O L U R.
30/06/2000ATIL A DURMUŞ
VALİ A.
VALİ YARDIMCISI

UYGULAMA	ANKETİ YAPILACAK OKULLARIN LİSTESİ
ATATÜRK	İLKÖĞRETİM OKULU
AYBEY	"
BESİM ATALAY	"
BİREYLÜL	"
CUMHURİYET	"
ERGENEKON	"
FATİH	"
HALİT ZİYA UŞAKLIGİL	"
23 NİSAN	"
NIHAT DÜLGEROĞLU	"
ÖZDEMİRLER	"
MALKOÇOĞLU	"
KURTULUŞ	"
HASAN HİLMİ	"
MEHMETÇİK	"
E.H. ERDOĞDU	"
GANİME ÖZADAM	"
M.SADIK BOZ	"
MEHMET SESLİ	"
MİLLİ EGEMENLİK	"

KAYNAKLAR

AKYÜZ, Yahya, *Türk Eğitim Tarihi: Başlangıçtan 1993'e*, İstanbul Kültür Koleji Yayınları, İstanbul, 1993.

BİLEN, Mürüvvet, *Plandan Uygulamaya Öğretim*, Ankara, 1990.

BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş ve Cuma ÇİVİ, *Genel Öğretim Metodları*, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul, 1997.

BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş, "Eğitim Programı İle İlgili Desenler", *Eğitim ve Bilim Dergisi*, C.19, S.98, Ekim 1995.

CİCİOĞLU, Hasan, *Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim*, A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1985.

ÇELENK, Süleyman, Neşe TERTEMİZ, Nurdan KALAYCI, *İlköğretim Programları ve Gelişmeler*, Nobel Yayınları, Ankara, 2000.

ÇİLENTİ, Kamuran, *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim*, Kadioğlu, Ankara 1984.

DEMİREL, Özcan ve Esat YAĞCI, *Anadolu Öğretmen Liseleri için Öğretim İlke ve Yöntemleri*, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1999.

DEMİREL, Özcan, *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Kardeş Kitap ve Yayınevi, Ankara, 1998.

DOĞAN, Hıfzı, *Eğitimde Program ve öğretim Tasarımı*, Önder Matbaacılık, Ankara, 1997.

DOLL, C. Ronald, *Curriculum İmprovement, Decision Making And Process*, Allyn And Bacon Inc., Boston, 1978.

ERDEN, Münire, *Eğitimde Program Değerlendirme*, Pegem, Ankara, 1993.

_____, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Alkım Yayınları, Ankara, 1998.

ERGÜN, Mustafa, *Bilimsel Araştırmalarda Bilgisayarla İstatistik Uygulamaları: SPSS For Windows*, Ocak Yayınları, Ankara, 1995.

_____, *Eğitim Felsefesi*, Ocak Yayınları, Ankara, 1996.

ERTÜRK, Selahattin, *Eğitimde Program Geliştirme*, Meteksan A.Ş., Ankara, 1997.

FİDAN, Nurettin ve Münire ERDEN, *Eğitime Giriş*, Meteksan A.Ş., Ankara, 1994.

FİDAN, Nurettin, *Eğitim Psikolojisi: Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Alkım Yayıncılık ve Kitapçılık, Ankara, 1895.

GÜNDEN, Suat, "Sosyal Bilgiler Öğretimine Genel Bir Bakış", *İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Sorunları*, T.E.D yayınları, Ankara, 1995.

KISAKÜREK, Mehmet A., "Eğitim Programlarının Hazırlanması ve Geliştirilmesi", *H.Ü Eğitim Bilimleri Dergisi*, C. 16, S.1, 1983

KÜÇÜKAHMET, Leyla, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara, 1995.

M.E.B. *Tebliğler Dergisi*, C. 61, S. 2487: Milli Eğitim Yayınları, Nisan 1998.

_____ *İlköğretim Kurumları Yönetmeliği*, Milli Eğitim Yayınları, 1997.

OĞUZKAN, Turhan, *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi Atatürk Kitapları, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1983.

ÖZÇELİK, D. Ali, "Eğitimde Program Değerlendirme", *Çağdaş Eğitim Dergisi*, S. 86, Şubat 1984.

_____ *Ölçme ve Değerlendirme*, ÖSYM Eğitim Yayınları, Ankara, 1992.

_____ *Eğitim Programları ve Öğretim: Genel Öğretim Yöntemleri*, ÖSYM Eğitim Yayınları 8, Ankara, 1989.

POPHAM, W. James, *Educational Evaluation*, Prentice Hall, New Jersey, A.B.D. 1968.

SAĞLAMER, Emin. *İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Tekışık, Ankara, 1980.

SAYLAN, Nevin, *Eğitimde Program Tasarısı Temeller-Prensipler-Kriterler*, İnce Ofset, Balıkesir, 1995.

SAYLOR, J. Galen And Willam M. ALEXANDER, *Planning Curriculum For Schools*, Halt, Rinehart And Winston Inc, Newyork, 1974.

SÖNMEZ, Veysel, *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*, Pegem Yayınları, Ankara, 1994.

_____ *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğretmen El Kitabı*, Anı Yayıncılık, Ankara, 1998.

TAŞDEMİR, Mehmet, Cemal TOPCAN, Nuri BALOĞLU, *Milli Eğitimin Yasal Temelleri*, Ocak Yayınları, Ankara, 2000.

TEKİN, Halil, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Daily News Web Ofset Tesisleri, Ankara, 1982.

TURGUT, Fuat, *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1991.

VARIŞ, Fatma, *Eğitimde Program Geliştirme Teoriler-Teknikler*, Alkım Yayınları, Ankara, 1997.

WILES, J. And J. BONDI, *Curriculum Development A Guide Practice*, Merrill, 1989, London.

WORTHEN, R.B. And R.J SANDERS., *Educational Evaluation Alternative Approaches And Practical Guidelines*, Longman. N.Y. A.B.D., 1987.

YALIN, H. İbrahim, *Eğitim Teknolojisi Öğretim Tasarımı*, Pegem Yayınları, Ankara.

YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi Dizisi, *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi Kaynak Üniteler*, Ankara, 1997.

AYDINER. Nurettin, “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına İlişkin Öğretmen ve Müfettiş Görüşleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi SBE, 1995.

CANDAN. Ragıp, “İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Derslerinin Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, 1990.

KILIÇ, Durmuş, “İlkokul 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretmen Görüşleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi SBE, 1994.

KÖKEN, Nevzat, “İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, 1995.

PIRİCDANE, Meryem, “İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Programının Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi SBE, 1997.

SİĞAN, Cuma, “İlkokulda Sosyal Bilgiler Dersinin Etkililiğini Azaltan Faktörlerin Araştırılması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul, Haziran 1997.

YEŞİL, Rüştü, “Sosyal Bilgiler Ders Programının Niteliği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi SBE, 1996.

